

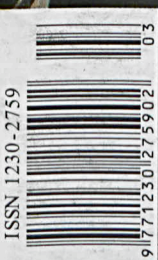
3
2009
(103)

Cena 4,00 zł
(0% VAT)

НАД БУТОМ І НАРВОЮ

Miejska Biblioteka Publiczna
DZIAŁ INFORMACJI, BIBLIOGRAFII
I WIEDZY O REGIONIE
ul. Warszawska 12a
21-500 Biała Podlaska
083 341 54 52 informacja@mbp.dlg.pl

PL ISSN 1230-2759 Nr indeksu 367214

Молодь запрошує всіх, хто в ногах чує силу і кому цікава наша зельона країна, на «Рейд Пудляша 2009»

Початок 29 липня у скансені в Козликах над Нарвою (год. 18.00).

**На трасі рейду Козлики, Вуойшки, Пухли, Нарва і інши,
не менш цікави місця.**

**В програмі зустрічі з селянами, проєкції фільмів, лекції
про історію і мову Пудляша, а щоденно українська пісня!**

Ночуємо по хатах, клунях і пуд зуорним небом...

**Рушайте з нами в дорогу, або прибувайте на зустрічі при огніщу
в скансені у перши і остатні (2 серпня) рейдови вечорі°.**

**Інформація: Лукаш Чижевський – hajdamak@o2.pl, тел. +48 698 346 441;
Ігор Вереміюк – тел. +48 693 873 500.**

«Rajd Podlasia 2009»

29 lipca – 2 sierpnia

**Początek i zakończenie w skansenie
w Koźlikach nad Narwią.**

Informacji udzielają:

**Łukasz Czyżewski – hajdamak@o2.pl,
tel. +48 698 346 441;**

Ihor Weremijuk – tel. +48 693 873 500.

НАД БУГОМ І НАРВОЮ NAD BUHOM I NARWOJU

Число 3 (103) – Травень – Червень 2009
Numer 3 (103) – Maj – Czerwiec 2009

www.nadbuhom.free.ngo.pl

Ul. Ogrodowa 13, skr. poczt. 77,
17-100 Bielsk Podlaski

Тел.-факс/Tel.-fax 085-730-89-29

E-mail: nadbuhom@free.ngo.pl

Адміністрація: adm@nadbuhom.free.ngo.pl

Український часопис Підляшшя „Над Бугом і Нарвою”

Видавець: Союз українців Підляшшя

ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 085-730-25-23

www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Зреалізовано завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації Республіки Польща.

Редакція: Андрій Давидюк, Юрій Гаврилук (головний редактор), Юстина Гапонюк, Іван Киризиук, Христина Костевич, Людмила Лабович, Кароліна Матейчук. Співпрацівники редакції: Ігор Вереміюк, Іван Ігнатюк, Микола Рощенко, Славомир Савчук, Леокадія Сасвич, Мирослав Степанюк, Єлизавета Томчук, Агнешка Фирсович, Олена Чабан.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає.

Ukraińskie pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”

Wydawca: Związek Ukraińców Podlasia

ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 085-730-25-23

www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej.

Redakcja: Andrzej Dawidziuk, Justyna Haponiuk, Jerzy Hawryluk (redaktor naczelny), Jan Kiryziuk, Krystyna Kościwicz, Ludmiła Łabowicz, Karolina Matejczuk. Współpracownicy redakcji: Helena Czaban, Agnieszka Firsovich, Jan Ignaciuk, Mikołaj Roszczenko, Leokadia Sajewicz, Sławomir Sawczuk, Mirosław Stepaniuk, Elżbieta Tomczuk, Ihor Weremijuk.

Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Річна передплата за 2009 рік на території Польщі коштує 35,00 zł. Річна передплата з-за кордону – рівновартість 35 доларів США (звичайною поштою) або 50 доларів США (летунською поштою). Чеки виписувати на: Związek Ukraińców Podlasia. Банк. рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Roczna prenumerata na cały rok 2009 kosztuje: prenumerata krajowa – 35.00 zł (w przypadku prenumeraty za okres krótszy ilość numerów należy pomnożyć przez 6.00 zł). Roczna prenumerata zagraniczna na rok – równowartość 35 USD (poczta zwykła) lub 50 USD (poczta lotnicza). Rachunek bankowy: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Druk: „Bieldruk”, Białystok, ul. Wiewiórcza 66,
tel 085-741-31-79, www.bieldruk.pl, biuro@bieldruk.pl

Зміст * Spis treści

- Л. Лабович, Зустріч з українським словом ... 2
- К. Kościwicz, Cud śpiewu i modlitwy 3
- J. Bakunowicz, Modlitwa w kroplach deszczu ... 6
- Л. Лабович, Голови сільських рад Волині
на Підляшші 7
- Т. Карабович, Свято Мучеників
Холмських і Підляських 9
- Л. Лабович, Українські дошкільнята
в Білостоці 12
- І на Волині знатимуть
про українську літературу в Польщі 13
- С. Савчук, Українська пісня у наступі 14
- Ю. Гаврилук, По-своєму: говорити,
писати – і думати! 23
- В. Романчук, Творець української історії.
Спомин про Павла Кременського 29
- Ю. Гаврилук, Підляське мандрування
(1982-1987) 32
- J. Syrnyk, Imię, która stało się sztandarem
(Sylwetka Symona Petlury
i jego znaczenie w historii Ukrainy) 36
- Л.С., Вшанування Симона Петлюри
у Ряшеві 38
- Я. Стех, Думки над фільмом
«Вогонь і зброя» 40
- Ю. Гаврилук, Аборигенії. Книга
первісних думок (1982-1992) 43
- В. Місіюк, Культурні події
на Берестейщині 45
- Л. Лабович, З хроніки подій на Підляшші ... 47

НАША ОБКЛАДКА

Собор Святої Трійці у Гайнівці, у якому від біля трьох десятків років проходять фестивалі церковної музики. Фото Ю. Гаврилюка

Зустріч з українським словом

Традицією стало, що наприкінці шкільного року діти з усіх пунктів навчання української мови, що діють на Підляшші, зустрічаються в Більському будинку культури на декламаторському конкурсі «Українське слово». 14 травня з українською поезією виступили учні з Більська, Черемхи і Білостоку, загалом – понад 60 осіб. Оскільки в цьому році українську мову як рідну вивчає в нашому регіоні понад 270 дітей, то зацікавлених виступити з віршами українських поетів була майже четвертина усіх учнів.

– Щорічно вибираємо з-посеред всіх своїх учнів найліпших, – говорить Агнешка Гіза, вчителька української мови в Більську, організаторка конкурсу, – які мають здібності в реcitaції, і організуємо конкурс «Українське слово», щоб приблизити дітям вірші українських поетів. Хочемо, щоб діти знали вірші не тільки ті, які бачать у своїх підручниках, але також зустрілися з поезією інших авторів.

Діти змагалися у трьох вікових категоріях: «класи I-III», «класи IV-VI» і «гімназія», та оцінювало їх журі в складі: Іван Бакунович, Ігор Фіта і Єлизавета Нелипинська. Українські вірші декламували дівчинки з Садочка № 9 «Лісова поляна» в Більську, яких приєднали до наймолодшої вікової категорії, учні Комплексу шкіл ім. Адама Міцкевича в Більську, як початкової школи, так і гімназії, діти з Початкової школи в Черемсі, а також учні міжшкільного пункту навчання української мови при Початковій школі № 12 у Білостоці та Громадської початкової шко-

ли ім. св.св. Кирила і Методія у Білостоці. Помітне було велике різноманіття – вірші, які декламували діти майже не повторювалися.

Майже від самого початку проведення конкурсу, беруть в ньому участь діти з Черемхи. Цього року української мови вчиться там 36 дітей у трьох групах.

– Великою популярністю тішитися цей конкурс, бо діти з охотою готуються і з радістю сюди приїжджають, – говорить Йоанна Романюк, вчителька української мови в Черемсі. – У цьому році приготувалося 11 дітей з II, III і V класу. Особисто вибирала вірші, дивлячись на те, щоб для кожного піднасувати, а діти вчилися їх самі вдома. Я їх перевіряла, поправляла, але кожна дитина по-своєму інтерпретує вірш.

У дітей велика трема. Як питала вірші в школі, в класі, то зовсім інакше говорили в місці, яке вже знають. Однак тут емоції і трема роблять своє.

З Білостоку на конкурс приїхало двоє дітей з міжшкільного пункту навчання, та учні т.зв. православної школи:

– Цей конкурс був першим, на який ми взагалі поїхали, – пояснює Кароліна Матейчук, вчителька української мови в Громадській Початковій школі ім. св.св. Кирила і Методія у Білостоці, – тому що від цього року є навчання української мови в православній школі. На українську мову є записаних шестеро дітей і я з ними приїхала. Які вірші їм вибрала? Не маю поки що підручників, тому часто користуюся Інтернетом. Вибрала вірші Михайла Стельмаха.

Вони мені найбільш подобалися, тому що це такі справжні вірші для дітей, які близькі до народної поезії.

Наша школа є специфічна. Діти знають букви, але треба зосередитися на тому, щоб був добрий наголос, щоб вони правильно вимовляли звуки – що не «серце», а «серце», що нема акання. Я вдоволена своїми дітьми, вони дуже файно говорили.

Дебют учнів білостоцької громадської школи в українському конкурсі виявився дуже вдалим – учень II класу, Григорій Зінчук, переміг у своїй віковій категорії. Серед старших дітей початкової школи найкращою була Адріянна Шуй з Більська, натомість безконкурсним у категорії «гімназія» виявився Григорій Бужинський з Більська, «ветеран» того роду конкурсів, яких переможцем був уже багато разів. **(Повний список лауреатів на 5 стор.)**

Конкурс мобілізує дітей вивчати вірші рідною мовою напам'ять та вчить працювати з поетичним текстом – звертати увагу на інтерпретацію і гарно вимовляти українські звуки. Це перевірка для вчителів, які працюють з учнями на уроках, та нагода включитися батькам, які вдома повторюють з дітьми тексти, а нерідко й приїжджають з ними на конкурс. Виступати перед ровесниками заохочують дітей також дипломи і нагороди. Як і попередніми роками, при сприянні Міністерства внутрішніх справ і адміністрації, фундував їх Союз українців Підляшшя.

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото авторки статті

Cud śpiewu i modlitwy

Koncertem galowym w przepięknym soborze Świętej Trójcy w Hajnówce 16 maja zakończył się 28 Międzynarodowy Festiwal Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej. Wzięło w nim udział 27 zespołów z dziewięciu krajów – Polski, Ukrainy, Białorusi, Bułgarii, Grecji, Łotwy, Republiki Macedonii, Rosji i Serbii. Chóry wystąpiły w trzech kategoriach – chóry parafialne, akademickie oraz inne. Podczas festiwalu, który obył się w dniach od 10 do 16 maja, chórami opiekowało się blisko 70 młodych wolontariuszy, zrzeszonych w Bractwie Młodzieży Prawosławnej.

– *Muzyka cerkiewna rozbudza w ludziach wdzięczność i skruszę, miłość i wrażliwość* – tłumaczy ks. mitrat Michał Niegierewicz, dyrektor Międzynarodowego Festiwalu Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej, proboszcz parafii prawosławnej soboru Świętej Trójcy w Hajnówce. – *Treść śpiewu cerkiewnego niesie piękno, któremu trudno się oprzeć. Pieśń prawosławna jest gorącą modlitwą głoszoną słowem i muzyką. Wykonywanie pieśni cerkiewnych zmusza do wielkiego zaangażowania i jest dla zespołu chóralnego sprawdzianem jego dojrzałości i duchowości. Dla słuchacza – jest źródłem przeżywania zmartwychwstania i radości,*

ciepła i spokoju. Dla jednych i drugich jest dziełem dusz, unoszących się do Pana.

– *Wokół prawosławnego śpiewu wytworzyły się pewne stereotypy, kojarzące go z zorganizowanym chórem, z potęgą i wielobarwnością brzmienia oraz swoistym charakterem wielogłosowej muzyki harmonicznego, który to obraz uformował się głównie w ciągu ostatnich trzech stuleci, po reformie patriarchy Nikona, w XVII wieku – powiedział podczas ogłaszania wyników tegorocznego festiwalu prof. dr hab. Grzegorz Pecka, z instytutu muzykologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II w Lublinie, członek jury Międzynarodowego Festiwalu Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej. – *Niezwykle istotne dla rozwoju śpiewu cerkiewnego są zespoły parafialne, nierozdzielnie przecież związane z Cerkwią. To w świątyni bowiem cerkiewny śpiew nabiera prawdziwej wartości. Tęsknota za autentycznością prowadzi w ostatnich czasach do zainteresowania się liturgicznym śpiewem Prawosławnej Cerkwi. Piękno tego śpiewu w sensie jakości nie może stanowić celu samego w sobie. Jeśli przyjmiemy, że istnieje pewna obiektywna estetyka, to jej odbiór jest zawsze subiektywny, proporcjonalny do stanu duchowego.**

Pod cerkiewnym sklepieniem

Różne były dzieje hajnowskiego festiwalu i różnie się on nazywał. Zainicjowano go występami kilku chórów parafialnych, które w 1981 r. zaśpiewały na schodkach ołtarza drewnianej cerkwi Świętego Mikołaja w Hajnówce. Staraniem proboszcza, ks. Antoniego Dziewiatowskiego, obok rosła nowa cerkiew – katedralna, murowana, stworzona według projektu prof. Aleksandra Grygorowicza. Nawiązuje do neomodernizmu, chociaż budowla powstała w latach 1973-1982 (pierwsze poświęcenie). Od czasu, gdy hajnowski festiwal muzyki cerkiewnej odbywa się w soborze Św. Trójcy, nikt z wykonawców, dosłownie nikt, nie wyszedł z przesłuchań konkursowych bez zachwytu nad wręcz doskonałą akustyką.

Gdyby nie dzieło A. Grygorowicza, Hajnówka nie byłaby tą Hajnówką, jaką znamy. Od ponad ćwierć wieku w soborze Świętej Trójcy koncertują chóry z Europy, często też z innych kontynentów. Dyrygenci przyznają, że akustyka jest rewelacyjna.

– *Mam ogromną satysfakcję, ale to nie mój wynalazek, tylko szeregu architektów, którzy przez wieki opanowali wiedzę o stosowaniu odpowiednich sklepień i kopuł do wyważenia głosu i wyeliminowa-*

nia pogłosu, bo niewłaściwe odbicie fal głosowych oczywiście przeszkadza w słuchaniu muzyki – mówi prof. dr hab. inż. Aleksander Grygorowicz, architekt, projektant soboru. – Znakę zasady, wiadomo było z przybliżeniem 60-procentowym, że będzie dobrze i stało się dobrze. I los trochę pomógł.

Byłoby ogromnym grzechem nie wykorzystać tej znakomitej akustyki. Dlatego dobrze się stało, że właśnie w Hajnówce, w soborze Św. Trójcy, co roku w maju odbywa się Międzynarodowy Festiwal Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej.

W modlitewnym natchnieniu

Podczas tegorocznego festiwalu zwyciężyli ci, którzy modlili się najbardziej prawdziwie. Laureatem tegorocznego Grand Prix został Chór Towarzystwa Śpiewaczego „Branko” z Niszu w Serbii.

– Serbowie śpiewali naprawdę modlitewnie. Niech nasze tegoroczne Grand Prix da do myślenia innym chóróm – mówi członek jury prof. Irena Protasewicz z Akademii Muzycznej im. Fryderyka Chopina w Warszawie.

– Dziękujemy za to, że doceniliście nasz śpiew – powiedziała Sara Cincarević, dyrygentka Chóru „Branko”. – Prosimy, żebyście każdego dnia, kładąc się spać i modląc się do Pana Boga, wspomnieli w swoich modlitwach, jak cierpi naród serbski i żeby Pan Bóg waszymi modlitwami zechciał zakończyć jego cierpienie. A my będziemy dalej śpiewać, bo wierzymy, że w ten sposób Pan Bóg służy nas najlepiej. Hajnowski sobór Świętej Trójcy jest wyjątkowy i wspaniały dla śpiewu cerkiewnego. Bardzo różni się od naszej cerkwi katedralnej w Niszu. Te freski, mozaikowy ikonostas, cały wystrój świątyni, to wielkie wyzwanie i wielka inspiracja dla śpiewania. Nasz chór śpiewa w cerkwi już 121 lat. Od 121 lat bractwo „Branko” i chór „Branko” śpiewa w Niszu w każdą niedzielę podczas mszy, a także w inne święta. Stąd mamy wyczuć miejsca przepelnione łaską Bożą i proszę mi wierzyć, hajnowski sobór jest właśnie takim miejscem.

Ukraińskie chóry i dyrygenci

Chór Parafii Prawosławnej Zaśnięcia NMP w Kalnikowie to reprezentanci województwa podkarpackiego. Wystąpili w pięknie haftowanych strojach ukraińskich. Zaśpiewali ze swoim proboszczem, który pochodzi z powiatu hajnowskiego.

Chór Młodzieżowy „Nadija” Parafii Prawosławnej św. Włodzimierza w Krynicy

Chór Parafii Prawosławnej Zaśnięcia NMP w Kalnikowie

Chórem dyryguje Katarzyna Wujcik – na próby i koncerty przyjeżdża z Ukrainy. Na co dzień, w cerkwi, chórzyci śpiewają pod batutą Anny Jamrozy.

– Dwa lata temu po raz pierwszy wzięliśmy udział w festiwalu Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej. W tym roku dostaliśmy zaproszenie i otec zmobilizował nas – opowiada Anna Jamrozy. – Nie było to łatwe, bo każdy ma dużo pracy, szczególnie wiosną, a festiwal wymaga szczególnych przygotowań. Śpiewamy nie tylko w cerkwi. Chętnie wykonujemy także muzykę ludową. W Hajnówce akustyka jest rewelacyjna, śpiewa się lekko, ale jednak trema przeszkadza. Tutaj przyjechały chóry profesjonalne, a my, prości ludzie, zbieramy się i śpiewamy, gdy mamy czas, gdy Katarzyna przekroczy granicę. Ale jak się wciągnie, to już nie da się bez śpiewania.

Ks. mitrat Bazyli Zabrocki pochodzi ze Zbucza, proboszczem w podprzemyskim Kalnikowie jest już od 32 lat.

– Nasz chór przyjechał drugi raz na hajnowski festiwal. Dwa lata temu, w 2007 r., zajęliśmy trzecie miejsce – mówi ks. Bazyli Zabrocki. – Ciepło się robi na sercu, gdy człowiek przyjedzie w rodzinne strony. Wiadomo, zawsze ciągnie do domu rodzinnego. Tutaj znam wszystkie ścieżki, w Hajnówce – wszystkie drogi.

Pierwszy dzień przesłuchań tegorocznego festiwalu to pierwszy występ chóru „Ramonka” z Łosinki pod batutą nowej dyrygentki Marii Bubki, która przyjechała z Równego – jest studentką ostatniego roku Uniwersytetu Humanistycznego.

– Od pół roku jestem w Polsce i pracuję z chórzystkami. Jak to się stało, że przyjechałam do Polski? Zaproponowano mi tutaj pracę, więc chciałam spró-

bować. Tym bardziej iż wiele dobrego słyszałam o ludziach z okolic Hajnówki, że to muzyczny naród. Z „Ramonką” śpiewa się cudownie. Dziewczyny się starają. Jestem bardzo zadowolona z poziomu i doświadczenia muzycznego zespołu. Wiem, że „Ramonka” prezentowała się na hajnowskim festiwalu wielokrotnie, ale ja jestem tu po raz pierwszy. Bardzo mi się podoba wasz sobór, akustyka jest super, a publiczność taka uważna, ośluhana.

Drugi dzień przesłuchań konkursowych rozpoczął Chór Młodzieżowy „Nadija” Parafii Prawosławnej św. Włodzimierza z Krynicy-Zdroju na zachodniej Łemkowszczyźnie.

– Jest to nasz drugi występ w tym składzie, dlatego też w Hajnówce jesteście dopiero po raz pierwszy – mówi dyrygent chóru Andrzej Klinkowski. – Owszem, kiedyś byliśmy z chórem krynickim, ale nie był to chór młodzieżowy, a ogólnoparafialny, którego dyrygentem jest Piotr Trochanowski. A ja zajmuję się młodzieżą. Przygotowujemy muzykę cerkiewną, ale występujemy także z muzyką ludową, z kołędami. Dzieci lubią śpiewać, więc podjąłem się prowadzenia tego chóru. Niestety, w Krynicy mieszka zaledwie 30 rodzin wyznających prawosławie, parafia jest niewielka. Młodzież, która śpiewa w chórze, to nasi wierni z parafii, z cerkwi.

– Tylko 30 rodzin prawosławnych i udało się stworzyć chór?

– Powstanie chóru to ani mój pomysł, ani jakieś naciski. Po prostu dzieci chcą śpiewać. Dlatego razem z księdzem doszliśmy do wniosku, że trzeba im zrobić zajęcia bardziej profesjonalne, żeby je rozśpiewywać, jeździć na konkursy, występy. Jestem muzykiem zawodowym, ale dyryguję zupełnie po amatorsku, bo tak naprawdę jestem instrumentalistą i pracuję w Szkole Muzycznej w Krynicy. W soborze śpiewało się przepięknie. Według mnie są tutaj bardzo dobre walory akustyczne. Nasza cerkiew też jest piękna, ale w niej jest trochę za duży pogłos, śpiewa się znacznie mniej komfortowo. Za to w Hajnówce akustyka jest świetna, nie mówiąc już o rewelacyjnej architekturze, aż chce się śpiewać.

Zespół wokalny „Con Sono” (Słubice) to chór prawdziwie międzynarodowy i ekumeniczny. Żeby wystąpić na Międzynarodowym Festiwalu Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej, musiał przejechać 800 km.

– Mamy trzy narodowości – Niemcy, Ukraińcy i Polacy. Przy okazji także trzy wyznania religijne – katolicy, prawosław-

ni i protestanci – opowiada dyrygentka zespołu Switłana Doniec-Łysenko. – Wszystkich łączy muzyka ortodoksyjna. To ich pociąga, bo np. moi Niemcy śpiewają w solidnym zespole we Frankfurcie i przychodzą do nas, do Słubic, żeby śpiewać w „Con Sono”. Jeżdżą z nami na koncerty, robią to z potrzeby serca, bezinteresownie. Zespół tworzą stomatolodzy, cieśle, prawnicy, masażyści, mój mąż jest profesjonalnym muzykiem i ja. Z zawodu jestem pianistką, a dyrygowanie to moja pasja. W Polsce skończyłam emisję głosu, wcześniej Konserwatorium w Kijowie.

Zespół ze Słubic na hajnowskim festiwalu zaprezentował się po raz pierwszy.

– Owszem, raz byliśmy niby w Hajnówce, ale okazało się, że w Białymstoku. Trafiliśmy tam przypadkiem – dodaje Switłana Doniec-Łysenko. – Szykowaliśmy się na autentyczną muzykę cerkiewną w Hajnówce, z błogosławieństwem metropolity Sawy. Chcieliśmy wystąpić w festiwalu cerkiewnym, żeby był prawdziwy duch, bo jednak tam, w Białymstoku, wszystko jest takie bardziej teatralne. Występ w filharmonii i występ w cerkwi znacznie się różnią. Muzyka cerkiewna zdecydowanie najlepiej brzmi w cerkwi, a sobór hajnowski nie tylko daje doznania duchowe, ale jest też rewelacyjny pod względem akustyki. Jesteśmy zakochani w tej cerkwi i marzymy, żeby właśnie w hajnowskim soborze Św. Trójcy nagrać nasz kolejny kompakt. Może nam się uda?

Dziecięcy zespół wokalny „Namysto” ze Lwowa wystąpił czwartego dnia przesłuchań konkursowych.

– Śpiewało się dobrze, chociaż mieliśmy troszeczkę tremę – stwierdziła po występie Marija Serhijczuk, dyrygentka chóru „Namysto”. – Takie małe dzieci wystąpiły po raz pierwszy na tak dużym festiwalu, solidnym i poważnym. W Hajnówce występują chóry akademickie, parafialne, a my jesteśmy pasjonatami muzyki. Jednak bardzo się cieszymy, że potrafiliśmy zaprezentować muzykę cerkiewną we własnym wykonaniu.

Marija Serhijczuk wcześniej była w Hajnówce, ale tylko przejazdem, na zaproszenie zespołu folklorystycznego „Ranok” z Bielska. – Wówczas uczestniczyliśmy w wycieczce do Puszczy Białowieskiej i po drodze zwiedzaliśmy hajnowski sobór Świętej Trójcy. Wtedy dowiedziałam się, że tutaj odbywają się festiwale muzyki cerkiewnej. Pomyślałam, że dobrze by było uczestniczyć w takim festiwalu. I na szczęście tak się stało. Odczucia mam rewelacyjne. Cerkiew jest bardzo piękna.

Лауреати конкурсу „Українське слово”

Класи I-III

I. Григорій Зінчук

II. Юлія Романюк, Артур Кульгавчик

III. Вікторія Соснюк, Олександра Хмелевська, Наталія Боцюк

Вирішення: Олександра Петков, Агата Степанюк, Марко Іванюк, Евеліна Садовська

Класи IV-VI

I. Адріанна Шуй

II. Катерина Тамчук, Каріна Міхновська

III. Марія Веселовська, Анджеліка Никитюк, Катерина Василюк

Вирішення: Юстина Кулачевська, Маргерита Іванюк

Гімназія

I. Григорій Бужинський

II. Евеліна Сахарчук

III. Йоанна Білокозович

Kiedy przyszliśmy na próbę, dzieci najpierw chciały obejrzeć jej wystrój.

Chór „Namysto” to dzieci od 8 do 14 lat. Nie są uczniami szkół muzycznych. Chór działa przy Pałacu Kultury i śpiewają w nim wszystkie chętne dzieci z całego Lwowa.

– Śpiewamy przede wszystkim muzykę folklorystyczną, ale muzyka cerkiewna, religijna dzieciom bardzo się podoba – dodaje Marija Serhijczuk. – Gdy byliśmy na festiwalu na Białorusi, śpiewaliśmy utwory religijne, ale nie liturgiczne, a tutaj, w Hajnówce, trzeba było przygotować utwory cerkiewne, liturgiczne. To dla nas nowe wyzwanie, więc ćwiczyliśmy pół roku, ale dzieci się starały i są zadowolone.

Tego samego, czwartego dnia przesłuchań zaprezentował się Młodzieżowy Chór Kameralny „Accolada” z Rygi (Łotwa).

– Moja mama – Polka, a tato – Ukraińiec, więc jestem czystą Słowianką. Polowa mojej krwi jest polska, dlatego tym bardziej przyjemnie wystąpić w Polsce – cieszy się Oksana Czerkasowa, dyrygentka Młodzieżowego Chóru Kameralnego „Accolada”. – W Hajnówce jestem po raz pierwszy i wszystko mi się tutaj podoba. Szczególnie cerkiew. Gdy patrzę na sobór, dusza się raduje. Polska, kraj katolicki, a tu takie gniazdko prawosławia.

Krystyna KOŚCIEWICZ
Zdjęcia autorki artykułu

Modlitwa w kroplach deszczu

W tym roku uczestnikom 30. jubileuszowej pielgrzymki młodzieży prawosławnej na Św. Górę Grabarkę aura nie sprzyjała. W nocy z piątku na sobotę lał deszcz. W sobotę pole namiotowe wyglądało jak wielka suszarnia. Na południowym słońcu schły buty i ubrania, których nie udało się od deszczu ocalić w nocy. Jednak dla pielgrzymującej młodzieży nie sprawiało to większego problemu. Bo ta przyjeżdża tutaj nie na odpoczynek, a w poszukiwaniu modlitwy, wyciszenia, by spotkać się ze znajomymi tego samego wyznania z innych regionów Polski. I nawet pogoda nie jest w stanie temu przeszkodzić.

To nic, że pogoda nie dopisała. Tomek Chodak i Andrzej Chodorowski nie żalują, że w tym roku uczestniczą w pielgrzymce. Żalują tylko, że są tu po raz pierwszy.

– Przyjechaliśmy nie tylko dla modlitwy – mówią chłopcy, którzy postanowili

odpocząć na ławeczce przy cerkwi tuż obok lasu krzyży. – Spotkaliśmy sporo znajomych z Białegostoku, Hajnówki. Dzięki takim spotkaniom staramy się jeszcze bardziej poznać i, co ciekawe, często spotykamy tu naszych sąsiadów, znanych ze szkoły i nawet nie wiemy, że oni również są wyznania prawosławnego. Takie pielgrzymki, takie spotkania służą konsolidacji środowiska. Ale przybywają tu również przedstawiciele innych wyznań, by czegoś dowiedzieć się o prawosławiu.

Z frekwencją bywa różnie

Najwięcej pielgrzymów na Św. Górę Grabarkę przybywa z Podlasia – z Białskiej Podlaskiej, Siemiatycz, Hajnówki, Białegostoku. Ale można spotkać tu również autobusy czy busy z numerami rejestracyjnymi sugerującymi, iż są spoza naszego regionu. Nietrudno się domyślić, skąd przyjechali pielgrzymi białym busem z wielkim napisem BeskidBus. Kilkuna-

stu młodych ludzi przyjechało z Łemkowszczyzny – z Bortego, Bielanki, Hańczowej, Krynicy.

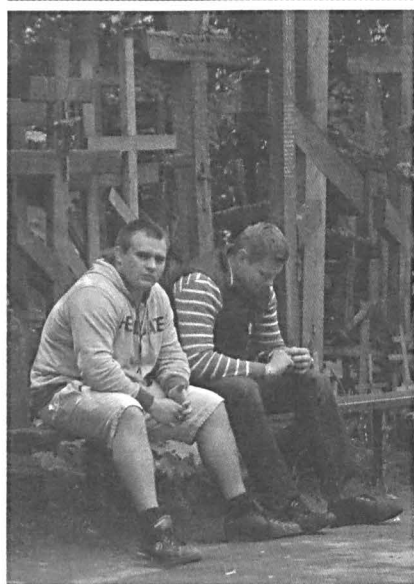
– Od nas częściej jeżdżą pielgrzymki na święto Przemienienia Pańskiego, ale w sierpniu przyjeżdżają tu przede wszystkim ludzie starsi – mówi Michał Kaniuk z Hańczowej. Dzieciństwo spędził na Podlasiu, ale doskonale rozmawia po łemkowsku. – My jesteśmy tu drugi raz. I jest fajnie. W tym miejscu zawiązują się nowe kontakty, odnawiane są stare znajomości. Przy okazji poznajemy specyfikę tego regionu i prawosławia na tych terenach. Zauważyliśmy, że w odróżnieniu od Łemkowszczyzny parafie prawosławne są tu bardziej liczne. U nas taka parafia liczy 80, do 100 osób, nie więcej. Ale z kolei na Służbę Bożą przychodzi niemalże 100 proc. parafian. Tu z frekwencją bywa różnie.

Nawet spowiedź jest inna

Pogoda nie przeszkodziła również futbolistom, przedstawicielom drużyn seminarzystów z Prawosławnego Seminarium Duchownego w Warszawie i przedstawicielom pielgrzymów i bractw prawosławnych. Mecz rozegrany na boisku nie opodał świętej krynicy skupił wielu sympatyków tej dyscypliny sportu. Tym bardziej że najczęściej kibicowało się swoim znajomym. Tak było i w przypadku Margaryty Bujno i Kseni Cebulskiej, które na pielgrzymkę przyjechały z dalekiego Wrocławia.

– Dla nas ta pielgrzymka ma podwójny jubileusz – mówią dziewczyny, którym deszcz wcale nie psuje nastroju. – Już po raz dziesiąty organizowana jest pielgrzymka z diecezji wrocławsko-szczecińskiej. W tym roku przyjechało nas 40 osób, ale w latach ubiegłych przyjeżdżały po 2 autobusy. W tym roku dużo naszych znajomych zdaje matury i nie mogli przyjechać. Ale warto tu przyjeżdżać, bo to magiczne miejsce, gdzie można się wyciszyć i przemyśleć pewne sprawy. Tu nawet spowiedź jest inna.

Zakończenie na str. 8

Голови сільських рад Волині на Підляшші

На запрошення Союзу українців Підляшшя перебувала на Підляшші десятиособова делегація голів сільських рад Рівненського та Гощанського районів Рівненської області. Протягом трьох днів, від 30 травня до 1 червня, вони провели ряд зустрічей. Відвідали гміну Дубичі-Церковні, де в місцевій хаті-музею зустрілися з війтом Анатолієм Павловським, побували в зелених садибах «Корхі» у Краськівщині, та на Лозиці. У програмі перебування знайшлося також ознайомлення з роботою Біловезького агротуристичного об'єднання «Зубр» у Гайнівці і Локальної групи діяння «Біловезька Пуща». Окрім того українські гості зустрілися з діячами Союзу українців Підляшшя і війтом гміни Гайнівка Ольгою Григорович, а також побували в школі в Дубинах. Метою перебування в першу чергу було ознайомлення з питанням зеленого туризму на Підляшші, а також зі структурою і функціонуванням місцевого самоврядування.

Поїздка делегації з України, у якій знайшлися не лише голови сільських рад, але й вчителі та хлібороби, була результатом співпраці, яку українське середовище Підляшшя веде з українцями Волині, а зокрема з Творчим об'єднанням «Коляда», що його очолює Микола Федоришин. Рівненська організація має підписаний договір про співпрацю з Воеводським осередком анімації культури в Білостоці та, саме, з Союзом українців Підляшшя, чого наслідком є ряд спільних культурних та освітніх ініціатив. У рамках цієї співпраці до Білостоку приїжджають діти і молодь, які під час конкурсів сучасного танцю та презентацій мажореток і чірлідерок, представляють не фольклорний вид українського сценічного мистецтва. З черги, результатом

багатолітньої співпраці з українцями Підляшшя є хоча б участь колективів з України у всіх великих українських заходах у регіоні. Організація зустрічі представників самоуправління Волині і Підляшшя була ще одною формою активності Творчого об'єднання «Коляда».

— *Одного разу сільський голова Шубків з Рівненського району, знаючи, що я часто їжджу в Польщу, звернулася до мене з тим, що є проблема агротуризму в Україні, — пояснив Микола Федоришин. — Є програми по агротуризмі, але голови не знають, що робити. Вона звернулася з запитанням, чи я б не допоміг їм зорганізувати таку поїздку. Для мене це просто. Я поговорив з паном Артем'юком і він охоче погодився домовитися з війтами про таку співпрацю.*

Делегація з України придивлялася в першу чергу до праці туристичних організацій і зелених садиб з метою використання для себе досвіду підляшуків. Зелений туризм, який обіймає послуги пов'язані з поселенням гостей та організацією розваг, на Підляшші розвивається, натомість в Україні не є поки що популярний. Найбільш поширений він лише у великих осередках, як Крим та Карпати, де спрямований радше до багатшого, не пересічного туриста. В інших українських регіонах, як хоч би Волині, він щойно починає знаходити своїх прихильників, які добачають культурно-природничі цінності свого краю і хочуть це використати для притягнення туристів, не знаючи, однак, як це зробити.

— *Коли приїжджають люди з інших місць, цікавляться нашою історією, — сказала Валентина Осипчук, голова Сільської ради села Шубків. — Бажано, щоб були свої музеї, щоб можна було показати історію свого села, показати тих людей, які займаються ремеслом, та які відходять уже в давнину. Про зелений туризм ми багато читаємо, багато про нього чуємо, але краще приїхати і побачити своїми очима, як це все практично робиться у наших колег. Багато є ще інших питань — фінансування, бюджету. Всі моменти буквально нас цікавлять.*

На гостей з України справила враження чистота підляських сіл, у яких, як сказала одна з учасниць, ніде не видно папірця від морозива або пляшки від пива. Також культурна специфіка викликала їхнє зацікавлення, оскільки про Підляшшя в Україні знають небагато. Було й здивування, коли місцеві почали з ними розмовляти українською говіркою, та коли на запитання «хто ви по національності?», відповідали що «білорус» або «тутешній».

Саме, комунікація поміж гостями з України та підляськими господарями відбувалася українською мовою – одні говорили літературною, другі – горівкою. Доводилося лише пояснювати полонізми, що з'являються у підляському діалекті і літературні слова, яких на Підляшші не знають.

– Я переказав їм всі інформації о гміні, сказав, чим ми займаємося, што робім, якія сьродкі унійни позискуєм, – сказав війт гміни Дубичі-Церковні Анатолій Павловський. – Послі показав господарство агротуристичне. Питають мене о вьсо, о зарплату, о податкі, о землю, чи добра, чи можна купіти. Але найбуольш питань є на темат унії європейської, як вона нам помагає по акцесії, чи дає нам по просту гроши.

Україна ще не в унії. Вона буде в унії, але українці мусят приготівітися до того. Я думаю, такія досвядченя, котори вони в нас набивають, їм придадутся і вони будут реалізовати всіе засади, коб льогко войти до унії.

Трьохденне перебування на Підляшші дало змогу гостям з України ознайомитися зі структурою самоуправління у Польщі, довідатися більше про практичні наслідки для гмін участі Польщі в Євросоюзі, та побачити, як функціонують тут зелені садиби, які використовують місцеву народну традицію для того, щоб притягнути туристів. Слід сподіватися, що така зустріч неодноразова.

– Крім познайомлення і обміну досвідом, – підсумував Андрій Артем'юк, голова Союзу українців Підляшшя, – є також перспектива подальшої співпраці. Можливо встановляться якісь зв'язки саме на рівні гміни, на рівні тої чи иншої організації, щоб цю співпрацю продовжувати і вчитися один від одного.

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото авторки статті

Modlitwa w kroplach deszczu

Młodzież z Lemkowszczyzny

Zakończenie ze str. 6

W poszukiwaniu swojej drogi

W tym roku na Św. Górę Grabarkę przybyło około 500 młodych pielgrzymów z całej Polski, ze wszystkich prawosławnych diecezji. Dużo to czy mało? Można dywagować. Ale przyjeżdżają ci, którzy odczuwają taką potrzebę. Nie przyjeżdżają na piknik, na biwak, a w konkretnym celu. Modlitwa, wyciszenie się, zaduma nad pewnymi sprawami. Dlatego najczęściej przyjeżdżają młodzi ludzie. I przyjeżdżają tak już od 30 lat.

– Gdzieś na początku lat 70. Jan Anichimiuk, późniejszy biskup Jeremiasz, zwierzchnik diecezji wrocławsko-szczyecińskiej, zaprosił grupę studentów różnych warszawskich uczelni na spotkanie – opowiada Eugeniusz Czykwін, pierwszy przewodniczący Bractwa Młodzieży Prawosławnej, organizatora pielgrzymek. – My, jako młodzi studenci z Białostoczczyzny zwykli byliśmy do tego, że batiuszka jedynie odprawia nabożeństwa, a poza świątynią można go spotkać na cmentarzu przy święceniu grobów. Na spotkaniach zaczęliśmy rozmawiać o sprawach, które bezpośrednio dotyczą Cerkwi, naszej wiary, stosunku do Boga. Niejeden z nas zmuszony był wówczas do dokonywania życiowych wyborów – wstąpienia do partyjnej organizacji i budowania „silnej gierkowskiej Polski” lub zasilenia szeregów marginalnej jeszcze w owym

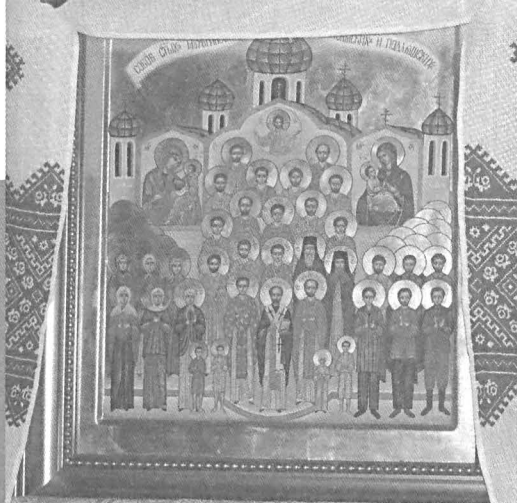
czasie opozycji. Dla nas wybór był prosty. Dystansując się od obowiązującej w państwie ideologii, nie mogliśmy bezkrytycznie identyfikować się z opozycją, gdzie większość członków stanowili Polacy-katolicy o wyraźnej katolicko-narodowej identyfikacji. Nam trzeba było szukać innej drogi.

Bo odczuwają taką potrzebę

W takiej oto atmosferze rodziła się pierwsza pielgrzymka, która na Św. Górę Grabarkę wyruszyła w 1979 roku. Po raz pierwszy uczestniczyło w niej około 30 osób. Rok później było już ponad 300. Najwięcej uczestników odnotowano w latach 1983-84, kiedy to na Św. Górę Grabarkę przybywało nawet po kilka tysięcy pielgrzymów. Było to nie lada wyzwanie dla organizatorów pielgrzymek.

– Sporo ludzi pielgrzymkę traktowało jako swego rodzaju piknik, gdzie można napić się piwa, wódki – dodaje Eugeniusz Czykwін. – I nad tymi ludźmi trzeba było zapanować, nie dopuścić do różnego rodzaju burd czy prowokacji. Na szczęście, do takich raczej nie dochodziło. Z czasem jednak młodzi ludzie zaczęli zdawać sobie sprawę, po co tu się przyjeżdża. I dobrze się stało, że teraz przyjeżdżają tylko ci, którzy odczuwają taką potrzebę.

Janusz BAKUNOWICZ
Zdjęcia autora artykułu

СВЯТО Мучеників

Холмських і Підляських

У неділю, 31 травня ц.р., в церкві св. Апостола Іоанна Богослова в Холмі відбулися торжественні святкування Люблинсько-Холмською православною єпархією всецерковного свята Польської Автокефальної Православної Церкви – Собору святих Холмських і Підляських мучеників. Цьогорічне свято проходило за участю глави Православ'я у Польщі митрополита Сави, господаря Люблинсько-Холмської єпархії архієпископа Авеля, Сім'ятицького православного єпископа Георгія та численно прибувшого на святкування кліру православної Люблинсько-Холмської єпархії. Прибули також сестри з монастиря в Турковичах та запрошені гості: єпископ Волоколамський Іларіон з Росії – як представник патріарха Кирила, та двох ієрархів Української православної церкви – представників митрополита Володимира: архієпископ Бі-

лоцерківський і Богуславський Митрофан (який виголосив проповідь) та єпископ Володимир-Волинський і Ковельський Никодим. Святкування у Холмі збіглося з 11-тою річницею інтронізації митрополита Сави на предстоятеля Православної церкви у Польщі, тому не випадково представник Московського патріарха, архієпископ Іларіон зачитав вітального листа до митрополита Сави від патріарха Кирила.

Прославлення Мучеників Холмських і Підляських відбулося вперше у Холмі 7-8 червня 2003 року, згідно постанови Священного собору єпископів Православної церкви у Польщі про приєднання до лику святих Холмських і Підляських мучеників XX століття. У постанові згадувалося мученицький подвиг під час трагічних подій, які переживала Православна церква внаслідок II світової війни, зокрема у 1944 році.

Тоді канонізаційні врочистості назначено на восьме червня в Холмі, а місцем прославлення мощей святих – церкву св. Апостола Іоанна Богослова. Заходами владики Авеля було написано тоді ікону Собору святих мучеників Холмських і Підляських, яка за рішенням владики виставляється у день святкування на середині церкви у Холмі, разом з мощами святих, до яких люди підносять свої молитви та запалюють свічі церковні. З перспективи семи років святкувань у Холмі бачимо, як формується традиція проведення всецерковного свята, до якого додається прощу в село Верховини, де на могилі невинно загиблих мешканців цього холмського села владику Авель, у співслужінні священників єпархії, здійснює обряд панахиди. У Верховинах 6 червня 1945 року загинуло біля 200 осіб.

Торжественні святкування відбулися в церкві св. Апостола Іоанна Богослова у Холмі

Місце спочинку священномученика Льва (Коробчука) в селі Ласків у Грубешівському повіті на Холмищині

Місце спочинку священномученика Сергія (Захарчука) в селі Шиховичі у Грубешівському повіті на Холмищині

Виявляється, що погода також має свій вплив на перебіг святкувань, адже цьогорічні святкування пройшли у холмській церкві у струменях травневого дощу, який не дозволив вийти з хресним ходом навколо храму. Натомість панахиду у Верховинах супроводжувала буря з дощем і градом.

Як щороку на свято прибуває до Холма кілька прощ з України. Це паломники з Володимир-Волинсько-Ковельської православної єпархії та колишні жителі Холмищини, які у 1944-1946 роках були виселені до СРСР. Прибувають також виселенці з акції „Вісла” 1947 року, яких насильно вивезено з Холмищини і Південного Підляшшя на західні і північні землі Польщі.

Варто нагадати, що серед цьогорічних паломників не забракло відомих діячів української культури з Холмищини і Підляшшя, а саме пані Віри Фальківської з Південного Підляшшя та д-ра Олександра Колянчука з родиною, уродженця Вільки-Тарнівської під Холмом, а зараз жителя міста Перемишля. Серед гостей були присутні голова Українського товариства в Люблині д-р Григорій Купріянович та український суспільно-культурний діяч пан Степан Бабкевич з Володаві (колишній голова тамтешнього гуртка УСКТ і ОУП).

Братство православної молоді Люблинсько-Холмської єпархії організувало молитовну прощу, яка вийшла з церкви у Володаві з православним

хрестом та іконою мучеників Холмських і Підляських, під опікою священників з Білої-Підляської, Тересполь, Володаві, і прибула до Холма в суботу 30 травня на урочисту вечірню, яку відслужив владика Авель. Молодь з братства допомагала крім цього у самому проведенні торжеств, продавала між іншим богословські видання Люблинсько-

Холмської єпархії та часопис братства „Істочник”. Відповідальними особами були Павло Богдан та Оксана Марчак.

Холмські торжества є нагодою відвідати місця пов’язані з історією Православної церкви та української спадщиною у Холмі. Зокрема паломники з України відвідують тоді величаву Данилову Гору з собором Різдва Богоро-

Верховини – місце поховання майже двохсот українських мешканців села, вбитих польськими націоналістами у червні 1945 року

диці (нині у володінні римокатоликів) та оглядають експозицію ікон у колишній церкві св. Миколи, які потрапили сюди переважно з церков знищених державною владою у 1938 році, коли то зруйновано більше 120-ти православних храмів на Холмщині та Південному Підляшші. Паломники підносять також квіти до пропам'ятної дошки Михайлові Грушевському, який народився 1866 року у Холмі та до могили прем'єр-міністра уряду Української Народної Республіки Пилипа Пилипука, яка розташована на православному цвинтарі на Данилової горі.

Святкування у Холмі є нагодою до споминів про минуле та сприяє зустрічам зі знайомими та родинами. Невипадково до Холма приїжджають тоді його колишні жителі та мешканці Холмщини, які нині живуть далеко від рідного краю. Але при нагоді свята помічається також безпощадний плин часу, адже ці, які тут святкували ще два чи три роки тому, сьогодні не присутні. Це, зокрема, мова про паню Надію Горлицьку, яка більш як півстоліття зберігала у своїй хаті чудотворну ікону Холмської Богородиці – святиню Холмщини, яку її батько, отець Гавриїл Коробчук, вивіз з холмського собору під час переселення 1944-1946 років в Україну. Брат покійної пані Надії, отець Лев Коробчук, був замордований 10 березня 1944 року та у 2003 році приєднаний до лику святих Холмських і Підляських Мучеників.

Святкування нашою Церквою подій зв'язаних з історією Церкви на Холмщині засвідчує про присутність пам'яті, яка тут накопичувалася протягом минулого часу, і плакається нащадками, – приблизно такі слова сказав на завершення торжеств митрополит Сава. Говорив про це також владика Авель – ординарій Люблинсько-Холмської єпархії, яка цього року відзначає 20-річчя свого відновлення.

Як підкреслив владика Авель, церква на Холмщині та Південному Підляшші живе не лишень минулим. Це також її сьогодення і майбутнє, до якого можна придивитися при нагоді всеєпархіальних свят чи храмових празників, які відбуваються протягом церковного календарного року. Це дуже важливі для єпархії прощі, які молодь згуртована у братстві здійснює на свято Мучеників Холмських і Підляських, котра вирушає з Володави – про це вже була мова, та проща з Яблочинського монастиря

на Святу Гору Грабарку, напередодні Свята Спаса – 19 серпня. Це також інтернетні ресурси, яким у Люблинсько-Холмській єпархії приділяється багато уваги.

Отже, попри всі лихоліття та руйнування її людських і матеріальних ос-

нов, Православна церква надалі жива у надбужанській Холмсько-Підляській землі – освяченій кров'ю її служителів-мучеників.

Тадей КАРАБОВИЧ

Фото Ю. Гаврилюка

Хрещення святим благовірним рівноапостольним князем Володимиром киян, а згодом усієї Руської держави стало епохальною подією не лише в історії цієї землі, але й усього християнського світу. (...) Як нащадки Володимирового хрещення разом із Вами відзначаємо це світле свято! Також у наші краї – на мою рідну Холмщину, на Підляшшя – свята Православна віра прийшла з Києва в результаті хрещення 988 року. Одні з найдревніших єпархій Київської Митрополії – це Перемиська та Холмська єпархії, які зараз перебувають у складі нашої Святої Церкви. Відтак не дивно, що й Православна Церква в Польщі вважає себе також спадкоємицею хрещення Київської Русі.

Митрополит Варшавський і всієї Польщі Сава

(З промови під час святкувань у Києві 1020-річчя Хрещення Русі)

Собор Різдва Пречистої Богородиці на Данилової горі у Холмі (XVIII ст.)

Українські дошкільнята в Білостоці

Від кількох років у травні в Білостоці відбуваються два фестивалі, яких головні герої – дошкільнята. Перший – «Підляшшя – наша мала батьківщина», організує Самоврядний інтеграційний садочок № 26 у Білостоці, цього року вперше разом з Самоврядним садочком № 7, другий – Фестиваль дитячої пісні національних меншин «Співаймо разом» – Самоврядний садочок № 14 з польською і білоруською мовами навчання. Єднає їх спільна мета, якою є пропагування культурної різноманітності Підляшшя, ознайомлення з музичною традицією різних націй, що співтворять культурну карту регіону, та навчання толерантності. В обох щорічно беруть участь діти з українських груп з Самоврядного садочка № 9 у Більську.

«Підляшшя – наша мала батьківщина»

Ідею міжкультурних презентацій дітей з садочків Підляського воєводства здійснив білостоцький садочок № 26, який у 2003 році вперше запросив до участі в заході «Підляшшя – наша мала батьківщина» дітей національних меншин. Концепція виявилася влучною,

тому-то кожного року на фестиваль почали приїжджати українські, білоруські та литовські дошкільнята.

Майже від самого початку захід складається з двох частин – музично-танцювальної презентації «Пісні і танці нашого регіону» та пластичного конкурсу «На Підляшші». Постійним місцем його проведення є Драматичний театр у Білостоці.

Кожного року у фестивалі бере участь група українських дошкільнят з Більська, які, одягнені в український народний одяг, виконують українські дитячі пісні. Кілька років тому поруч вокальної, приїжджала до Білостоку також танцювальна група. Окрім українських дошкільнят, культуру національних меншин представляють на заході білоруські діти з Білостоку і литовські з Пунська. Більшу частину цілого концерту складають однак презентації польської культури у виконанні малят з Білостоку, Лап, Замброва та інших місцевостей воєводства.

Ідея спільних виступів дітей різних національностей здавалася очевидною, однак у Білостоці досі не було того роду заходу. Тому й ініціатива садочка № 26 виявилася чимось новим, а через те вдалим і цікавим.

Довелося побувати на майже всіх едіціях заходу, тому й кілька спостережень.

Перша річ – цей захід майже зовсім не цікавить білостоцькі медіа (не враховуючи медіа національних меншин) – ні телебачення, ні місцева преса не з'являється на фестивалі, та важко знайти по Інтернету будь-яку про нього згадку. Друга річ – захід, якого «новум» стала саме презентація на фоні міста культури національних меншин, є зараз передовсім концертом польської пісні і танцю, при нагоді якого показується інші культури. Оскільки-бо малята з «польських» садочків представляють навіть 15-хвилинні програми, на які складаються пісні, танці і вірші, українські діти можуть виступити лише з одною піснею. Третя річ – не сказано, що діти з білоруського садочка представляють саме українську культуру. Тому й можна було почути з вуст глядачів концерту подиктовані невмирущим стереотипом слова, які досі дещо нервують підляських українців – що «у білоруських дітей завжди такий гарний одяг».

Загалом однак, концерт цікавий, оскільки малята дуже спонтанні і аж хочеться на них дивитись. При тому всьому виступ українських дітей є приємним акцентом, хоч, очевидно, того акценту хотілося б більше.

«Співаймо разом»

Два роки пізніше, в 2005-му, презентації дошкільнят лише національних меншин почав проводити Самоврядний садочок № 14 з польською і білоруською мовами навчання. Можливо, ідея була до певної міри запозиченою, а можливо, що придумано її незалежно від заходу, що його організує Садочок № 26 у Білостоці. Міжкультурні презентації не випадково почав проводити садочок № 14, оскільки він має величезний потенціал, досвід і гарних вихователів, завдяки яким саме цей заклад втішується великим успіхом серед батьків.

Початково «Співаймо разом», це був конкурс, однак організатори дійшли до висновку, що важко оцінювати маленьких дітей та почали проводити фестиваль. Захід розвивався і з садочка пере-

«Підляшшя – наша мала батьківщина». Виступають діти з українських груп з Самоврядного садочка № 9 у Більську.

нісся до Центру православної культури, та в цьому році – до осідку Білоруського громадсько-культурного товариства. Кожного року виступають на ньому діти з білостоцького садочка № 14, які представляють білоруську культуру, українські дошкільнята з Більська, та литовські з Пунська.

Перш за все на увагу заслуговує добра підготовка господарів – дітей з «білоруського» садочка № 14, які кожного року виступають з репертуаром гарних білоруських дитячих пісень (лише інші садочки не можуть відвинути від виконання переробленого українського народного репертуару). Не

відстають також українські діти – цього року на заході запрезентувалася група найстарших дошкільнят, а також наймолодші солістки – 3-літні та 4-літні дівчинки.

Як і на попередній захід, так і на цей, не квапляться білостоцькі медіа, не враховуючи очевидно білоруських і українських журналістів. Складається враження, що в Білостоці лише говорять про багатокультурність, а так насправді вона цікавить лише самі національні меншини.

Метою зустрічей дошкільнят у Білостоці є презентація культури національних меншин, та через те – якнай-

повніше представлення багатонаціональності Підляшшя серед малят. Для українських дітей – це можливість презентації на ширшому фоні, завдяки чому зростає значення навчання української мови в Більську, та українська культура стає присутня у свідомості наймолодших мешканців нашого регіону. Тому й варто пропагувати ці два білостоцькі заходи, оскільки про те, що Підляшшя не є культурно однорідне, варто вчити дітей вже від наймолодших років, коли вони в садочку.

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото авторки статті

І на Волині знатимуть про українську літературу в Польщі

15 травня у Луцьку, в рамках IV щорічного книжкового ярмарку «Книги великої Волині», відбулася презентація історико-літературного нарису молодого волинського науковця і журналіста, викладача Волинського національного університету імені Лесі Українки і Луцького гуманітарного університету Віктора Яручика «Українська література в Польщі». Книга є першою спробою комплексного дослідження літературної діяльності українців у Польщі. Охоплює період розвитку з 1956 року (вихід у світ першої української газети «Наше слово») і аж до початку XXI століття, тобто піввіковий проміжок часу, упродовж якого українська література у Польщі утвердилася як вагоме мистецьке явище, яке, на жаль, і досі залишається маловідомим. За стільки років незалежності України цілісно про літературну творчість українців у Польщі до цього ніхто не написав, тож праця Віктора Яручика може стати підручником для вчителів і викладачів української літератури. Як наголосив сам автор, цих письменників у жодному випадку не можна називати емігрантами, а їхні твори емігрантськими, оскільки більшість із них проживають на своїй етнічній території і пишуть своєю рідною мовою.

Як зазначив директор поліграфічно-видавничого дому «Твердиня» Микола Мартинюк (де книга вийшла у світ), цей проект є конче необхідним, адже Волинь – порубіжний регіон, у якому існує переплетіння культур. Хоча, як зазначив пан Мартинюк, творчість митців України у її сучасних межах й етнічних українців, що писали чи й зараз творять за кордоном, пробували роз'єднати, але літературний процес розвивається незалежно від політичної доктрини та інших подібних чинників. І ця книга, за його словами, – перша ластівка, що розповідає про частину українського літературного процесу в Польщі.

А появі презентованого сьогодні історико-літературного нарису, за словами його

автора Віктора Яручика, передувало те, він потрапив на навчання до Європейського колегіуму польських і українських університетів у Любліні. При виборі теми, над якою мав працювати, у тоді ще студентів боролися дві особи – журналіста і науковця. Тому взявся за ту роботу, що дозволила поєднати і живе спілкування, й усамітнення для опрацювання зібраного матеріалу, – розповів він.

Хоча найголовнішим чинником для дослідження української літератури у Польщі, зізнався Віктор Яручик, стало те, що комплексно цього ніхто ще не робив – з'явилися лише поодинокі публікації: речення у розвідках, тези, твори. Автор наголошує, що матеріал дослідження не є вичерпним.

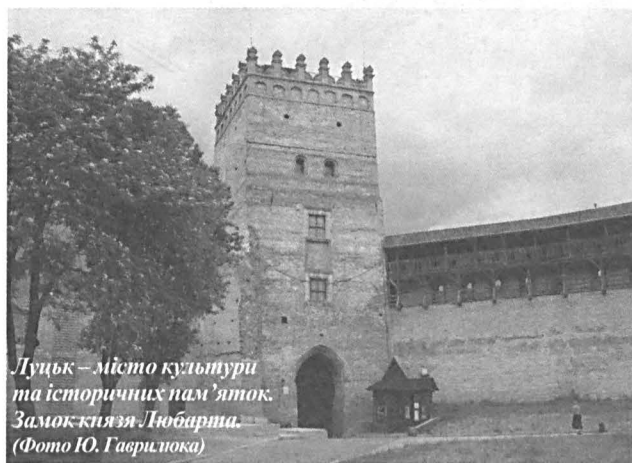
«Але ці люди очікують визнання в Україні, а не нагород. Їм важливо, щоб про них говорили», – розповів він.

Консул з питань культури Консульства РП у Луцьку, присутній на презентації книги, зазначив, що видання дуже цікаве, оскільки усуває білі плями в літературі і дозволить знати більше. Гість висловив сподівання, що історико-літературний нарис вийде і в перекладі польською – бо немає меж для літератури.

Знаний волинський письменник і журналіст Віктор Вербич додав, що автор книги репрезентує нове покоління, позбавлене багатьох комплексів і стереотипів, тому, на його думку, ця робота об'єктивізує погляд на літературу.

А проректор БНУ Ірина Констанкевич, наголосивши на важливості появи цієї книги, ствердила: дуже важливо, аби якнайшвидше світ побачила й антологія з творами тих митців, про яких йдеться у розвідці. А ще пані Констанкевич попросила не називати видання проектом, бо це праця, в яку вкладено частину душі. «Українська література в Польщі», з-поміж іншого, сприятиме у співпраці навчальних закладів України і Польщі», – переконана вона.

(ЗМІ Волині)

Луцьк – місто культури та історичних пам'яток.
Замок князя Любарта.
(Фото Ю. Гаврилюка)

„Вервочки” (Вуорля)

Українська пісня у наступі

Нові колективи, молоді виконавці, жанрові новинки. Такі показники можуть окреслювати цьогорічний Конкурс української пісні „З підляської криниці”, який відбувся 14 червня у Більському будинку культури.

Прийняло в ньому участь майже шістдесят виконавчих одиниць, серед яких були фольклорні і естрадні колективи, солісти, представники малих форм музичних,

тобто дуети, тріо тощо. Різнороманітно було також, якщо брати під розгляд вік виконавців – на сцені численно появлялись діти й молодь, а з другого боку – бабусі і, вже не в так великій, якби цього хотілося кількості – дідуся.

З року на рік шораз міцніше на конкурсі проявляє себе середнє покоління підляшуків. Виникають нові гурти, в яких співають ті, які або згадали своє дитинство, ще виповнене народним спі-

Конкурсне журі

Гран-прі завоювала Павлина Луцюк зі Свидника

вом весілля та інших родинно-обрядових заходів, або може позаздрили своїм дітям, які користаючи з наявності навчання української мови й дитячо-молодіжних ансамблів, часто засоромлюють своїх батьків кращим знанням рідної пісні та культури.

Помітна Вуорля

Коли подивимось на кількість дебютантів, які взяли участь у конкурсі, дуже яскраво вирізняються ті, котрі приїхали з гміни Вуорля.

— Коли ми отримали запрошення на конкурс, — згадує Анна Нестерук — директор Гмінного осередку культури в Вуорлі, — всі колективи, також ці зі школи, проя-

вили охоту, щоб взяти в ньому участь. Крім ансамблів є ще солісти і дуети, так що ми, мабуть в цьому році, в Більську є в більшості.

Гміну Вуорля на цьогорічному співочому змаганні представляли дитячі колективи „Фермата” та „Одна Третя”; народні гурти „Орляни” з Вуорлі і „Малінкі” з Малінник, багата кількість солістів та інших малих форм, а також новий колектив, який гуртує середнє покоління.

„Вервочки”, бо про нього йде річ, це ансамбль, який працює щойно кілька місяців, а вже встиг концертувати у Варшаві, де представляв Вуорлю на презентації підляських сільських гмін. З колективом з Вуорлі, а також з

новопокликаним до життя гуртом „Луна” з Парцева, працює Володимир Рева – акордеоніст відомий з ансамблю „Горина”, який на репетиції приїжджає що другий тиждень з Рівного.

Було б легше, підкреслює, якби польські консульські служби підходили до його співпраці з колективами в Польщі з більшим розумінням і відкрили візу на довший термін перебування. Але найважливіше, що люди горнуть до співання:

– Є ентузіазм серед людей – говорить інструктор, – а в мене бажання підняти українську культуру тут на Підляшші й далі продовжувати справу, яку почали Єлизавета Томчук і Ірина Вищенко.

Від дідуся до онуки

Наймолодшим учасником конкурсу була Вероніка Федорук, якій шість років, але на сцені почувається дуже впевнено. Ведучий конкурсних прослухувань та гала-концерту Юрій Ковальчук зауважив, що очікуючи за кулісами на свій виступ Вероніка підспівувала і підтанцювала до виступів майже всіх виконавців. Значить росте покоління, якому можна буде передати естафету музичної традиції підляшуків.

Представником покоління, якому випало завдання збереження старовинних пісень є Іван Стасюк з Пашкувщини. До Більська приїхав з колективом „Орляни”, але заспівав також соло і в дуеті з Ніною Шиманською.

– Пісні взяв зі збірника „Заспіваймо пісню веселеньку”, – говорить пан Іван, – а достав його за перше місце на минулорічному кон-

„Ранок” (Більськ)

Тріо О. Корнилюк, М. Яким'юк, В. Крук (Більськ)

Магдалина Маліш (Вуорля)

„Струмок” (Дубичі-Церковні)

Пауля Корнилюк і Адріана Шуй (Більськ)

Едита Сухар (Орля)

курсі. Пісні, хоч старі – чутні в молодості, треба було пригадати. В селі нашо́му вже так не почувши, щоб хтось співав, хоч старші жінки гарно співають, але переважно релігійні пісні.

Своєрідний рекорд на конкурсі встановила Наталія МIRONЧУК з Вуорлі. На сцену Більського будинку культури виходила чотири рази: у складі колективів „Орляни” та „Вервочки”, як солістка і в дуеті з Наталкою Токаюк, яка до речі також заспівала соло, а для „Вервочки” акомпанувала на скрипці. Для Наталії МIRONЧУК спів, це родинна традиція – співає її мама, а з бабусею спільно виступають в „Орлянах”.

До джерел і до танцю

Підляшши на українській музичній карті Польщі вирізняється традиційною автентикою. „Родина” з Дуб’яжина, „Ранок” з Більська, „Гілочка” з Черемхи це вже визнані поза межами регіону колективи, яких один зі слухачів конкурсу зараховував до категорії професійних. На базі цих гуртів до конкурсу творяться дуже цікаві малі форми: солісти, дуети, терцети. Молоді виконавці пробують своїх сил у традиційній манері співу, а виступи, для прикладу білостоцького дуету Катерини Савчук та Варвари Сидорук, тріо Петра Осташевського, Роксани Вишковської і Юлії Куклиновської з Більська та дуету сестер Єви та Олі Іванюк з Черемхи дають цікаві, якісні результати.

Як признається Варвара Сидорук з черемшансько-білостоцького дуету:

– Манера білого співу складніша до виконання, але саме такий жанр мені осо-

Наталія МIRONЧУК (Вуорлі)

Єва і Оля Іванюк (Черемуха)

„Одна третя” (Вуорлі)

Іван Стасюк (Пашкувщина)

Р. Вишковська, Ю. Куклиновська, П. Осташевський (Більськ)

Тріо М. Веселовська, А. Лаут, А. Никитюк (Більськ)

Наталія Токаюк (Вуорлі)

„Фермата” (Вуорля)

Матвій Ярмолік (Б-сток)

Ніна Шиманська (Вуорля)

А. Шуй, П. Корнилюк, К. Василюк (Більськ)

Валентина Орешук (Вуорля)

Вероніка Федорук (Більськ)

Катерина Савчук і Варвара Сидорук (Білосток)

Роксана Вишковська (Більськ)

Віра Ничипорук (Малинники)

„Згодні маки” (Райськ)

бисто цікавіший. Традиційні пісні нам дуже подобаються, хочемо підтримувати підляську традицію наших бабусь. Записую іноді пісні від моєї бабусі і потім з Катериною їх співаємо.

Багато з молодих учасників конкурсу проявило себе в сучасній пісні використовуючи при цьому фонограми. Є це спосіб на розвиток естрадного співу, хотілося б однак, щоб поступово, на цьому досвіді, виникали вокально-інструментальні колективи, збагачуючи цим самим підляську, українську, музичну сцену.

Подією конкурсу був виступ реактивованого до життя колективу „Грамада”, який може в найближчому часі стати учасником українських плернерних концертів, адже їх музика спонукає до гарної танцювальної забави. „Грамада” – колись передовий колектив білоруської сцени, стараннями її лідера Генадія Шемета зараз відродилася як справжній фольк-біг-бэнд гурт, який грає приємну для вуха музику, наближену до канадсько-українських проєктів в жанрі забава-стайл, тобто таких гуртів як „Буря”.

– Українська музична культура дуже багата, а для цього щоб це все огорнути потрібний час, проби, праця, праця, праця. Може колись досягнемо того, що хтось нас почує і запросить на якусь гарну українську імпрезу, – говорить Генадій Шемет, який на конкурс „З підляської криниці” привіз не тільки „Грамаду”, але також підготував до виступу колектив „ORTHPOWER – Малі тутешні”, який діє при Громадській початковій школі св.св. Кирила і Методія у Білостоці.

„Новина” (Мошона-Королівська)

„Гілочка” (Черемуха)

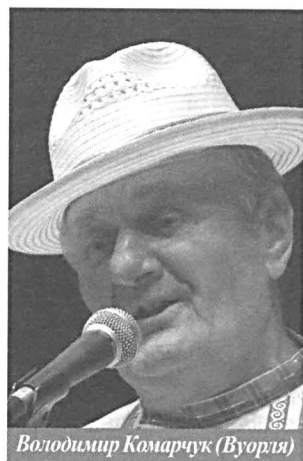
„OrthPower. Малі тутешні” (Білосток)

„Молода Родина” (Дуб’яжип)

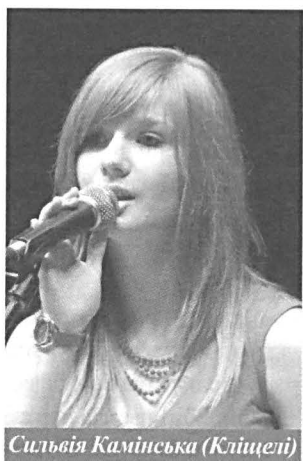
„Орляни” (Вуорля)

Володимир Комарчук (Вуорля)

„Мікстура” (Кліщелі)

Сильвія Камінська (Кліщелі)

Кароліна Токаюк (Кліщелі)

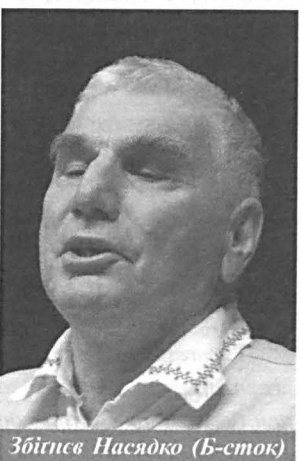
Родинне тріо (Макувка)

Катерина Мольська (Кліщелі)

„Фантазія” (Кліщелі)

Збігнєв Насядко (Б-сток)

Старі та нові знайомі

З року на рік видатно розширюється географія учасників конкурсу. Побіч його ветеранів, тобто згаданих „Родини”, „Ранку” чи „Гілочки”, є постійний конкурсант з Дубич Церковних – гурт „Струмок”, а в Дуб’яжині співає вже „Родина молодша” – онуки цих зі старшою. У Кліщелях діє „Мікстура”, а її справу продовжують молодші – колектив „Фантазія”. З гміни Нарва приїжджають міцні, якщо йде про вокальні здібності колективи: „Родинне тріо” з Макувки та „Зоряночка” з Лосінки.

Не можна забути також про великого шанувальника української народної культури, учасника багатьох фестивалів Збігнева Насядка з Білостоку, і не згадати про надійного хлопчика з цього ж міста Матвія Ярмоліка, який є учнем міжшкільного пункту навчання української мови.

Довгий час призабутим, якщо йдеться про наявність народних гуртів, клаптиком нашого регіону була його південна окраїна, що у Сім’ятицькому повіті. Цю прогалину виповнили початково жінки з Мощони-Королівської, які заснували колектив „Новина”. Чи не позаздрили їм у сусідському Велінові, де нещодавно виник співочий гурт „Вереси” (Wrzosa), який веде Людмила Вишенко.

На конкурсі заспівали також „Згодні маки” з Райська та зовсім новий колектив з гміни Більськ – згадувана „Луна” з Парцева.

– Гурт виник під час реалізації проекту „З пісню за пан брата – повернення до минулих”, – згадує член

„Родина” (Дуб’яжин)

„Малинки” (Малишники)

„Зараночка” (Лосинка)

„Грамада” (Білосток)

„Вереси” (Веліново)

„Луна” (Парцьово)

Людмила Вищенко (Мельник)

„Збучанки” (Збуч)

„Чижов'яни” (Чижі)

гурту Валентин Галушевський. – Під час фестивалю „Підляська осінь” домовились ми з хлопцями з Рівного про співпрацю. Пісні, яких нас вчать, дуже нам підходять. У колективі співають також подружжя, тому не бракує в нас чоловічих голосів.

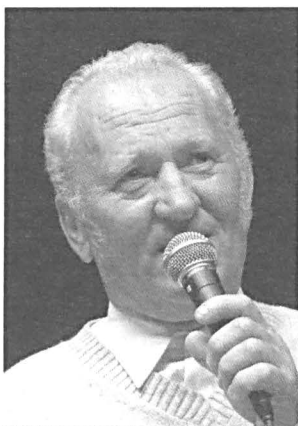
Такі басові голоси чутні також у „Чижов'ян”, які побіч заслужених носіїв традиції – жінок з колективу „Збучанки” зі Збуча, представляли гмину Чижі.

– Їдемо виступати там, де нас запросять, – говорить чижов'янин Ярослав Бількевич. – На цей конкурс чекали, шикувались, проводили репетиції з нашим інструктором, який приїжджає до нас з Білорусі. А пісні заспівали типово наші – місцеві.

Перемогла творчість

Гран-прі Конкурсу української пісні „3 підляської криниці” отримала Павлина Луцюк. Приїхала вона на конкурс зі Свидника, що біля Люблина, але по мамі її родинне коріння саме в околиці Більська. Виступ Павлини це безпрецедентна подія в історії конкурсу – не зважаючи на молодий вік, вона не лише виконувала пісню акомпаніюючи собі на фортепіано, але сама написала музику до слів українських поетів.

– Я почала компонувати твори на фортепіано в VI класі початкової школи, – говорить переможниця конкурсу. – Ці дві пісні це мої перші композиції до співу. Я їх підготувала до конкурсу української поезії та прози, який проходив у Люблині, а коли дізналась про цей конкурс вирішила прийняти участь.

Микола Таранта (Більськ)

Грамота для наймолодшої учасниці – Вероніки Федорук

Криниця – бездонна

У наступному році слід думати про зміну формули конкурсу. Виникає це з цього приводу, що кількість учасників не дозволяє вже на по-

єднання в одному дні конкурсних прослуховувань, обговорення виступів членами журі та проведення гала-концерту. Можливо слід розділити частину дитячих виступів від дорослих. Це оче-

видно складне питання з огляду на скромний бюджет конкурсу. З другого боку, як підкреслює Борис Бунь – голова журі цього річного конкурсу, краще мати таку проблему, чим нестаток учасників.

– З оптимізмом дивлюсь на майбутнє цього конкурсу, – говорить голова журі. – Вже п'ять років його учасники черпають з бездонної криниці підляської, української музики. Співають діти, бабусі вчать, батьки співають – це все дає дуже приємне враження.

На сільських лавочках не чути вже пісень, але завдяки таким конкурсам як „З підляської криниці” пісня не гине. Мандрує по селах, містечках і містах, мандрує поміж поколіннями, у мандрівці – зберігається.

Славомир САВЧУК
(Радіо Білосток А.Т.)
Фото Ю. Гаврилюка

Лауреати Конкурсу української пісні «З підляської криниці»

Гран-прі – Павлина Луцюк

Автентичний фольклор

Гурти до 15 років

- I. „Ранок” – Більськ
- II. „Гілочка” – Черемуха

Малі форми до 15 років

- I. Тріо Віоля Крук, Оля Корнилюк, Магда Яким'юк – Більськ
- II. Дует Єва і Оля Іванюк – Черемуха
- III. Дует Пауля Корнилюк і Адріана Шуй – Більськ

Гурти вище 15 років

- I. „Родина” – Дуб'яжин
- II. „Новина” – Мошона-Королівська, „Чижев'яни” – Чижі
- III. „Згодні маки” – Райськ

Малі форми вище 15 років

- I. Дует Катерина Савчук і Варвара Сидорук – Білосток
- II. Дует Ніна Шиманська і Іван Стасюк – Вуорля
- III. Людмила Вищенко – Мельник

Фольк

Гурти до 15 років

- I. „Зараночка” – Лосинка
- II. „Молода Родина” – Дуб'яжин, „Фермата” – Вуорля
- III. „OrthPower. Малі тутешні” – Білосток

Гурти вище 15 років

- I. „Грамада” – Білосток
- II. „Вєрвочки” – Вуорля
- III. „Луна” – Парцьово

Малі форми вище 15 років

- I. Родинне тріо – Макувка
- II. Тріо Петро Остапєвський, Роксана Вишковська, Юлія Куклиновська – Більськ

Сучасна музика

Гурти до 15 років

- I. „Фантазія” – Кліщелі
- II. „Одна третя” – Вуорля
- III. „Струмок” – Дубичі-Церковні

Малі форми до 15 років

- I. Магдалена Маліш – Вуорля
- II. Тріо Віоля Крук, Магда Яким'юк, Оля Корнилюк – Більськ
- Тріо Анжеліка Никитюк, Агата Лаут, Марія Веселовська – Більськ
- III. Катерина Мольська – Кліщелі
- Тріо Пауліна Корнилюк, Адріана Шуй, Катя Василюк – Більськ

Гурти вище 15 років

- I. „Мікстура” – Кліщелі

Малі форми вище 15 років

- I. Роксана Вишковська – Більськ
- II. Сильвія Камінська – Кліщелі
- III. Дует Наталія Токаюк і Наталія Мирончук – Вуорля

Час зречися чужої містики для свого прагматизму і стати „тожсамістами” – задуматися над тим, чого насправду нам треба, щоб могли ми заховати свою мову, пісню, традицію і всю тожсамість без викручування її і пристосовування до ситуації, которую не ми створили.

Czas zreczysia czużoji mistyki dla swoho prahmatyzmu i staty „tożsamistami” – zadumatisia nad tym, czoho naprawdu nam treba, kob mohli my zachowati swoju mowu, piśniu, tradycyju i wsiu tożsamost’ bez wykruczowania jeji i prystosowywania do sytuacji, ktoru ne my stworyli.

По-своёму: говорити, ніцями і – дымамі! **Po-swojomu: howoryti, pisati i – dumati!**

Особливість нашого Пувнуочного Пудляша в тому, што приналежність місцьового „руського народу” до нації окреслювана була не по-мові, яка у нас українська, а по-релігії. А по друге – робили тоє не наши прадіди і прабаби, зобравши наприклад послі церковної служби, але держави (панства) – спочатку царська Росі́я, послі одроджана Пуольща, а в кунцові сові́ти і залежна од їх „владза людова”. Найбуольш тут наму́тілі сові́ти, котори в 1939 рокові українськомовни околїці од Білґльска, через Кобринь, Бересте, аж до Пінська прилучили до Білоруської ССР. Хоч послі вуйни Білґльські пові́т знов вуйшов до Пуольщи то й пуольська комуністична влада, тримаючися дякуючи „братной допомозі” з Москви, му́сила продовжувати ту́ю саму „національну лінію”. І так всі́ православни т.зв. Білостуочини – не оно білоруськомовни „ліцві́ни” з Біловежи, Городка чи Міхалова, але й українськомовни „пудляші” з Рыболув, Чижуов чи Дубічув-Церковних – стали спочатку „сові́тськімі білорусамі”, а послі вуйни „білоруською національною меншостею”. (Цікава справа, што тая бюрократична формула, якби натуральна в документах міністерства чи воеводи, але дівна в пісаннях білоруських публіцистів, барзо часто уживається в „Ніві”, „Czasopisowi”, чи в промовах лі́дерув, нп. БТСК). З часом наши люде, чувши зо всі́х сторуон, што вони білоруси, привиклі до теї назви і самі зачали єї уживати в тих ситуаціях, коли треба було задекларувати, што „я не поляк-католик” (так як уживається назв „православни” чи „руські”).

Так то протривало до 1980-тих лі́т, коли над Бугом і Нарвою все ж такі появиліся люде, котори одкрито назвали себе українцями і критиковали сові́тську і пуольську політику записування всі́х православних білорусамі. З другої сторони, хоч все ж такі буольшость українськомовних люді далей живе пуд пресією десятками лі́т прищеплюваного стереотипу „православны = Białorusin” і не оно себе називає білорусамі, але й свою рудну говуорку іменує „білоруською” (показав тоє спіс 2002 року), то їхне зацікавіне національною білоруською культурою і політичне заангажоване в туом керункові мінімальни. Тому люде, котори насправду стали білорусамі не оно „з назви”, але і „зо свідомості”, в туой „białoruskiej mniejszości narodowej” є невеликім маргінесом (хоч їх на певно буольш ніж „свідомих українців”). Не дівне, што шукают вони виходу з теї нецікавої, хоч в статистиці нібито файної, ситуації.

Одним з помислув є ідея Івана Максим’юка, родом з села Ляхі коло Кленікув в Гайнувському пові́тові, з которою од

Особливість нашого Пуwnuocznego Pudlasza в тому, што прыналежност’ місциового „руського народу” до нації окреслювана була не по-мові, яка у нас українська, а по-релігії. А по-друге – робили тоє не наши прадиды і прабабы, zobrawszy napríklad posli cerkownoji służby, ale derżawy (państwa) – spoczatku carska Rosíja, posli odrodżana Puolszcza, a w kunciovi sowíty і залежна од jich „władza ludowa”. Najbuolsz тут namutili sowíty, kotory w 1939 rokowi ukrajinskomowny okolicy od Biłłska, czerez Kobryń, Berestie, aż do Pińska przyłączyli do Biłoruškoji SSR. Chocz posli wujny Biłłski powít znow wujszow do Puolszczy to j puolska komunistyczna władza, trymajuczasia diakujuczy „bratniuj dopomozi” z Moskwy, musila prodowżuwati tuju samu „nacionalnu liniju”. І так всі́ православны т.зв. Білостуоччыны – не оно білорускомовны „лі́цвіны” з Біловеży, Horodka czy Michałowa, ale j ukrajinskomowny „pudlaszy” z Rybołuw, Czyżuw czy Dubiczuw-Cerkownych – стали спочатку „sowíтськімі білорусамі”, а послі вуйны „білоруською nacionalnoju mienzostieju”. (Cikawa sprawa, што тая biurokratyczna formula, naturalna w dokumentach ministerstwa czy wojewody, ale diwna w pisaniach biłoruskich publicystuw, barzo czasto używajet’sia w „Niwi”, „Czasopisowi”, czy w promowach lideruw, np. z BТSK). Z czasem nasze lude, czuwszy zo всі́х storuon, што wony biłorusy, przywykli do teji nazwy і sami zaczęli jeji używати в tych sytuacjach коли треба было zadeklarowati, што „ja nie polak-katolik” (так як używajet’sia nazw „prawosławny” czy „ruśki”).

Так то протривало до 1980-тих лі́т, коли над Бугом і Нарвою все ж такі появиліся луде, kotory odkрито nazwali себе ukrajinciami і krytykowali sowíтську і puolsku polityku zapisuwania всі́х prawosławnych biłorusami. Z druhoji storony, chocz все ж такі buolszost’ ukrajinskomownych ludzi dalej żywe pud presyjeju desiatkami лі́т przyszczepiwanoho stereotypu „prawosławny = Białorusin” і не оно себе nazywaje biłorusami, ale j swoju ruodnu howuorku imenuje „biłoruskoju” (pokazaw toje spis 2002 roku), to jichnie zaciekawinie nacionalnoju biłoruskoju kulturoju і polityczne zaanhażowanie w tuom kierunku minimalny. Тому луде, kotory naprawdu stali biłorusami не оно „z nazwy”, ale „zo swídomosti”, w tuoj „białoruskiej mniejszości narodowej” je newelikim marhinesom (chocz jich na pewno buolsz niż „swidomych ukrajinciuw”). Не дівне, што szukajut wony wychodu z teji necikawoji, chocz w statystyci nibyto fajnoji, sytuacji.

Одним з pomysлуw je ideja Iwana Maksimjuka, rodом z села Lachi koło Klenikuw u Hajnuwському powítowі, z ktoro-

кількох літ виступає вуон на сторуонках „Czasopisu” i „Ніви”, Ідея тая то, цитуючи його слова: *nadanie dla swojej mowy* (йдеться про мову *tak zwanych pudłaśôv* – кажучи буольш ясно люди, котори послуговуються українськими говуорками з-над Бугу і Нарви – ЮГ) *statusu oficjalnego języka mniejszości w ruchu białoruskim – a mówiąc bez ogródek: stworzenie w naszej mniejszościowej skali jeszcze jednego języka wschodniosłowiańskiego*.

Треба сказати, што є в тому новост, бо досюоль – хоч тексти писани по-свойому („пудляському”), передусім літературни, не раз появлялися вже в друкові – в „Над Бугом і Нарвою”, а навет в „Ніви”, то ніхто не пробував творити з українських говуорок нової літературної мови. Одни писали по-свойому, бо на початку не знали української літературної мови, інші – коб показати натуральни „мовни клімат” Пудляша. Друге новум то спроба записати туу „ще одну всхуодньослов’янську літературну мову” не традиційною для теї ж Всахуодньої Слов’янщини кірилицюю, а латінкою. То, можна сказати, што новост менша, бо нп. люде, котори записуют „своїє пісні” пишут їх найчастієй пуольськими літерами, а і я сам навет видав таким способом книжку з літературними і публіцистичними писаннями по-свойому. Чи в туой книжці, чи в некоторых публікациях, котори появлялися хоч би в „Над Бугом і Нарвою”, уживалося традиційного комплекту літер пуольського алфавету, котори всіє ж знають. Але не по тое, коб робіти альтернативу для кірилиці, оно по тое коб дойти з писаним руодним словом (а, дай Боже, й заохотіти до писаня по-свойому) до тих людей, котори зусім не знають кірилиці, або по просту не мають звички читаня і писаня „руськими буквами”, бо таких, што мене самого вельмі заскочило, мнуого буольш ніж могло б здаватися (з теї самої причини і сьой текст подаю в двох версіях – українським алфаветом, яким натурально пишу, і транскрипцією). Максим’юк пропонує натоміст оддієльну, так би сказати самостуойну, версію „латінки” – з такими знаками як „v”, „š”, „ž”, „č”, а тоже з „ê” й „ô”, которими передає дифтонги у словах таких як „сієти”, „потрієбни”, „вуон”.

Як стверджує Іван Максим’юк в своюой програмній статіє „Pisati po swojomu” („Czasopis”, nr 2/2005):

Analiza wyników spisu powszechnego z 2002 roku w województwie podlaskim w poszczególnych gminach pokazuje, że z około 46 400 osób, które zadeklarowały narodowość białoruską, mniej więcej 37 000 (prawie 80 procent białostockich Białorusinów) to Białorusini-pudłaśê, to znaczy, ludzie mówiący na co dzień po-swojomu. (...) ...jeśli dotychczasowe tem-

po asymilacji mniejszości białoruskiej w Polsce się utrzyma, wkrótce ponad 90 procent Białorusinów na Białostocczyźnie i w Polsce będą stanowić mianowicie pudłaśê. Teoretycznie rzecz biorąc, można się spodziewać, że wypromowanie ich języka do rangi drugiego języka pisanego polskich Białorusinów może w istotny sposób przyczynić się do osłabienia procesów

asymilacyjnych wśród całej mniejszości, a w każdym razie – stworzyć nowe pole do samorealizacji pisarskiej (literackiej i publicystycznej) dla tych Białorusinów, którzy w białoruskim języku literackim czują się niepewnie albo w ogóle nie mieli okazji do nauczania się tego języka, ale wciąż jeszcze mogą wyrazić swoją białoruską duszę po-swojomu.

Чи так буде? Тяжко сказати – для мене *выражаніе своєї бiałoruskiej duszy po-swojomu* било саме одним з елементув процесу одкиданя стереотипу про туу ж „біалорускоє душы” й однаходія своєї української ідентичності (тожсамості). З тим што я, пишучи в червцові 1982 року перши вієрш по-свойому, не оно „непewно чувся” в білоруськуй літературній мові (хоч бив учньом „білоруського” ліцею), але й вже не вієрив, што моя руодна білськова говуорка є білоруська. З другої сторони, треба сказати, што на Пудляшові проблем „Українська наша мова, чи білоруська?” має у великуй мієри не наукови а містични характер і вельмі часто одказ на тое питанє то не справа льогіки і філєольогії, але

ju od kilkoch літ występuje wuon na storuonkach „Czasopisu” i „Niwy”. Ideja taja to, cytujący joho słowa: *nadanie dla swojej mowy* (jdet’sia pro mowu *tak zwanych pudłaśôv* – każuczy buolsz jasno ludi, kotory posłuhowujut’sia ukrajinskimi howuorkami z-nad Buhu i Narwy – JH) *statusu oficjalnego języka mniejszości w ruchu białoruskim – a mówiąc bez ogródek: stworzenie w naszej mniejszościowej skali jeszcze jednego języka wschodniosłowiańskiego*.

Треба сказати, што је в тому новост, бо досиуол – хоч тексты писаны по-сwojomu („пудлаському”), передусім літературни, не раз появлялися вже в друкові – в „Над Бугом і Нарвою”, а навет і в „Ніви”, то ніхто не пробував творити на основи українських howuорок nowoji literaturnoji mowy. Odny pisali po-swojomu, bo na poczatku ne znali ukrajinskoji literaturnoji mowy, inszy – kob pokazati naturalny „mowny klimat” Pudlasza. Druhie nowum to sprobа zapisati tuju „szcze odnu wschudniosłowjanšku literaturnu mowu” ne tradycyjno-ju dla teji z Wschudnioji Słowjanszczyny kirylcioju, a łatin-koju. To można skazati, што nowost’ mensza, bo np. lude kotory zapisujut „swoje pisni” piszут jich najczastiej puolskimi literami, a i ja sam nawet wydaw takim sposobom kniżku z literaturnymi i publicystycznymi pisaniami po-swojomu. Czy w tuoj kniżci, czy w nekotorych publikacyjach, kotory pojawlalisia choc by w „NBiN”, używaloся tradycyjnoho kompletu liter puolśkocho alfabetu, kotory wsiє z znajut. Ale ne po toje, kob robiti alternatywu dla kirylici, ono po toje kob doйти z pisanym ruodnym słowom (a, дай Боже, j zaochotiti do pisania po-swojomu) do tych ludi, kotory zusiє ne znajut kirylici, abo po prostu ne majut zwyczki czytania i pisania „ruśkimi bukwami”, bo takich, што мене samoho welmi zaskoczyło, mnuoho buolsz, niż mohło b zdawatisia (z teji samoji przyczyny i sioj swuoy tekst podaju w dwóch wersijach – ukrajinskim alfabetom, jakim naturalno piszu, i transkrypcyjeju). Maksimjuk proponuje natomist oddiєlnu, tak by skazati samostuoju, wersiju „łatinki” – z takimi znakami jak „v”, „š”, „ž”, „č”, a toże z „ê” j „ô”, kotorymi peredaje dyftonhi u słowach takich jak „siety”, „potrєbny”, „vон”.

Як стверджує Іван Максим’юк в своюой програмній статіє „Pisati po swojomu” („Czasopis”, nr 2/2005):

analiza wyników spisu powszechnego z 2002 roku w województwie podlaskim w poszczególnych gminach pokazuje, że z około 46 400 osób, które zadeklarowały narodowość białoruską, mniej więcej 37 000 (prawie 80 procent białostockich Białorusinów) to Białorusini-pudłaśê, to znaczy, ludzie mówiący na co dzień po-swojomu. (...) ...jeśli dotychczasowe tem-

Чи так буде? Тяжко сказати – для мене *выражаніе своєї бiałoruskiej duszy po-swojomu* было саме одним з елементув процесу одкиданя стереотипу про туу ж „біалорускоє душы” j odnachodinia swojeji ukrajinskoji identychnosti (tożsamosti). Z tym, што ja, piszuczy u czerwciowi 1982 roku perszy вієрш po-swojomu, ne оно „nepewno czuwsia” w biłoruskuj literaturnuj mowi (choch byw uczniom „biłoruskocho” liceju), ale j wє ne wiєryw, што moja ruodna biłskowa howuorka je biłoruska. Z druhoji storony, treba skazati, што na Pudlaszowi problem „Ukrajinska nasza mowa, czy biłoruska?” мае u welikuй miєry ne naukowy a mistyczny charakter i welmi czasto odkaz na toje pytanie to ne sprawa lohiki i filolohiji, ale wiєry i swoho rodu

Люде в пудляських селах переховали через вікі тую лексику, котора била їм потрібна в щоденному життєві – до описування світа, в якому жили. Церковна урочистість у Новому Березові (коло 1936 року).

віри і свого роду національної теології. Тому певно й правду знайдуться люде, котори поpróbуют реалізувати „swojeju movoju” свої не українські, але білоруські переконання – як люде, котори не мають наміру, кажучи словами І. Максим’юка: *ідентифікувати себе в якийсь спосіб з українською, мимо же їх мови є здебільшого ближче стандарту українського мови літературної ніж білоруського, о чым з упором мови нагадує ім Зв’язок Українців Подласія* (я б за тоє „з упором мови” не ображувався, бо з таким самим „упором мови” в кожній школі на світі учаться діти читання, писання і всяких інших знань).

Виглядає однак, што на разі пропагандою і творчим використанням максим’юкового мовного „проекту” (модне тепер слово), як в друкованій так і в інтернеті (<http://svoja.org>), займається передусім сам „автор ідеї”. Прочитавши його тексти „swojeju movoju” мушу признати, што з-посеред „твердих білорусів”, котрим трапляється писати українською говорукою, його тексти є пуд чисто мовним оглядом найліпши (можна ще похвалити за тоє саме Віктора Стахвюка, котори родом з Тростянки). Добре є oddana фонетика, а і до лексики причепитися тяжко, чого не можна сказати хоч би про автора (чи авторів) таблиць з текстами нібито по-своєму, поставлених при церквах у кількох селах коло Біл’ська (м.ін. Стриках, Ягуштові і Шасталах), де українська основа викривляна не оно спробою втиснути її в білоруську орфографію, але і вкіньоними у текст білоруськими словами. Тут ще раз потверджується старая правда, што коб добре писати по-своєму треба хоч в спосіб пудставови знати літературний стандарт мови, до которої належит говуорка, котору з „розмовної” хочемо зробити „кніжною”. Бо інакш виходит покруч, як з-пуд ягуштувської церкви – мова й правду „чорт знає яка” (так ще перед вуйною назвав свою говуорку якийсь „пудляш”, прости селянин, запитаний пуольським мовознавцем). Читавши Максим’юкови писання відно, што, хоч „ідейно гне в білоруську сторону”, української літературної мови вуон хіба не боїться...

національної теології. Тому певно ж правду знайдуться люде, котори поpróbуют реалізувати „swojeju movoju” свої не українські, але білоруські переконання – як люде котори не мають наміру, кажучи словами І. Максим’юка: *ідентифікувати себе в якийсь спосіб з українською, мимо же їх мови є здебільшого ближче стандарту українського мови літературної ніж білоруського, о чым з упором мови нагадує ім Зв’язок Українців Подласія* (я б за тоє „з упором мови” не ображувався, бо з таким самим „упором мови” в кожній школі на світі учаться діти читання, писання і всяких інших знань).

Виглядає однак, што на разі пропагандою і творчим використанням максим’юкового мовного „проекту” (модне тепер слово), як в друкованій так і в інтернеті (<http://svoja.org>), займається передусім сам „автор ідеї”. Прочитавши його тексти „swojeju movoju” мушу признати, што з-посеред „твердих білорусів”, котрим трапляється писати українською говуоркою, його тексти є пуд чисто мовним оглядом найліпши (можна ще похвалити за тоє саме Віктора Стахвюка, котори родом з Тростянки). Добре є oddana фонетика, а і до лексики тож причепитися тяжко, чого не можна сказати хоч би про автора (чи авторів) таблиць з текстами нібито по-своєму, поставлених при церквах у кількох селах коло Біл’ська (м.ін. Стриках, Ягуштові і Шасталах), де українська основа викривляна не оно спробою втиснути її в білоруську орфографію, але і вкіньоними в текст білоруськими словами. Тут ще раз потверджується старая правда, што коб добре писати по-своєму треба хоч в спосіб пудставови знати літературний стандарт мови, до которої належит говуорка, котору хочемо з „розмовної” зробити „кніжною”, бо інакш виходит покруч, як з-пуд ягуштувської церкви – мова ж правду „чорт знає яка” (так ще перед вуйною назвав свою говуорку якийсь „пудляш”, прости селянин, запитаний пуольським мовознавцем). Читавши Максим’юкови писання відно, што, хоч „ідейно гне в білоруську сторону”, української літературної мови вуон хіба не боїться...

Зрештою, як би не крутіти то й так од книжки з заголовком „Словник української мови” далеко не втечеш. От бо, заглянувши недавно на сторону „svoja.org”, знайшов там рецензію того ж Івана Максим’юка на словник говуорки села Храболи (19,5 тис. слувов), опрацьовани у 1963-1967 роках його уродженцем Миколаєм Врублевським, а видани лоні Стоважишеньом Музеум Малей Ойчизни в Студзіводах. Видавець дав йому троху дівни, неграматични і записани кількома альфаветами на раз, заголовок „Словник говуорки б’ел’ско-пудляшскуй”. Але як я вже сказав, некоторим, у одразніньові од І. Максим’юка чи М. Врублевського, оно здається, што знають свою мову, а до того пробують єї втіснуті в білоруську фонетику і стуоль такая дівна форма „б’ел’ско-пудляшскуй” (замяст „біл’сько-пудляської”, а властиво навет „біл’ськово-пудляської”, бо в мові білшчан прикметнік од слова „Біл’ськ” то „біл’ськови”). Але самим словніком і його редактором займаюмося іншим разом. Тепер гляньмо на лексику (слова).

А з лексикою у нас, оказується, такая біда, што вона по троху забивається. Максим’юк пише:

słownik natółko bogaty, što v jóm je i pryhorščy słów, jakich ja v Lachach abo voluhule ne čuv, abo čuv usioho raz čy dva, a potum zabyvsie. Napríklad: bėzdoń (przepaść), bujńń (rozrabiaka), utikáč (uciekinier), chítki (giętki, chybottliwy), učvorytí (przeszkrobać), usovestítí (przemówić do sumienia), doskúlití (dokuczyć), truškóm (truchtem), tiámítí (kojarzyć), sysún (oseseł), súpitísie (sepić się),

stúža (ziąb), schamenútísie (opamiętać się), salátńik (salaterka), skierba/skierta (stóg, sterta), skóhłiti (jeczec), smerč (trąba powietrzna), ochájny (schłodny), odháliti (odkryć), očmenieły (zamroczony), výturyty (wykurzyć, wypędzić), hámuzom (razem), hrebuvátí (brzydzić się, pogardzać), donechoćú (do zniesienia), dósvitki (świt), drubeža (drobnostka), durmániti (ogłupiać), dzýga (bączek),

żmut (zwój, pęk), żyvčyk (1. tętno, puls; 2. plemnik), závidki (zazdrość, zawiść), zolá (ziąb), zýrkati (zerkać), kapšúk (sakiewka, woreczek, kapciuch), kišėti (roić się, mrowić się), čupúrytisie (stroszyć się).

Koli čytajetsie siety słovnik, čolovjeka ne može ne vzjati divo, jak bylo možna perechovati čerez viki takaje movne bohactvo narodu tółko v pameti, bez nijkich knižok, slovnikuv i movoznavciuv.

По-мойому жадного діва тут нема – люде, в Храболах, Ляхах, чи інших пудляських селах переховали через вікі туу лексику, котора біла їм потрібна в штоденнум життєві – до описуваня світа, в якому жили. Деся до половини ХХ ст. бив то світ одномовни (нашомовни), послі у сімейне життє почала втіскається пуольська мова – спочатку люде чулі єї в радіві, послі в телевизорові, а вкунцьові самі зачалі єї уживати – спочатку говоривши з містовими свояками, а послі і до власних діті („коб їм в школі било льокшей”). Разом з тим зачала забиватися частіна слувов, передусім тих, котрих уживалося досить рідко, а послі тих, котори далекі од звучаня їхніх одповіднікув у пуольській мові. І так я, хоч од малого говорив оно по-свойому, а пуольської мови научився вже послі, перши контакт з некоторими словами, як хоч би „харчі” чи „локшини”, мів читаючи українську літературу. Деся послі почув їх од наших люді, і то не всі – некотори знайшов аж тепер, переглядаючи словник М. Врублевського. Бо як би на тоє не дівітіся – всі ж перелічони слова належат до лексичного засобу української мови і буольшость з їх можна знайти в кождум пудручнум словнікові української літературної мови. Без проблему знайдемо там такіє – для теперишнього молодого поколіня вже незрозумілі – слова, як „тямити”, „гребувати”, „гамузом”, „дзига”, „жмут”, „живчик”, „кишіти”, „капшук”, „охайний”, „дошкулити”, „стужа”, „схаменутися”, „витурити” ітд. (ясна справа – у літературній мові читаються вони всі твердо – *tiamyty*, *schamenutysia*, *wyturyty*, так як говорат „пудляші” білшей Клішель, Черемухи чи Милічич).

Правда, не всі діалектні слова, которими послуговувався українськомовни „прости народ”, вуйшли до лексичного стандарту літературної мови (популярні словнікі подають найчастіш коло 20 тис. слувов), тому некотори треба б шукати

Zresztou, jak by ne krutiti to j tak od knižki z załółowkom „Słownyk ukrajínskoji mowy” daleko ne wteczesz. Ot bo, zahlanuwszy nedawno na storonu „svoja.org”, znaszow tam recenzju toho ż Iwana Maksimjuka na słownik howuorki seła Chrabolý (19,5 tys. słuwow), opraciowany u 1963-1967 rokach joho urodźenciom Mikołajom Wrublewskim, a wydany łoni Stowarzyszeniom Muzeum Małej Ojczyzny w Studziwodach. Wydawec daw jomu trochu diwny, nehramatyczny i zapisany kilkoma alfabetami na raz, załółowok „Słownik howuorki b’el’skopudlašskuj”. Ale jak ja wze skazaw, nekotorym, u odrazninio wi od I. Maksimjuka czy M. Wrublewskoho, ono zdajet’sia, szto znajut swoju mowu, a do toho probujut jeji wtisnuti w biłoruśku fonetyku i stuol takaja diwna forma „b’el’skopudlašskuj” (zamjast „bił’sko-pudłaškoji”, a włastiwo nawet „biłskowo-pudłaškoji”, bo w mowi biłszczan przykmetnik od słowa „Bił’sk” to „biłskowy”). Ale samym słownikiem i joho redaktorem zajmemosia inszym razem. Teper hłańmo na leksyku (słowa).

A z leksykoju u nas, okazujet’sia, takaja biada, szto wona po trochu zabywajet’sia. Maksimjuk pisze:

Po-mojomu żadnoho diwa tut nema – lude, w Chrabolach, Lachach, czy inszych pudlaških sełach perechowali czerez wiki tuju leksyku, kotora była jim potrzebna w sztodennum żyttjowi – do opisywania świata, w jakimu żyli. Deś aż do połowiny XX st. byw to świat odnomowny (naszomowny), posli u siemějne żyttie poczala wtiskatisia puolśka mowa – spoczatku lude czuli jeji w radiu, posli w telewizorowi, a wkuncjowi sami zaczali jeji używaci – spoczatku howorywyszy z mistowymi swojakami, a posli i do własnych diti („kob jim w szkoli było lokszej”). Razom z tym zaczęła zabywatisia czastina słuwow, przedusiłm tych, kotorych używałosia dosyt’ riłdko, a posli tych, kotory daleki od zwuczania jichnich odpowiłdnuw u puolśkuj mowi. I tak ja, choc od małoho howoryw ono po-swojomu, a puolśkoji mowy nauczywśia wże posli, perszy kontakt z nekotorymi słowami, jak choc by „charczy” czy „łokszyń”, miłw czytającuj ukrajínsku literaturu. Deś posli poczuw jich od naszych ludi, a j to ne wśi – nekotory znaszow aż teper, perehladającuj słownik M. Wrublewskoho. Bo jak by na toje ne diwitisia – wśie ż perezliczony słowa należat do leksychnoho zasobu ukrajínskoji mowy i buolszost’ z jich można znajti w kożdu pudrucznym słowniku ukrajínskoji literaturnoju mowy. Bez problemu znajdemo tam takije – dla teperysznioho mołodoho pokolińia wże niezrozumieły – słowa, jak „тямити”, „гребувати”, „гамузом”, „дзига”, „жмут”, „живчик”, „кишіти”, „капшук”, „охайний”, „дошкулити”, „стужа”, „схаменутися”, „витурити” itd. (jasna sprawa – u literaturnuj mowi czytajut’sia wony wśi твердо – *tiamyty*, *schamenutysia*, *wyturyty*, tak jak howorat „pudlaszi” білшей Kliszczel, Czeremuchi czy Mylićczyc).

Prawda, ne wśi dialektny słowa, kotorymi posłuhowuwawśia ukrajínskomowny „prosty narod”, wujśli do leksychnoho standardu literaturnoju mowy (popularny słowniki podajut najczastij koło 20 tys. słuwow), tomu nekotorych treba b szukati w

*Радни Вурлянської гміни, голосуючи за „język białoruskiej mniejszości narodowej” думали найхучі́й не про білоруську мову, а про вурлянську, крив’ятицьку чи топчикальську українську гово́рку, которую можна почути́ хоч би на „лавочці” – головної інституції громадського життя́ кожного села. Топчикали, май 2009 р.
Фото Ю. Гаврилюка*

у велізному „Словникові української мови”, котори складається з 11 грубелязних томуов. За куолькостею слуов „храбоуовські” словник М. Врублевського при „Словникові української мови” виглядає якби бідновато, не забуваймо однак, што „СУМ” подає не оно народну лексику з всього українськомовного простору, але й теперишню технічно-наукову. З другої сторони і тих 19,5 тис. слуов добре дає можливість коб, як тоє сказав І. Максим’юк, „одчути неповторни запах пудляської мови” – я од себе ще додам („z uporem maniaka”): українські запах пудляської мови. І як такий словник той повиньон стати об’єктом дослі́джуваня для українських мовознавців. І ще одна, невесьола, констатація – нашуй мові штораз трудні́й тривати „без ніяких книжок, словників і мовознавців”.

Тут доходімо тоже до питання: што з тим українським „запахом” робіти? Через політику сові́тської і пуольської „людової” влади ми – українськомовни пудляші́є – знайшли́ся у вельмі дурнуой ситуації, з котрої не вельмі знаємо як ви́йти. Часть просто виперлася на туоу політику, кажучи, што колі наша мова і пі́сня українські то й ми українці, а не жадна „білоруска mniejszość narodowa”. Інши в туой „mniejszości” останіся, але пробу́ют шука́ти спосо́бу як позби́тися того ди-сонансу помі́ж білоруські́м націона́льним стандардом, створаним у Білорусі́ для білоруськомовного народу, і українською етнічною і мовною реальністю́ Пудляша. Бачат вони, што для дівіностокулькохсь процентув наших люді́, навет тих, котори в спісові́ назвали́ себе білорусами́, білоруська („ліцьві́ньська”) мова невели́ми потрі́бна. Одни проголошуют, што наши гово́рки „старобі́лоруські́”, інши постулюют, коб зробі́ти з їх ще одну літературну мову „білоруської меншості́”. На перши погляд може здаватися́, што в тому́ другому випадкові́ маємо́ які́сь елемент думаня по-сво́йому – спроба „нобілі́товати” руодну мову і пуднести́ є́їну рангу. Але так на-правду і той посту́лат іде́ в „старому нурті́”, котори наказува́в всі́м жителя́м колісьнього Білостуо́цького во́евуодства – як білорусько́ так і українськомовним – би́ти послу́шними чу-жо́уй полі́тиці і згуодно з є́ю окреслюва́ти свою́ націона́ль-ність, а навет назива́ти власну мову.

weliznomu „Słownikowi ukraińskoj mowy”, kotory składa-jeťsia z 11 hrubelaznych tomuow. Za kuolkostieju sluow „chra-bohuowski” słownik M. Wrublewśkoho pry „Słownikowi ukra-jińskoj mowy” wyhladaje jakby bidnowato, ne zabywajmo od-nak, szto „SUM” podaje ne ono narodnu leksyku z wsioho ukra-jinśkomownoho prostoru, ale j teperyszniu techniczno-na-ukowu. Z druhoji storony i tych 19,5 tys. sluow dobre daje moż-liwost’ kob, jak toje skazaw I. Maksimjuk, „odčuti nepovtórny zapach pudlaśkoji movy” – ja od sebe ono szcze dodam („z upo-rem maniaka”): ukraiński zapach pudlaśkoji mowy. I jak takij słownik toj powinion stati obiektoḡ dosliḡdżuwania dla ukra-jinśkich mowoznawciuw. I szcze odna newesiola konstatacyja – naszuj mowi sztoraz trudníj trywati *bez nijakich kniżok, sło-wnikuv i movoznawciuw*.

Tut dochodimo toże do pytania: szto z tym ukraińskim „za-pachom” robiti? Czerez polityku sowíťskoji i puolśkoji „ludo-woji” władz my – ukraińskomowny pudlaszíe – znajszlisia u welmi durnuoy sytuacji, z kotoroji ne welmi znajemo jak wyjti. Czať prosto wyperłasia na tuju polityku, każucz, szto koli nasza mowa i piśnia ukraiński to j my ukrajinci, a ne żadna „białoru-ska mniejszość narodowa”. Inszy w tuoj „mniejszości” zostali-sia, ale probujut szukati sposobu jak pozbytisia toho dysonansu pomiż biłoruśkim nacionalnym stadardom, stworanym u Biło-rusi dla biłoruśkomownoho narodu, i ukraińskoju etnicznoju i mownoju realnostieju Pudlasza. Baczat wony, szto dla diwino-stokulkochś procentuw naszych ludi, nawet tych kotory w spi-sowi nazwali sebe biłorusami, biłoruśka („lićwińska”) mowa newelmi potrićbna. Odny prohołoszujut, szto naszymy howuorki „starobiłoruśki”, inszy postulujut, kob zrobiti z jich szcze odnu literaturnu mowu „biłoruśkoji mienzosti”. Na perszy pohlad może zdawatisia, szto w tomu druhomu wypadkowi majemo jakijś element dumania po-swojomu – spoba „nobilítowati” ruodnu mowu i pudnesti jejínu ranhu. Ale tak naprawdu i toj postulat ide w „staromu nurti”, kotory nakazuwaw wsićm żyte-lam koliśnioho Biłostuoćkoho wojewuodstwa – jak biłoruśko tak i ukraińskomownym – byti posłusznymi czużuoy polityci i zhuodno z jeju okresluwati swoju nacionalnośť, a nawet nazy-wati własnu mowu.

Як я вже сказав – наша ситуація комедна і для когось з боку певно незрозуміла. От, радни гміни Вуорля прийняли в лютому сіюголітнього року ухвалу, што годяться *na wprowadzenie języka białoruskiej mniejszości narodowej jako języka pomocniczego przed organami Gminy Orla*. Хтось у Варшаві на тоє крикне: Chcą wprowadzić język białoruski! Але з того, што для радіва і для праси казалі саміє радни, вуойт і уженднікі гміни – всіє вони маюť на думці не білоруську мову, а місьцьову українську говуорку (хоч переважно „чаяться” і уживаюť всякіх „евфемізмів”, як хоч би „to nie literacki białoruski, ale gwara mieszana, wywodząca się z Polesia. Nie taka miękka jak np. w Gródku...”). Уводіне „języka pomocniczego” регулює „Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych”, і то саме вона може биті перешкодою для уведіня такої, задуманої у Вуорлі, комбінації, котору можна б назвати „wprowadzenie języka białoruskiego w ukraińskiej postaci gwarowej”. Наказує ж бо вона конкретно окресліті мову меншості, а у воєводи чи у міністерстві пуд поняттьом „język białoruski” будут бачиті „ліцьвінську” білоруську мову, а не вурлянську, крив’ятицьку чи топчикальську українську говуорку, про якую думалі радни пішучи в ухвалі про „język białoruskiej mniejszości narodowej”.

Якая б зрештою не біла дальша доля теї ухвали то й так рачей у вурлянському уженді гміни нічого не змінітьсѧ, бо люде далей будут „залатвляті справи” по-својому, а коли треба буде написаті якоєсь поданє – наскрабаюť по-пуольську, бо такою мовою училисѧ в школі і читаюť газети. Так буде ще якійсѧ час – пока теперишніх уженднікув і петентув не заступіť поколієне, которе вже приуcone (найчастієй власнімі батькамі), што говориті треба по-пуольську („Po-swojemu rozumiemy, ale nie umiemy mówić”). А тогди жадна устава і ухвала не помогут...

На разі ще дастьсѧ знайті дітѧ, котори, коли їх „добре поскрабаті”, оказуютьсѧ знаючимі руодну мову на туолькі, коб єю в мієру свобуодно говориті. Їх треба заохочуваті, коб того вмієня не ховалі – показувалі його перед радіовим мікрофоном і телевизійною камерою, коб пробувалі по-својому писаті (якім алфаветом то вже без значинѧ, бо ми й так розчитаємо і поймемо). Зрештою по-својому треба не оно говориті, читаті і писаті, але – а може передусієм – думаті!

Думаті по-својому не пошкоділо б і тим пудляшам, котори одклікуючисѧ до нас пробуюť робіті „веліку політику”. Хіба ж вже пора перестаті бавітісѧ в „націоналістув” і пробуваті переробіті нас на чужий копил. Час зречисѧ чужої містїкї для свого прагматизму і статі „тожсамістами” – задуматисѧ над тим, чоґо напrawdę нам треба, коб моґлі ми заховаті свою мову, пієсню, традицію і всю тожсамость без викручуванѧ єї і пристосовуванѧ до ситуації, котору не ми створилі. Зрозумієла справа, што коб того досяґнуті конечним є „виставіті голову” троху вижеј, коб бачиті не оно пудляське. То змушає глянуті тоґе на українську мову, культуру і гісторію, і може заґрожуваті „українізацією”, так як сталося то зо мною і мнуґома іншими, котори шукаючи кореннов своєї тожсамості „зробілісѧ українцями”. Ну але што ж – така лґогїка вуольного вибору...

А круом того правдіви пудляські „тожсаміста” не буде кідатисѧ з кулаками і обзиваті іншого пудляша тому, што той має інції національні симпатії. Час розбіванѧ собіє головув з причини „національних територіюв і границь” вже давно мінув, а ми маємо тут до заґосподарованѧ своуј кусок нашої Батькуовщини...

Юрій ГАВРИЛЮК

Як ја вже сказав – наша ситуація комедна і для коґош з боку певно незрозумієла. От, радны гminy Woorla прыняли в lutomu sioholitnioho roku uchwałę, што hodiат’sia „na wprowadzenie języka białoruskiej mniejszości narodowej jako języka pomocniczego przed organami Gminy Orla”. Chtoś u Warszawi na toje krykne: Chcą wprowadzić język białoruski! Ale z toho, што dla radiwa i dla prasy kazali samyіe radny, wuoіt i użendniki gminy – wsiє wony majut na dumci ne білоруску мову, а місьciову українську howuorku (choch pereważно „czajат’sia” i używajut wsiakich „eufemizmów”, jak choć by „to nie literacki białoruski, ale gwara mieszana, wywodząca się z Polesia. Nie taka miękka jak np. w Gródku...”). Uwodinie „języka pomocniczego” rehuлуje „Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych”, i to same wona może byti pereszkodoю dla uwedіnia takoji, zadumanoјi u Woorli, kombinacyјi, koto-ru można b nazwati „wprowadzenie języka białoruskiego w ukraińskiej postaci gwarowej”. Nakazuje ż bo wona konkretno okресliti mowu mєnszostі, a u wojewody czy w ministerstwi pud poniattiom „język białoruski” budut baczyti „lićwińsku” білоруску мову, а ne wurlansku, krywјatyćku czy topczykałsku ukraińsku howuorku, pro jakuju dumali radny piszuczy w uchwalі pro „język białoruskiej mniejszości narodowej”.

Jakaja b zresztоju ne była dalsza dоla teјi uchwały to j tak raczej u wurlańskim użendowi gminy niczоho ne zmińit’sia, bo lude dalej budut „załatwlati sprawę” po-swoјomu, а коли treba bude napisati jakoјeś podanie – naskrabajut po-puоlsku, bo takоju mowоju uczylisia w szkоli i czytajut gazety. Tak bude szcze jakіјs czas – pоka teperysznich użendnikuw i petentuw ne zastupit pokоlińie, kotore wże prуczone (najczastіej własnymi bat’kami), што howoryti treba po-puоlsku („Po-swoјomu rozumiemy, ale nie umiemy mówić”). А tohdy żadna ustawa i uchwała ne pomohut...

Na razi szcze dast’sia znajti діti, kotory, коли jich „dobre poskrabati”, okazujut’sia znajuczymi ruodnu mowu na tuolki kob jeju w miєru swobuodno howoryti. Jich treba zaochoczuwati, kob toho swoho wmiєnia ne chowali – pokazuwali jоho przed radiowym mikrofonem i telewizyjnoju kameroju, kob probuwali po-swoјomu pisati (jakim alfabetem to wże bez znacznijа, bo my j tak rozczytajemo i pojmemo). Zresztоju po-swoјomu treba ne ono howoryti, czytati i pisati, ale j – а może peredusiєm – dumati!

Dumati po-swoјomu ne poszkodilo b i tym pudlaszam, kotory odklikajuczysia do nas probujut robiati „weliku polityku”. Chiba ż wże pora perestati bawitisia w „nacionalistuw” i probuwati pererobiti nas na czużyj kopył. Czas zreczysia czużоji mistyki dla swoho prahmatyzmu i statі „tożsamistami” – zadumatisia nad tym, czоho naпrаwdu nam treba, kob mohli my zachowati swoju mowu, piєsniu, tradycyју i wsiu tożsamost’ bez wykrczuwania jeјi i przystosowuwania do sytuacji, kotору ne my stworyli. Zrozumiєla sprawa, што kob toho dosiahnuti koniecznym je „wystawiti hołowu” trochu wyżej, kob baczyti ne ono pudlaśkie. To zmuszuje hlanuti toґe na ukraińsku mowu, kulturę i historyју, i może zahrożuwati „ukrainizacyјеju”, tak jak stałosia toje zo мноju i mnuhomа inszymi, kotory szukajuczы korenіuw swoјeјi tożsamostі „zrobilisia ukrajinciami”. Nu ale sztoż – takaja lohika wuolnoho wyboru...

A kruom toho prawdiwy pudlaśki „tożsamista” ne bude ki-datisia z кулакami i obzywati inszоho pudlasza tomu, што toј mаје inszy nacionalny sympatyji. Czas rozbiwania sobiє hołowuw z przyczyny nacionalnych terytorijuw i hranić wże dawno minuw, а my po prostu majemo тут do zahospodarowania swuој kusok naszoјi Bat’kuowszczyны...

Jurij HAWRYLUK

Творець української історії

Спомин про Павла Кремінського

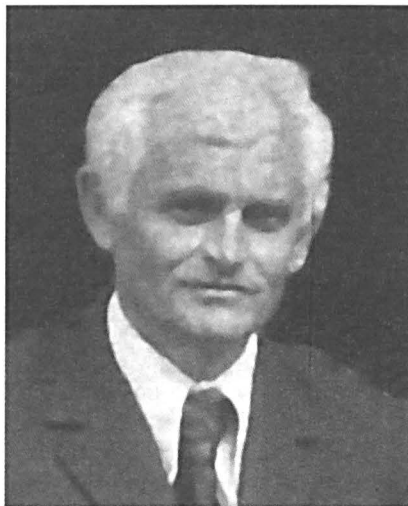
(6.07.1926 – 11.03.2009)

То було здається так недавно, як відзначали Ювілей 80-ліття Павла Кремінського, саме у цьому році, коли відзначалось 50-ліття організованої діяльності українців у Польщі. Був це подвійний празник для Ювіляра, велику бо частину свого трудовитого життя присвятив він наполегливій активності на українській ниві. Ще довго перед заснуванням української організації був учасником зустрічей під православною церквою групи молодих, які й пізніше були присутні в українських заходах. У минулому році був ще на деяких концертах чергового Фестивалю української культури в Сопоті, – колись був організатором першого із них.

У березні 2009 р. Павло Кремінський відійшов у Вічність. З ним неначе відійшов в історію цілий розділ українського життя – епоха, котру творили люди, яких свідомість починала формуватись ще у довоєнний час. У них зберігся культ української ідеї, відданість культурі, мові, звичаям та свідоме намагання зберігати ті національні цінності для себе і для наступних поколінь. Його присутність в організованому українському житті залишила тривалий слід на Гданщині, а також у крайовому і ширшому вимірі. Вписалася вона також в історію журналу „Над Бугом і Нарвою”, котрий постійно читав і розповсюджував у гданському середовищі.

Початки біографії Павла Кремінського були, за комуністичних часів, мало відомі навіть близьким гданським знайомим. Щойно в незалежній Україні вийшли друком спомини учнів Української гімназії в Холмі часів війни, в якій він вчився.

Нелегкі дитячі і юнацькі роки без матері проходили початково на рідній Волині, де батько був православним священиком. У вересні 1939 р. прийшли там більшовики, а їх ставлення до духовенства було як знаємо вороже, а до священиків з патріотичною українською свідомістю тим паче. Щоб уникнути арешту й Сибіру вже на початку 1940 р. отець Іван Кремінський з мо-

лодим Павлом втікають поспіхом на ту територію Польщі, яка була під німецькою окупацією. Дорога вела через Берестя і Білосток, далі через „зелену границю”, до Варшави. Там в Українському Допомоговому Комітеті дістали тимчасовий притулок і потрібні посвідки „тутешніх”, хоч були політичними втікачами. Батько у православній консисторії дістав від митрополита Діонісія призначення на парафію у Київці недалеко Білої-Підляської, а Павло став вчитися в Українській гімназії у Холмі.

По війні з українським свідомством не було надії дістати працю, чи продовжити навчання на Підляшші. Потрапив до Гданська, до школи корабельного будівництва. Неділями учні з інтернату діставали перепустки до костелу, а кількох йшло до православної церкви. Так почалися перші знайомства зі „своїми”, тобто білорусами, українцями. Потім невеличке українське середовище зустрічалося приватно, щоб поговорити чи неголосно пісень поспівати. Неформальна громадка „своjakів” збільшувалась і сходилась переважно в помешканні Олени Ваківської або в субльокаторській кімнаті Кремінського. З ініціативи кількох студентів у 1955 р. відбувся перший Шевченківський вечір, зорганізований у приміщенні Товариства польсько-радянської дружби зі скромною програмою: доповідь і вірш.

У 1956 р. українці Гданська прочитали в місцевій газеті запрошення на зустріч організовану владою в приміщенні Президії Міської ради. Хоч була деяка непевність, чим таке може скінчитись, прийшло їх кілька десятків, щоб зустрітись з представниками влади. Там почули про організований у Варшаві український з'їзд. На делегатів з Гданська вибрано Олену Вальківську і Павла Кремінського.

На з'їзді засновано Українське суспільно-культурне товариство. У Гданську першим головою Воєводського правління УСКТ обрано Павла Кремінського і на цій „посаді”, на громадських засадах, залишався він через наступні десятиліття. Вибори в Гданську проходили демократично без маніпуляцій чи „вказівок партії”, як це було на з'їздах у Варшаві. Склад правління мінявся, але головування залишалось при одній особі. Влучне окреслення знайомих „Другого такого як Павло немає” хіба найкраще віддавало суть громадського заангажованого Кремінського. Не була то звичайна суспільна активність, а діяльність з найвищою старанністю та присвятою. Він очолював групу активістів, котрі розвинули успішну діяльність для відродження українства в Польщі.

Після травматичної акції „Вісла” і після десятилітнього офіційного „неіснування”, українців, не було легко, а йшлося про фундаментальні для нашого населення справи: повернення до нормального функціонування в польському суспільстві як повноправних громадян з окремою національною тожністю, про відродження української культурної традиції в умовах розпорошення.

Творення організаційної системи пов'язане було зі змаганням проти, місцями явної, дискримінації з боку частини державно-партійного апарату. Кремінському часто приходилось самому їхати у села, де розкинуто українців, щоб вислухати їхніх болячок, де можна – старатись допомогти, заохочу-

вати до організування культурних імпрез та пунктів навчання рідної мови. Активісти помагали людям перемагати в собі комплекс меншовартості та заляканість, яка тоді була „нормою” серед частини вигнаних в акції „В”. (При виселенні вишукували стрільців УПА. Відомий військовик Ян Гергард дав наказ публічно розстріляти тяжко раненого знайденого в транспорті). Але серед частини українців в ті перші роки політичної відлиги помічався спалах ентузіазму і надій, часом нереальних, як хоч би на дозвіл і допомогу у поверненні на свої землі. В короткому часі були помітні результати в організаційній, культурній і освітній діялках. Вони стали надовго міцною базою пізнішої діяльності.

У воєводстві засновано повітові правління УСКТ, щоб була підстава для створення Воєводського. Формально повітове правління можна було творити, якщо були 3 гуртки принаймні по 10 осіб. На Гданщині українців так розкуто, що в селах часто було за мало відважних „статутних” осіб. Вимагало це багатьох виїздів для організування зборів, щоб товариство функціонувало згідно з вимогами статуту і закону.

Все відбувалось під наглядом реєстраційної влади – явно, та ще й під пильним таємним оком безпеки. Ще й в пізніших літах траплялися жорстокі репресії проти українців, при „впадках”. Показовою була справа Степана Павлича (кінчав саме вищі студії в Києві) і Лева Горака, голови Повітового правління УСКТ в Ельблонзі. У 1960-их роках засуджено їх на три роки ув’язнення за розповсюдження „антирадянських” матеріалів. Переписали в кількох примірниках привезену з України брошуру про спалення Центральної наукової бібліотеки в Києві, а донощиком був „довірений” сусід, який помагав переписувати (хоч про нього вони правди можливо не пізнали до кінця життя). Подія була важким ударом для родин тих українських патріотів і шоком для близьких знайомих. У невеликому воєводстві допитували практично весь актив, але справа мала і дальші відгалуження, бо на свідків стягнули і особи з Перемишля.

Отже початки моєї праці в УСКТ, – під безпосереднім керівництвом Павла Кременського, – проходили при свіжих ще споминах успішних перших зривів і несподіваних ударах темних антиукраїнських сил (яким допомагали „свої”).

Наше особисте знайомство і організаційне співробітництво почалося у 1963 році. Голова Воєводського правління провів зі мною вступну розмову як з кандидатом на штатного працівника УСКТ в Гданську, хоча формально працевластувачем було Головне правління у Варшаві. Перша зустріч відбулась у приватному мешканні Голови. Його позитивне рішення започаткувало дуже довгий розділ – від початково формальних контактів у Товаристві, до приятельських відносин, які продовжувались десятиліттями. Контакти не припинялись навіть коли прийшлося мені полишити Гданськ та поселитися у Берліні.

Досвід старшого на кільканадцять років діяча був великою допомогою у початках входження в уєскатівські справи і взагалі справи середовища. Пан Павло був шефом дбаючим за співробітника і звичайно по-людському приязним. Дораджував як справлятися з новими проблемами, підказував як організувати збори по селах, які документи підготувати при конференціях і таке подібне. Приязне керування зводилось до пропозицій типу „Чи могли б ви поїхати в терен у таке то село?”, або: „Коли зможемо зробити конференцію?”.

Його розумне заохочення давало багато мотивації до праці. А інколи і сам питав про погляд в контраверзних справах. Таке трапилось з поштовими марками, яких Пан Павло мав зібраних багато, а найцікавішими для нас були українські – з часів першої Незалежності. При ювілеї Шевченка виникла ідея зробити виставку з марками. Були сумніви, чи випадає давати на виставку в Товаристві польсько-радянської дружби видані за часів Української Народної Республіки поштові марки з зображенням Шевченка, на яких був маленький тризуб. По розмові вирішив помістити марки на виставці. На щастя ніхто з „непотрібних” не додивився до забороненої тоді символіки.

Активність Кременського не обмежувалась Гданським воєводством. Був він довгі літа членом президії Головного правління у Варшаві, учасником всіх уєскатівських з’їздів. Практично організував дуже потрібні, але важкі зв’язки з Україною, які попри офіційно декларовану „приязнь” міцно обмежувалися. Завдяки його приватним запрошенням до Гданська та інших осередків з Харкова приїжджали відомі письменники Радій Полонський і Юрій

Стадніченко. Була можливість багатшого, живого контакту з українською літературою, а для письменників нагода зустрічі з іншими українськими середовищами аніж радянські.

Будучи формально членом партії, ніколи не попадав у партійняцьке прислужництво. Навпаки – українські справи, потреби Товариства ставив виразно на першому місці. Було так у наполегливих розмовах у партійних інстанціях в обороні гданської домівки УСКТ. Простору світлицю адміністрація хотіла несподівано забрати, не пропонуючи нічого на заміні. Без приміщення діяльність була би паралізована. Щойно після інтервенції на різних щаблях, включно зі скаргами до центральних державних і партійних чинників, небезпеку вдалося відвернути. А світлиця ще до останніх років служила українцям, серед яких діло пана Павла продовжує його невістка Еля Кременська, головуєча нині гданському гурткові Об’єднання українців у Польщі.

Був нетиповим партійцем, бо регулярно практикуючим членом православної спільноти, а також учасником різноманітних подій у греко-католицькій церкві. Це були практичні дії в екуменічному напрямку з високою як на ті часи свідомістю потреби єдності.

У середовищі згуртованому навколо Голови ВП, часом трудно було відрізнити громадську сферу від приватної. У певному сенсі громадськими подіями були й приватні зустрічі в помешканні чи на городі Кременських. Однією з перших була толока при будові альтани на новоотриманій ділянці. (Толокою на селах звалась безплатна допомога селянинові в потребі). Започаткувались „Зустрічі у Презуса” на городі, за чаркою домашнього вина, якого „Презус” був вдалим виробником, хоча сам був „не труквовий”. Дискусії звичайно були й „приватні”, але найбільше громадські чи й „політичні”, в стилі свобіднішому ніж офіційно – присутні мали якби повну довіру до себе.

Серед багатьох таких подій траплялись і виняткові, наприклад зустріч групи гданських активістів з Володимиром Івасюком та його сестрою. На Фестивалі міжнародної пісні в Сопоті виконувалась хіба пісня „Червона рута” або „Водограй”. Івасюк погодився зустрітись з українцями приватно (не в домівок УСКТ). З цієї зустрічі залишилася, нині вже історична, знімка. Свобідна, ще не зовсім „установлена” ситуація

Зустріч з Володимиром Івасюком. Стоять зліва: Неля Романчук, Павло Кременський, Василь Костик, Володимир Романчук, Богдан Костик. Сидять: Христия Костик, Олена Вальківська, В. Івасюк, сестра В. Івасюка, невідомий, Галина Блонська. Діти спереду: Іван і Катерина Романчуки

показує безжурність учасників, де пан Павло фліртує з Нельою Романчук... Водночас ця знімка з 1975 року нагадує найтрагічнішу подію в українській культурі – чотири роки пізніше обірвалось життя найбільш талановитого молодого композитора, у обставинах не з'ясованих по сьогодні...

Авторитет Павла Кременського і часом приватне втручання у важливі справи давало несподівано позитивні наслідки. У вісімдесятих роках відновилось видавання українською „Православного календаря”, якого редактором був д-р Микола Сивіцький. Через якийсь конфлікт між редактором і митрополитом Васиєм, редактор відмовився дати зібраний вже матеріал до друку в Митрополію, бо його не визнавали далі редактором. Почувши про те Пан Кременський телефонує зразу у Варшаву до Сивіцького і переконує, щоб віддати матеріал для когось „нейтрального”, наприклад для Романчука, який нехай називається редактором, щоб була завершена корисна праця збирання матеріалу, а люди щоб мали можливість отримати ще одне українське видання. Сивіцький погодився і несподівано для самого себе став я одноразовим „редактором”, бо поїхавши до Варшави взяв матеріали від старого редактора, заніс до митрополита і видання календаря було продовжене.

Мав великий дар переконування до своїх рацій, до громадського добра, навіть старших від себе, хоча не послуговувався якоюсь вишуканою риторикою,

лише простими аргументами. І складалось переважно так, що слухачі приймали його погляди як свої.

Гданські зустрічі введені Павлом стали місцевим звичаєм...

Павло Кременський запровадив добру традицію щотижневих інформаційних зустрічей Правління з участю активу. Там виникали різноманітні ініціативи, обговорювались програми імпрез, проводились дискусії. Було зреалізованих багато корисних заходів завдяки таким власне нарадам. Не все відбувалось гладко, часами дискусії „виходили з-під контролю” і через дрібниці, а той зовсім без причини, виникала суперечка, а далі вже сварка. Бували то трудні моменти, загрожували провалом якоїсь імпрези, бо у завзятість попадали поважні особи: артистка і режисер. У таких ситуаціях Павло Кременський терпеливо по кілька разів перебивав галасливий „діалог не на тему” і приводив „ворогуючи сторони” до перемир'я. Вимагало це делікатності, бо відносилось до поважних осіб. Саме завдяки його вмінням вводити злагоду серед суперечливих у середовищі не було поважніших конфліктів, а було багато успішних подій.

Фестиваль української культури то імпреза реалізована в Гданську в загальнодержавному, а навіть у міжнародному масштабі. Десь у початках воєнного стану виникла ідея, щоб черговий фестиваль організувати в Лісовій опері в Сопоті. Вимагало це великих організаційних зусиль і в мене були по-

важні сумніви, чи вийде нам імпреза в такому величезному об'єкті. Формально імпрезу організувало Головне правління УСКТ, але було відомо, що найбільше залежить від гданського активу. Кременський зумів переконати нас, щоб прийняти позитивне рішення і з місцевим організаційним комітетом став фактичним організатором, хоч формальний голова оргкомітету був у Варшаві.

Саме він присвятив тоді найбільше енергії і часу тому новаторському для Гданська зривові. На місці не було досвіду організувати так велику імпрезу, а додаткові труднощі виникали з особливої ситуації в державі. Ще формально продовжувався воєнний стан, основні харчові продукти і бензин були на картки. Щоб забезпечити їжу для кількох сотень виконавців треба було по кілька разів ходити до воєводи за додатковими наділами м'яса, цукру, маргарину чи палива. Попри такі незвичайні з теперішнього погляду перешкоди, як і звичайні труднощі, „перший гданський” показався дуже вдалим празником української культури у Польщі. З'їхалось тоді 5-6 тисяч прихильників української культури. Успішно проведені були і чергові фестивалі, з деякими перервами на важкі експерименти в Перемишлі, які підтвердили, що Сопот натеper є найкращим місцем для свят української культури, вже у міжнародному польсько-українському аспекті.

Вертаючись думками до тих давніх вже років, якось виразніше бачиться, як потрібні були дії таких активістів, котрі гуртували людей навколо української ідеї, притягали інших до активності на громадській ниві... Інакше був би пустир, або ялове животіння одиниць, звичайно, поза якими там професійними заняттями чи успіхами. Завдяки таким людям як Павло Кременський, українці в Гданську, хоч були нечисленні, ставали середовищем помітним далеко поза своїм регіоном.

З деяким здивуванням приходиться констатувати, що понад шістьдесят років скромний Павло Кременський належав до авангарду організаторів громадської активності. Його подвижницьке заангажування в українському русі було настільки вагоме, що залишає тривалий слід у нашій історії другої половини XX і початку XXI століття, а його ім'я записується золотими буквами.

Володимир РОМАНЧУК

Підляське мандрування (1982-1987)

Це було здається вчора – як студенти різних вузів Білостоку, Варшави, Люблина та Кракова мандрували ми підляськими стежинами під прапором весняного рейду „Підляшшя”, який перший раз відбувся у 1983 році. З цього часу минуло вже чверть сторіччя, а зараз на мандрівку кличуть наші діти, адже сьогодні вже вони студенти... Після отримання до публікації оголошення про черговий рейд української молоді Підляшшя (надіємося, що з’являться учасники також з інших українських громад), подумалося – може б так пригадати тамті наші рейди, це ж вже історія. У домашньому архіві вдалося відшукати статтю написану у травні 1987 року, тиждень після завершення п’ятого з черги, отже – ювілейного, рейду „Підляшшя”. Це свого роду підсумок перших підляських мандрівок, отже є тут не лише факти, але й трохи більш загальних думок, які, надіюся, дозволять відчувати нашим молодим читачам „аромат епохи” (а „старим” – пригадати його). А може хтось з колишніх мандрівників почує натхнення та надішле нам свої спогади чи хоч би фотографії – щоб минуле не забувалося, щоб зберігалось у літописі подій над Бугом і Нарвою.

Ювілейна, вже п’ята мандрівка, традиційно названа „Підляшшя”, належить до історії. П’ять молодіжних, студентських походів – це водночас п’ять років історії нашого регіону, п’ять років наших зусиль над пробудженням громадської і культурної активності підляських українців.

Туристично-мандрівна активність підляської молоді на своєму власному терені – це, по суті, нове явище. Перший такий рейд відбувся щойно у вересні 1982 року, на околицях осади, ко-

лишнього міста, Вуорля. Приблизно в тому ж часі молодь з Підляшшя мандрувала також шляхами лемківського Бескиду.

Однак молодіжною мандрівкою, яка стала постійною, так як хоч би літні „Карпати”, став весняний рейд „Підляшшя”, перший раз зорганізований на початку квітня 1983 року. Загально прийнято, що „Підляшшя '83” починало свій шлях у Біловезі, від підляського вітряка, перенесеного там з села Кутли, що біля Більська. Для повної історич-

ної правди треба однак сказати, що хоч усі наступні мандрівки починались з Біловезі, то ця перша мала свій початок у Більську, де зібралась молодь, яка приїхала туди з усіх регіонів Польщі. Щойно на другий день всі опинилися в Біловезі. Людей на цей вечір з’їхалося багато – пару десятків молодих дівчат та хлопців. Однак цих, які ранком наступного дня наважились із важкими наплічниками рушити в дорогу, було менше – біля двадцяти.

Перша мандрівка, траса якої проходила по околицях Гайнівки, а далі через Кліщелі, Дорогичин і Мельник, мала характер чисто туристський. Хоч багато тамтешніх людей не хотіло повірити, що ми туристи: „Якіє там з вас туристи, колі по-своєму говорите”. Основним досягненням цієї мандрівки було взаємне пізнання. Ми, молодь з Підляшшя, які ще не були студентами, мали змогу зустрітись з молодими українцями, які проживають у різних регіонах Польщі, що в обставинах нашого щоденного життя було б зовсім неможливим. Приїжджа молодь натомість мала змогу дізнатися, що на Підляшші живе чимало українського населення, про існування якого вони досі нічого не знали. Ми, учасники мандрівки, мали змогу тоді переконатись, що у нас, на Підляшші, яке здавалось дрімає, коли взяти до уваги культурну активність, немало є людей, яким не чужий заклик Тараса Шевченка „свого не цурайтесь”. Мандрівка ця мала своє віддзеркалення

на сторінках „Нашого слова” і був це початок постійної присутності Північного Підляшшя на сторінках цього тижневика.

Період між першим і другим рейдами „Підляшшя” також не був у житті підляської молоді порожнім. Наприкінці квітня 1983 року в Кракові відбулося завершення першого Конкурсу молодих творців української культури у Польщі. Підляшшя представляло двох майстрів слова. Один з них зайняв друге місце. Влітку того року студенти організували в багатьох підляських селах (Плески, Рогачі, Тросянка та ряд інших) вогнища. Також і на першій „Лемківській ватрі” підляшукі закарбували свою присутність. Осінь – це концерт, часто згадуваний ще і нині, чоловічого хору Українського суспільно-культурного товариства „Журавлі” в Гайнівці. Студентське тріо „Підляшшя” (студенти вищих шкіл Білостоку) виступило на „Молодіжному ярмарку”.

Не менш цікавим був наступний рік. У перших днях березня 1984 року, вперше в післявоєнній історії, в Більську відзначено Шевченківські роковини, яким приурочили свій виступ широко відомі бандуристки з Перемишля. Про небуденне пережиття зібраної в Більському будинку культури публіки на вечорі шани Кобзареві засвідчували не лише бурхливі оплески, але й численні листи, які згодом надходили на адресу „Нашого слова”.

Мандрівка „Підляшшя ’84” планувалась вже більш масштабною імпрезою. Організатори визначили три мандрівні траси. Як виявилось, у планах і сподіваннях організаторів мандрівки не було ніякого перебільшення. Незважаючи на те, що час від часу ще трусило на нас снігом, бажаючих мандрувати по підляській землі було десь біля півсотні. Програма мандрівки включала вже зустрічі з місцевим населенням, розповіді про історію Підляшшя, розповсюдження українських книжок, спільні вечори з рідною пісню та поезією. На закінчення мандрівки, 30-го квітня, у село Дуб’яжин, що біля Більська, численно зійшлися мешканці навколишніх сіл. Чимало прибуло молоді з Більська. Як місцеве населення сприйняло мандрівку та мандрівників, хай засвідчить прохання однієї матері, яка просила, щоб подати їй адресу школи, в якій вчилася ця молодь, бо і вона хотіла б послати до неї своїх синів...

„Підляшшя ’83” – біля вітряка в Біловезжі

„Підляшшя ’83” – біля вітряка в Біловезжі

„Підляшшя ’83” – марш з Біловезжі до Орішкова

„Підляшшя ’83” – у Старому Корнині

У 1984 році вдруге народжується, заснований у п'ятдесятих роках, гурток Українського суспільно-культурного товариства у Кліщелях. Народився вдруге, бо припинив він свою активну діяльність на початку сімдесятих років, хоч раніше драматичний гурток, який діяв при ньому, мав значні успіхи в роботі на ниві української культури. У Кліщелях, вперше на Підляшші, велося навчання української мови. Повернення присутності уескатівської мережі на Північному Підляшші незабаром відбулося ехом і в його забужанській частині – наступного року гурток УСКТ повстає у Володаві.

Рейд „Підляшшя '85” можна назвати всепідляським. На трасу, крім двох груп, які вирушили з Біловежі та з околиць Сім'ятич, вийшла третя – з південнопідляського надбужанського містечка Кодень. Всі мандрівні групи зішлись в селі Добривода – колишньому передмісті королівських Кліщель. Учасники мандрівки розповідали прибулим на її закінчення мешканцям Добриводи та околиць про цікавих людей та цікаві місця, які зустрічались на шляху, про минуле цієї землі, про пам'ятки українського сакрального будівництва на південних і східних кордонах Польщі. Потім була танцювальна забава, на якій грав відомий на Підляшші вокально-інструментальний ансамбль „Дубини”.

1985 рік – це ще одна мандрівка по Підляшші, яка відбулася у липні – рейд „Надбужанська земля”. Мандрівка ця, відмінна від попередніх, відбулася поки що один раз. Її відмінність у тому, що частина учасників не йшла, а плила каяками (байдарками) з Біловежі по річці Наровка до села Плески, що лежить над берегом Нарви. Закінчення мандрівки відбулося в історичному Дорогичині, куди прийшла і сухопутна група, яка мандрувала дорогами Південного Підляшшя.

Четвертий рейд „Підляшшя”, як і майже всі попередні, співпав з Великодніми святами. Була це нагода, щоб зібрати в околицях Кліщель та Добриводи зразки підляських писанок, якими Підляшшя славиться далеко поза регіональними межами. Прояв цього є на щорічних конкурсах українських писанок, організованих в Гожові-Велькопольському. Писанки, зібрані учасниками мандрівки, були зголошені до конкурсу організованого кліщелівською ланкою УСКТ.

„Підляшшя '84” – рушасмо з-під віртяка в Біловежі

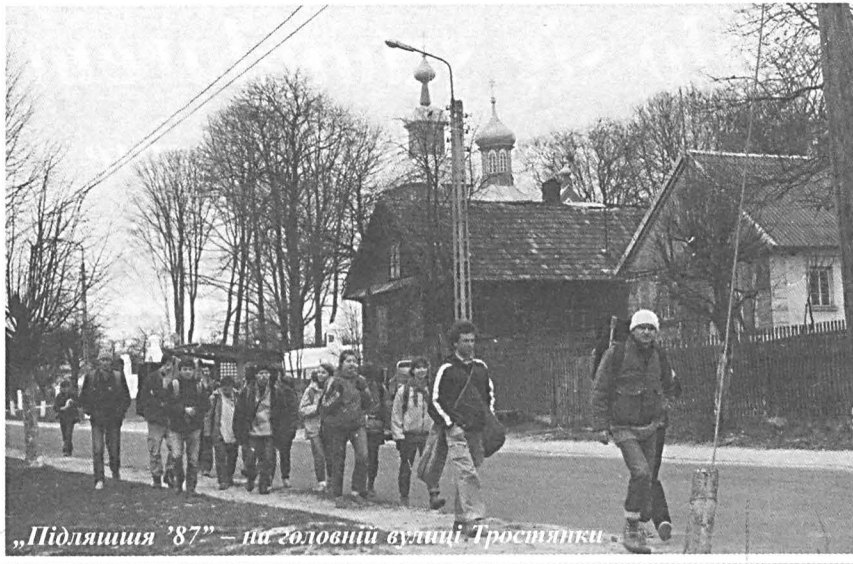
„Підляшшя '85” – закінчення рейду у Добриводі

„Надбужанська земля” – закінчення рейду у Дорогичині

„Підляшшя '87” – знов у Добриводі

І врешті остання, ювілейна мандрівка – „Підляшшя ’87”, підготовка до якої почалася ще взимку. Після довгих дискусій вирішено, що учасники мандрівки підуть північними окраїнами української етнографічної (мовної) території, тобто правим берегом ріки Нарви. Цим разом – з нагоди ювілею – організатори рейду підготували пам’ятковий нагрудний значок українською мовою.

Учасники мандрівки почали збиратися вже 21-го квітня в біловезькому скансені. Але не в холодному вітряку, як бувало раніше, а в теплій хаті, яка від двох років радо вітає гостей. Основною темою розмов молоді були як справи пов’язані з мандрівкою, так і події, які відбуваються на Підляшші останніми днями – заснування гуртка УСКТ в Черемусі, підготовка до створення ланок УСКТ у Більську та Білостоці, передфестивальний огляд художніх колективів з Підляшшя.

Вихід на трасу був запланований на ранок 22 квітня. Але після бурхливих дискусій всі проспали і щойно біля третьої години після обіду доїхали до місця призначення, до містечка Нарва, звідки, розглянувшись біля церкви і по цвинтарі, пішли долиною Нарви до села Тростянка, де був перший нічліг. Тростянка – це село, як на умови Підляшшя, досить велике, але нині вже вилюднене. Увечері на вулиці майже нікого не можна зустріти. Коли вже когось зустрічається, то це найчастіше старша особа.

На другий день прийшли ми, через Телушки і Пухли, до села Каниюки над Нарвою, де дуже гостинно прийняв нас Володимир Наумюк, народний різьбяр,

відомий широко у світі. Виявилося, що пан Наумюк не тільки майстер у різьбі по дереву, він також майстерно вміє розповідати про свої твори, про себе й своє село, про минуле і сучасне підляської землі, яке є найосновнішою темою його мистецьких перевтілень дерева.

Наступного дня ми пішли до села Риболи, де була зустріч з молоддю місцевої початкової школи. Школярам кожна нагода, щоб не було звичайних шкільних занять є добра, але видно було, що зустріч з учасниками мандрівки була для них своєрідною, дуже цікавою пригодою. Учням на цій зустрічі найбільше сподобались, очевидно, українські пісні, які наш імпровізований хор виконав з повною самовіддачею. На кінець зустрічі і школярі нам дещо заспівали – не дармо казав Кобзар, що „наша пісня не вмере, не загине!”

У цій школі не лише зошити до польської мови наказують дітям підписувати „język ojczysty” (рідна мова), але й ведеться навчання білоруської мови, нібито також „ojczystoji”. Наскільки однак діти вірять в цю „ojczystość” показує факт, що на наше прохання писали вони про свої враження з зустрічі, ніхто не написав нічого по-білоруськи. Показалося, що всі діти вміють говорити по-нашому, коли однак прийшли ми до школи, то на коридорі розмовляли вони між собою по-польськи – заслуга вчителів, переважно не-поляків... Тому й писали вони переважно по-польськи – за винятком кількох спроб написати щось по-своєйому, польським алфавітом. (Може хтось з учасників рейду зберіг ці записки – хай дасть знати).

Дальшу частину мандрівки ми вже відбули автобусом. І так ми доїхали до

Кожина. Використовуючи кожну хвилину згасаючого дня, мандрівники поїхали над Нарву, щоб прикласти і своїй рук у підготовку місця для вітряка, який має бути перенесений сюди з Тростянки. Вітряк цей має бути початком другого, після Біловезі, музею підляського села. За цією працею застала нас ніч, а до вогнища, розпаленого над річкою, прийшло чимало місцевої молоді.

Хоч субота це ще не кінець тижня, саме цього дня закінчили ми наш п’ятий рейд „Підляшшя” – у Видові, селі біля самого Більська, яке з XVI ст. рахувалося його передмістям. На жаль, про масову участь місцевої молоді в імпрезі у світлиці говорити важко, бо хоч зібралися у ній всі молоді видувці, то було їх всього-на-всього з десятеро – явище сьогодні типово для багатьох сіл.

Підсумовуючи ювілейну мандрівку, можна сказати, що не належала вона до найслабкіших. Учасників було не багато (десь біля двадцяти), але й попередні рейди мали переважно камерний характер. Більшість учасників рейду була на Підляшші перший раз. Представлені були і Вроцлав, і Гданськ, і Варшава та Люблин. Дорікати можна б підляській молоді, якій, видно, нецікаво. Однак для тих, що поборолі лінівство і типову нашої сучасності інерцію, мандрівка була неповторною нагодою поповнити географічні та історичні знання про наднарвянський куток своєї Малої Батьківщини. І хай їм тепер заздрять лініви...

Мандрівка відбулася. Чи тепер залишається чекати наступної весни, наступного «Підляшшя», сидючи згорнувши руки? Мені здається, вартувало б влітку продовжити «Надбужанську землю». Крім цього кожна хвилина вільного часу може бути нагодою, щоб мандрувати по Підляській землі – також без довгими місяцями обдумуваних трас і оголошень у пресі, бо в кожній місцевості можна знайти щось цікавого. Треба лише виробити в собі одну звичку – проявляти ініціативу, а тоді дійсно все буде залежати тільки від нас. Отож, не гаймо часу!

02.05.1987 р.

Юрій ГАВРИЛЮК

Фотографії з 1983 і 1985 рр. – автора статті

Скорочений редакцією варіант цієї статті був публікований на сторінках „Нашого слова”, єдиного на той час українського часопису в Польщі (№ 25 за 21 червня 1987 року, с. 5).

Imię, które stało się sztandarem

(Sylwetka Symona Petlury i jego znaczenie w historii Ukrainy)

Wprzyszłość idziemy stając śladami minionych pokoleń, ale chociaż historia to w istocie zbiór biografii wszystkich żyjących przed nami ludzi, pamiętamy przede wszystkim o tych, którzy uczestniczyli w wydarzeniach mających w tej historii przełomowy charakter. Dla Ukraińców taką postacią był Symon Petlura, urodzony przez 130 laty – 22 maja 1879 roku, i dorastający w czasie gdy ukraiński ruch narodowy przechodził od ograniczonego do spraw kultury XIX-wiecznego „ukrainofilstwa” do etapu walki politycznej. To właśnie wtedy na mogile Tarasa Szewczenki koło Kanio-wa powstało studenckie Bractwo Tarasowców, które w swoim programie żądało dla Ukrainy szerokiej autonomii politycznej oraz ochrony praw narodu ukraińskiego (1891 r.), a wkrótce też pierwsze partie ukraińskie polityczne, w warunkach rosyjskiego samodziśzwia zmuszone do działalności tajnej. Rodzinnym miejscem Petlury była Połtawa – niegdyś miasto pułkowe Wojska Zaporoskiego, z którym później związany był szereg twórców narodowego odrodzenia Ukrainy,

m.in. ojciec literatury Iwan Kottlarewskyj. Można powiedzieć, że Symon, którego rodzina szczyliła się kozackim pochodzeniem, połączył w sobie te dwa żywioły – kontynuując to odrodzenie piórem publicysty, a później też żołnierską szablą. Jak i innych ukraińskich działaczy niepodległościowych spotkało go wiele rozczarowań i klęsk, potrafił jednak wytrwać w roli przywódcy walki, która wówczas wprowadzić nie przyniosła militarnego zwycięstwa i niepodległości, ale zasadnymi uczyniła jego słowa „stworzyliśmy naród ukraiński”. Właśnie z tego powodu, zarówno w tzw. Radzieckiej Ukrainie, jak i Polsce Ludowej, postać Petlury była obiektem nieustającej krytyki, będącej elementem wojny propagandowej mającej na celu zdyskredytowanie ukraińskiego ruchu niepodległościowego. Dzisiaj o przeszłości możemy pisać już bez cenzuralnych ograniczeń, pokazując jej blaski i cienie z własnego, ukraińskiego punktu widzenia. W stosunku do postaci Symona Petlury z takim zadaniem zmierzył się wrocławski historyk Jarosław Syrnok. (red)

Symon Petlura przyszedł na świat w 1879 r. na przedmieściach Połtawy. Dorastał w okresie gdy proces narodzin nowoczesnego narodu ukraińskiego zaczął się wyraźnie dynamizować. W wieku 21 lat, w tym samym roku, w którym M. Michnowskyj wydał broszurę „Samostijna Ukraina”, Petlura zaangażował się w działalność polityczną – został członkiem dopiero co utworzonej Rewolucyjnej Ukraińskiej Partii. Niemal natychmiast spotkały go też za to represje – został relegowany ze szkoły, musiał ponadto opuścić Połtawę, udając się do Katerynodaru na Kubaniu. Wraz z kilkoma towarzyszami stworzył tu filię RUP – Czarnomorską Wolną Gromadę. W połowie

grudnia 1903 r. po raz pierwszy znalazł się w więzieniu, w którym spędził 3 miesiące. Wykorzystując zwolnienie, nie czekając na proces, Petlura udał się na emigrację do Lwowa. Głównym jego zajęciem w czasie pobytu w Galicji była praca partyjna i dziennikarska. Spotkał się też z Iwanem Franką, co wywarło wielki wpływ na jego dalsze losy.

Po ogłoszeniu w Rosji w 1905 r. amnestii, Symon Petlura powrócił do Kijowa, następnie przeprowadził się do Petersburga i Moskwy. Redagował w tym czasie kilka czasopism m.in. „Rada”, „Słowo”, „Ukrajina”. W Moskwie ożenił się z Olgą Bilską. Tu też przyszła na świat jego jedyna córka – Lesia. Według biografów

Petlury to właśnie okres moskiewski ostatecznie uformował postać przyszłego „holownoho otamana” i wodza ukraińskiej rewolucji.

Udział Petlury w tworzeniu państwa ukraińskiego jest bodaj najlepiej znanym okresem jego biografii. Można w nim wyróżnić dwa główne etapy: pierwszy, z lat 1917 – 1920, tj. w okresie gdy tworzyły się i funkcjonowały (bodaj w szczątkowej lub zakonspirowanej formie) instytucje państwa ukraińskiego na własnym terytorium i drugi (w latach 1920–1926), gdy walka o państwowość ukraińską przeniesiona została wskutek militarnej przegranej na grunt emigracyjny.

Wybuch I wojny światowej przyspieszył wśród Ukraińców zamieszkujących imperium rosyjskie dojrzewanie koncepcji samodzielności państwowej. Analogicznie do rozdartej przez zaborców Polski, także wśród naddnieprzańskich kół politycznych pojawiły się różne koncepcje dotyczące stosunku do bieżących wydarzeń, wyboru sojuszników itp. Ukraińscy obywatele carskiej Rosji opowiedzieli się zarówno po stronie Rosji, jak uczynił to w przededniu wojny właśnie Petlura, publikując znany manifest polityczny, jak i po stronie państw centralnych, co uczyniła Spilka Wyzwolenia Ukrainy z Dmytrem Doncowem. Deklaracja Petlury, którą należy rozumieć przede wszystkim, jako przejaw obywatelskiej postawy w obliczu wspólnego zagrożenia (takim samym aktem była deklaracja ukraińskich posłów na Sejm RP w chwili wybuchu II wojny światowej), stanowiła pierwszy ważny sygnał, że na ukraińskim firmamencie politycznym pojawiła się postać znacząca, że pojawił się prawdziwy mąż stanu. Stanowi ona również klucz do zrozumienia późniejszych wydarzeń. Niezależnie bowiem od temperatury nastrojów politycznych w Ukrainie, jednym ze stałych elementów w polityce działaczy ukraińskich była nadzwyczajna dbałość o legalną formę przejęcia władzy, niestety granicząca niekiedy z brakiem zdecydowania.

Początek 1917 r., wybuch rewolucji lutowej w Rosji i obalenie caratu spowodował, że także w Ukrainie doszło do radykalizacji nastrojów. W marcu tegoż roku powstała namiastka ukraińskiego parlamentu – Ukraińska Centralna Rada, rozpoczęło się tworzenie zrębów ukraińskiej armii. W czerwcu 1917 r. UCR wydała swój I Uniwersał, w którym Ukraina ogłoszona została krajem wolnym, choć w ramach państwa rosyjskiego. W utworzonym przez UCR organie wykonawczym – Sekretariacie Generalnym, Petlurze powierzono sprawy wojskowe. Etapem przejściowym do stworzenia ukraińskiej armii miała być ukrainizacja dokonywana w jednostkach armii rosyjskiej, złożonych z Ukraińców. Jak napisał Serhij Łytwyn: „W sprawach wojskowych był samoukiem, ale mimo to bardziej od pozostałych ukraińskich liderów rozumiał, że odrodzić i obronić państwo mogą nie rewolucyjne odezwy i hasła, lecz tylko nadająca się do boju narodowa armia”. 16 lipca 1917 r. UCR wydała kolejny Uniwersał, będący w istocie kompromisem zawartym pomiędzy nią a Rządem Tymczasowym w Piotrogradzie. Rząd ro-

syjski uznawał co prawda legalność UCR i zgadzał się na dalszą ukrainizację armii, jednak ceną za to było wycofanie się przez UCR z postulatu autonomii terytorialnej i politycznej. Porozumienie między Kijowem i Piotrogradem zostało źle przyjęte zarówno przez Rosjan, jak i Ukraińców. Dzień po wydaniu Uniwersału doszło w Kijowie do nieudanej próby wojskowego zamachu stanu i obalenia UCR przez Ukraiński Pułk im. Połubotka. Jednak nie to przesądziło o dalszym biegu wydarzeń. Do trwającej przecież wojny światowej, narastającego konfliktu pomiędzy Rządem Tymczasowym i UCR, doszedł kolejny czynnik destabilizujący sytuację: rewolta bolszewicka. Obalenie Rządu Tymczasowego, z którym formalnie związana była UCR i jej odmowa podporządkowania się bolszewikom, wytworzyło jakościowo nową sytuację. 15 listopada 1917 r. Petlura został mianowany Generalnym Komisarzem Wojskowych Spraw Ukrainy, zaś pięć dni później, 20 listopada 1917 r., UCR ogłosiła III Uniwersał, w którym proklamowana została Ukraińska Republika Ludowa. Niebawem doszło do otwartego konfliktu zbrojnego pomiędzy bolszewikami i URL.

W trakcie jego trwania okazało się, że naprędce ukrainizowane jednostki, przejęte nastrojami pacyfistycznymi i podminowane bolszewicką propagandą, zaczęły w starciu z oddziałami rewolucyjnymi ponosić porażki. W kierownictwie UCR spowodowało to wzrost istniejącego już od dawna antagonizmu pomiędzy premierem Wołodymyrem Wynnyczenką, a S. Petlurą. 31 grudnia 1917 r. Sekretarzem ds. Wojskowych został w miejsce Petlury Mykoła Porsz. Sam Petlura zajął się organizacją nowych jednostek wojskowych, które znane są w historii jako Kosz Słobodzkiej Ukrainy. Jednostki te odegrały nadzwyczaj ważną rolę w stłumieniu powstania bolszewickiego w Kijowie w połowie stycznia 1918 r. 22 stycznia 1918 r. UCR zdołała uchwalić IV Uniwersał, w którym proklamowano pełną niepodległość Ukrainy. 29 stycznia 1918 r. akt ten został okupiony bohaterką śmiercią ukraińskiej młodzieży, broniącej szlaku do Kijowa pod Krutami, w ukraińskich Termopilach, jednak ani ta ofiara, ani jednostki Petlury nie były w stanie obronić stolicy w obliczu natarcia armii Murawiewa. Kijów został oddany 9 lutego 1918 r., a bolszewicy wymordowali tu ok. 5 tys. osób.

Tymczasem rząd URL zawarł w Brześciu pokój z państwami centralnymi.

1 marca armia URL i sprzymierzone z nimi wojska niemieckie odbiły Kijów. Jako pierwsza weszła do miasta jednostka dowodzona przez S. Petlurę. Jednak tuż po odbiciu miasta Petlura odsunął się od głównego nurtu wydarzeń. Osłabił jednak i autorytet UCR, która została obalona pod koniec kwietnia 1918 r. przez samozwańczego hetmana, dawnego carskiego generała Pawła Skoropadskiego. 12 czerwca 1918 r. doszło do formalnego zakończenia pierwszej wojny ukraińsko-bolszewickiej. W Kijowie podpisane zostały preliminarze pokojowe. W lipcu 1918 r. działacze URL, w tym Wynnyczenkę i Petlurę władze Państwa Ukraińskiego (Hetmanatu) aresztowały. Petlura wyszedł na wolność po niemal czterech miesiącach. Tuż po wyjściu z więzienia wszedł, jako Naczelnny Ataman wojsk URL, w skład Dyrektoriatu, instytucji powołanej do restytucji republiki i kierowania powstaniem antyhetmańskim. Powstanie to rozpoczęło się 17 listopada 1918 r., ogarniając ogromne rzesze pospolitego ruszenia. 14 grudnia 1918 r. wojska Dyrektoriatu zajęły Kijów, jednak, jak pisał J. Hrycak: „Armia Dyrektoriatu, która wyrosła z potężnego zrywu chłopskich mas w walce o ziemię i wolność zaczęła szybko rozpadać się zaraz po osiągnięciu bezpośredniego celu. Chłopi nie chcieli dalej walczyć i wracali do domów”. Wołodysław Wersiuik zaś dodaje: „Anarchiczna mentalność ukraińskiego chłopca, dobrego rolnika i politycznego nieuka, brała górę nad interesami ogólnonarodowymi”.

W obliczu kolejnej agresji bolszewickiej na Ukrainę, która przybrała początkowo formę „bratniej pomocy” powstańcom przeciw hetmanowi, w łonie Dyrektoriatu ponownie zaczęło dochodzić do coraz poważniejszego rozdzwiku pomiędzy Wynnyczenką a Petlurą. O ile ten pierwszy reprezentował poglądy zbliżone do bolszewizmu, opowiadał się za pewną formą sojuszu z „czerwoną” Rosją, o tyle S. Petlura reprezentował stanowisko bardziej pragmatyczne, akcentując przede wszystkim aspekt narodowy trwającej w Ukrainie rewolucji i upatrując sojusznika w Entencie. Tragizmu istniejącej wówczas sytuacji dodaje fakt, że ani Rosja (bolszewicka czy „biała”), ani Ententa nie były w istocie rzeczy zainteresowane istnieniem niepodległego państwa ukraińskiego. Na krótko sytuację URL zdawał się poprawić akt zjednoczenia URL i ZURL, który symbolicznie dokonał się w dniu 22 stycznia 1919 r. Niedługo po tym wydarzeniu Dyrektoriat opuścił stolicę

удając się do Winnicy. Próbuując oprzeć się o Ententę i sprostać wymaganiom francuskich interwentów, którzy w grudniu 1918 r. wyładowali w Odessie, został zmieniony skład osobowy Dyrektoriatu. Przede wszystkim z Dyrektoriatu odszedł Wynnyczenko. Doszło również do reorganizacji rządu. „Nowy gabinet – opisuje J. J. Bruski – z optymizmem przystąpił do dalszych negocjacji z przedstawicielami aliantów. Wierzono w rychłą i wymierną pomoc wojskową niezwykłej Ententy, w słynne francuskie i brytyjskie czołgi”. Nie mniej optymistyczny zdawał się pozostawać również S. Petlura: „Charakterystyczną cechą jego charakteru – napisał W. Prochoda – był twórczy opty-

mizm. On widział tylko przyszłość Ukrainy, walczyć o którą wzywał wszystkich do ostatniej kropli krwi. W tym była, jest i będzie siła wpływu Petlury nie tylko współcześnie, ale i na następne pokolenia”. Rezygnując z członkostwa w swojej partii, Ataman napisał zaś znamienne słowa: „Biorąc pod uwagę to, że dzisiejsza sytuacja jest dla Ukrainy niezwykle trudna i złożona, uważam, że w tej chwili, wszystkie siły twórcze naszego kraju powinny wziąć udział w pracy państwowotwórczej; nie uważam za możliwe, abym jako syn swego narodu mógł uchylić się od wykonania obowiązku przed Ojczyzną i będę dopóki to możliwe trwał w pracy dla państwa”.

Mimo zakończenia wojny światowej, w Ukrainie przez cały 1919 r. trwała zapała „wojna wszystkich ze wszystkimi”. Wojska Dyrektoriatu walczyły jednocześnie na czterech frontach. Poważną zmianą – przede wszystkim w aspekcie politycznym – było wycofanie się wojsk interwencyjnych z Ukrainy. W połowie roku oddziały bolszewickie praktycznie wypchnęły oddziały URL z Podola, jednak po reorganizacji armii Dyrektoriatu, jej wzmocnieniu przez oddziały przybyłe z Rumunii, a także wskutek wybuchających na zapleczu bolszewickim buntów, bolszewicy zostali wyparci z Podola. Armie URL wsparły wkrótce także oddziały UHA, wypchnięte przez wojska polskie

Вшанування Симона Петлюри у Ряшеві

22 травня 2009 року у столиці Підкарпатського воєводства Ряшеві (Rzeszów) відбулися заходи з нагоди 130. річниці народження Симона Петлюри, який перебував у цьому місті на початку 1920 р., формуючи Генеральний штаб Армії УНР, та у квітні 1921 р. відвідуючи українські військові частини інтерновані в Ланцуті. Організаторами заходу були Почесний консул України у Ряшеві і Підкарпатський відділ Об'єднання пілсудчиків у Жешові, а головний акцент був покладений передусім на діяльність Симона Петлюри як „українського державного діяча, союзника Юзефа Пілсудського”.

Ранком у сесійному залі міської ратуші відбувся науковий семінар на тему „Пілсудський – Петлюра. Бачення незалежності”. Станіслав Стемпень, голова Південно-східного наукового інституту в Перемишлі намалював загальний нарис життя та діяльності Симона Петлюри. Інші доповідачі – Януш Цісек (директор Музею Польського війська у Варшаві), Ян Пісулінський (Ряшівський університет), Ян Юзеф Каспшик (голова Об'єднання пілсудчиків у Польщі) та Ян Яцек Брусський (Ягел-

лонський університет) концентрувалися на питаннях польсько-українських відносин у 1918-1923 роках та ролі в них С. Петлюри і Ю. Пілсудського, а також бачення Головного отамана очима поляків.

Згодом відбулося відкриття та посвячення таблиці присвяченої пам'яті Симона Петлюри у ряшівській

гімназії № 14 при вулиці Дембівській, яка названа іменем Юзефа Пілсудського. Фундатором таблиці був почесний консул України в Ряшеві Єжи Кшиковський, а в урочистому акті брали участь посол України у Польщі Олександр Моцик, генеральний консул України в Люблині Олег Горбенко та віцевоєвода Підкарпатсько-

го воєводства Малгожата Хомич. Пропам'ятну таблицю посвятили три священики – православний, греко-католицький і римсько-католицький.

Про значення цієї події говорив посол Олександр Моцик, а від імені Об'єднання українців у Польщі та нащадків солдатів Армії УНР, які живуть у Польщі, виступив заступник голови Південно-східного наукового інституту у Перемишлі Олександр Колянчук. Дякуючи організаторам заходу переказав він молоді гімназії, на руки її директора Йолянти Льопз, свою працю *Українські генерали у Польщі. Політичні емігранти у 1920-1939 р. Біографічний словник* (Перемишль 2009), в якій поміщено 150 біографій українських генералів, котрі проживали у Польщі, а відтак у різних країнах світу. Увечері відбулася ще презентація цього видання у приміщенні Об'єднання пілсудчиків.

Організатори конференції виступили також з пропозицією вшанування Симона Петлюри по через названня його іменем ронда (кільця) у Ряшеві та встановлення на ньому погруддя Головного отамана. (ЛС)

za Zbrucz. 30 sierpnia 1919 r. armia ukraińska ponownie wkroczyła do Kijowa, który jednak znalazł się niebawem w rękach Denikina. Na domiar złego, na stronę denikinowskiej Armii Ochotniczej przeszły w listopadzie 1919 r. jednostki UHA. Fakt ten, wycieńczenie walkami, tyfusem i dyzenterią spowodowały podjęcie przez Dyrektoriat decyzji o ewakuacji tymczasowej siedziby rządu z Kamieńca. W nocy z 5 na 6 grudnia 1919 r. Petlura udał się na terytorium kontrolowane przez wojsko polskie. W przededniu ewakuacji członkowie Dyrektoriatu postanowili scedować na Petlurę pełnię władzy. Na jednej z ostatnich rządowych narad Petlura wygłosił następujące zdania: „W tej ciężkiej sytuacji, w jakiej znajduje się ukraińska armia w tej chwili, możliwe niektórym zakradnie się w serce myśl – czy nie nadeszła czasem pora, byśmy powiedzieli: Ne trat’te kume syły, puskajtesja na dno. Nie ma nic bardziej błędnego, gdyby ktokolwiek spośród nas tak pomyślał. Czy zrobiliśmy coś dla Ukrainy poprzez swą walkę? Tak, nasza walka będzie zapisana w ukraińskiej historii złotymi zgłoskami. Wyszliśmy na światową arenę wówczas, gdy cały świat nie wiedział, co to jest Ukraina. (...) Przyznajmy, bez zadufania i bez żadnej skromności, że w czasie naszej dwuletniej walki stworzyliśmy naród ukraiński, który nadal będzie walczył o swoje prawa, o prawo do samodzielnego od nikogo niezależnego rządzenia się na swojej ziemi”.

Kolejny etap walki o państwowość ukraińską, tym razem w oparciu o sojusz z Polską, jest z kolei jednym z lepiej naświetlonych fragmentów historii ukraińskiej rewolucji. Wokół porozumienia, które skrótowo przyjęło się nazywać układem Piłsudski-Petlura, a którego istotę doskonale oddaje tytuł filmu poświęconego tamtemu wydarzeniu – „Trudne braterstwo”, narosło jednocześnie wiele mitów. Sojusz ten był ostatnią deską ratunku dla obrony niepodległości Ukrainy, stąd wysoka cena, jaką nowy sojusznik Petlury kazał sobie za niego zapłacić. Był też elementem nieudanej próby wyrwania tej części świata z dotychczasowych ram geopolitycznych. Stworzenie federacji Międzymorza, stanowiącej istotę koncepcji prometejskiej, detronizowałaby dotychczasowe regionalne potęgi: Rosję i Niemcy, wynosząc w ich miejsce, ustawione, jak rzekł Piłsudski, plecami do siebie, lecz połączone więzami federacyjnymi Polskę i Ukrainę. Umowa podpisana pomię-

dzy Polską a URL w kwietniu 1920 r. stała się ponadto jednym z głównych argumentów dla przeciwników politycznych S. Petlury, któremu zarzucono kupczenie ukraińską ziemią i zdradę interesów narodowych.

Jak wiadomo, polsko-ukraińska wyprawa kijowska mimo zdobycia Kijowa zakończyła się fiaskiem. Z wojny tej Polska wyszła wzmocniona, ale też umocniła się władza bolszewików. Zdradzone w Rydze, jak mówiono nawet w niektórych kręgach polskich, resztki ukraińskiej armii w listopadzie 1920 r. przekroczyły Zbrucz i zostały internowane w Polsce. Tym samym rozpoczął się nowy etap w biografii Petlury. Początkowo przebywał on razem z rządem w Tarnowie, potem pod przybranym nazwiskiem (Stefan Mogiła) mieszkał w Warszawie. Ostatni zryw militarny wojsk URL, zwany Drugą Wyprawą Zimową, zakończył się symboliczną i tragiczną śmiercią 359 żołnierzy ukraińskich rozstrzelanych w Bazarze w listopadzie 1921 r. W grudniu 1923 r. Petlura via Wiedeń, Budapeszt i Genewę udał się do Paryża, do którego dotarł ostatecznie w grudniu 1924 r. Wybór stolicy najpotężniejszego wtedy państwa nie był przypadkowy. Petlura dążył bowiem do uczynienia z kwestii ukraińskiej zagadnienia międzynarodowego. Istotnym orężem w tych działaniach miały być działania propagandowe. Na początku 1925 r. Petlura rozpoczął wydawanie czasopisma „Tryzub”. Jego działalność przerwała nagle śmierć zadana mu przez Sz. Szwarcbarda 25 maja 1926 r.

Znaczenie postaci Symona Petlury w ukraińskiej historii wydaje się nie do przecenienia i to pomimo krytycznej oceny niektórych przejawów jego działalności. Przede wszystkim Petlura był niezłomnym bojownikiem o ukraińską państwowość i trwał w pracy na jej rzecz nawet wtedy, gdy inni opuszczali szeregi, a scedowanie na niego pełni władzy przez Dyrektoriat było tego bodaj najbardziej wyrazistym przykładem. Miał on również dar dostrzegania najistotniejszych elementów geopolitycznych (czego dowodem dostrzeganie roli Ententy), miał też dar dostosowywania wyznaczanych celów do istniejących realiów politycznych (tu z kolei moglibyśmy podać przykład układu z Piłsudskim). Był dobrym duchem ukraińskiej rewolucji, a optymizmu nie odmawiali mu nawet jego przeciwnicy polityczni. Mimo, a może właśnie dzięki temu, że pochodził ze wschodniej Ukrainy, zdawał sobie sprawę, że najza-

Pomnik Symona Petlury w Równem

ciekłym wrogiem ukraińskiej państwowości jest Rosja, niezależnie – biała czy bolszewicka.

Warto sobie zadać pytanie: czy wobec upadku państwa ukraińskiego (URL) można powiedzieć, że Petlura był politykiem przegranym? Zdecydowanie nie, choć owo zdecydowanie uzasadnione jest dopiero od niedawna. Petlura był pierwszym wielkim przywódcą tworzącego swoje nowoczesne oblicze narodu ukraińskiego. Poprzez to stał się również symbolem walki o ukraińską państwowość, inspirującym coraz to nowe pokolenia Ukraińców w dążeniach do utworzenia własnego państwa. Postać Petlury stanowi wszakże i memento, a brzmi ono tak: naród, który chce być wolny, o wolność tę musi wciąż zabiegać; naród, który chce się tym mianem nazywać, nigdy nie powinien liczyć na to, że wolność kiedykolwiek i przez kogośkolwiek będzie mu darowana; naród, poza licznymi innymi cechami, obdarzony być powinien i tą jedną, że w chwili najwyższej próby potrafi zjednoczyć się wokół narodowych wartości, bo w tej jedności właśnie jest narodu moc i siła.

Jarosław SYRNYK
Fot. J. Hawryluka

Думки над фільмом «Вогонь і зброя»

„З минулого ми хочемо взяти вогонь, а не попіл...”

Ж. Жорсен

Мені пощастило 5 квітня 2009 р. оглянути в Українському Домі, що на вул. Горнер в Торонто, довгоочікуваний документальний фільм „Вогонь і зброя. Розповідь про УПА на Закерзонні”. Режисером цього фільму є Мирослав Іваник, а у творчому колективі, який працював над фільмом, були Адріян Лепкий (оператор), Тереса Морзович (монтажист), Роман Ілля Дрозд (композитор) та художник Мирослав Шевчик. Всі вони доклали великих зусиль, щоб цей перший фільм про УПА на Закерзонні показати з української перспективи.

Відомо, що дотеперішні зображення – чи то в документальних, чи в художніх фільмах – мали найчастіше пропагандивний характер і вели розмову з неприховано ворожих позицій. Навіть ці стрічки, яких автори прагнули реалістично представити події, все-таки не були зовсім вільними від суб’єктивних основ. Всім нам відомо, як довгі роки монтувалися різні спотворені оscarження, створювався цілий ряд міфів,

гучних анафем та всякого роду фальшивих стереотипів, щоб боротьбу УПА на Закерзонні знецінити і показати її у спотвореному вигляді.

Всупереч тим намаганням, колективі, який очолював Мирослав Іваник, вдалося правдиво висвітлити діяльність УПА та вірно показати обставини, у яких довелося діяти цьому жертвенному і патріотичному українському підпіллю. У фільмі, протягом менше як двох годин, показано в згущеній і устисленій формі, на тлі найголовніших аспектів життя на цій території, чотирирічну боротьбу УПА на Закерзонні між 1944 і 1947 рр. Фільм побудований на свідченнях учасників боротьби – від рядових вояків сотень „Хріна”, „Шума”, „Громенка”, „Ягоди” і „Крапки”, „Ластівки” до останнього головного командира УПА Василя Кука. Свідчать також члени підпільної адміністрації ОУН, бійці Самооборонних Кушових Відділів, санітарка Українського Червоного Хреста. Історичну перспективу дають у фільмі історики з Польщі, Канади і США, а також свідчення складають цивільні особи – свідки тих подій.

Цінність цього документального фільму полягає в тому, що глядач має

змогу неупереджено познайомитися з головною ідеєю УПА, її структурами та цілим рядом інших військово-партизанських проблем, з якими пов’язане було життя на тодішньому Закерзонні. Про УПА, як мілітарну силу, за останні роки написано і сказано багато – як в позитивному розумінні (див. більше ніж 60 томів „Літопису УПА”), так і створено ряд пасквілів такими писакми, як Е. Прус, В. Поліщук, Семашки та їм подібні. Натомість у фільмі режисер (хоч не вкриває своїх симпатій для українського збройного руху) дає глядачеві змогу самому доходити до висновків, тому буде фільм за хронологічно-проблемним принципом.

Історія УПА на Закерзонні є показана у висхідній формі від спонтанно організованих відділів самооборони до перетворення їх у військові одиниці та влиття в лави військово-партизанських загонів УПА. При тому вказується на тісну і плідну співпрацю з цивільним українським населенням. За архівними документами у фільмі показано всі важливіші стадії боротьби – оборону населення перед збройним польським підпіллям у 1944 і 1945 рр., криваві бої з німцями та відділами НКВД, бої з ре-

гулярною польською армією в 1946 і 1947 роках, збройний спротив депортації українців Закерзоння до ССРСР і на понімецькі землі. Показано також і короткотривалі моменти співпраці з польським підпіллям ВІН. Можна сказати, що фільм є яскравим образом цього незабутнього періоду в історії Закерзоння. Розмах діяльності українського підпілля у деякий час був там настільки великим, що можна переконливо казати, що діяльність УПА виражала інтереси майже всіх українців Закерзоння.

Головним у фільмі, як на мене, є те, що в ньому правдиво показано, що УПА не було бандою, як дехто намагається нас переконати, а структуризованою збройною силою, з чіткою командною вертикаллю і підпорядкованою керуванню цивільної влади. УПА не займалася розбоями і різаниною поляків, але боронила українське населення від польського націоналістичного і комуністичного підпілля, відділів НКВД і польської армії. Був це збройний рух українців Закерзоння з усіх прошарків населення. Саме тому лемки клали свої голови на низовинах Холмщини, православні холмщаки боролися в лісах Перемищини, в одній лаві стояли студенти і хлібороби, ремісники і священники та українці з інших теренів.

Треба також додати, що режисер фільму провів прискіпливий аналіз подій і фактів, тому у фільмі не замовчується того, що – як у кожній війні чи революції – так і тут летіть інколи невинна кров, терор породжує терор, а жорстокість породжує жорстокість. Однак треба однозначно підкреслити, що командування УПА за всяку ціну уникало кровопролиття. Закликало польську сторону до співпраці і апелювало, щоб покінчити з братовбивством. Переконливо про це говорить у фільмі Василь Кук, останній командир УПА. Засвідчує це і спроба порозуміння з польською стороною в Руді Ружанецькій біля Любачева у травні 1945 року.

Цілий ряд кадрів для фільму було знято на місцях подій, напр. на місці бою в Явірнику-Руському, на залізничному мості під Сухоховом, який вимінував відділ з куреня „Залізняка”, в Лісках, Струбовиськах, Яблінках, Грубешеві. Одні з цікавіших кадрів знято в околицях Монастирських лісів, неподалік села Верхрата на Любачівщині, де був розташований головний центр і штаб УПА на Закерзонні. Тут билосся серце усього повстанського руху.

Любомир ТУЦЬКИЙ „Тарас”
стрілець сотні „Громенка”, Надсяння

Михайло МІГУС „Зірка”
зв'язковий 28-го Тактичного Відтинку, Холмщина

Учасники і свідки доби вогню і зброї (кадри з фільму)

Від весни 1945 року на Закерзонні діяли чотири курені УПА – „Вовки”, „Месники”, курінь „Рена” та курінь „Коника”. Вони творили VI Воєнну Округу УПА – Групу „Сян”. Командиром був „Орест” – Мирослав Онишкевич. Він був членом Крайового Проводу ОУН, де вів референтуру військових справ. У військових справах „Орест” підлягав Головному Штабові УПА, а в організаційно-політичних – провідникові ОУН на Закерзоння „Стягові” – Ярославу Старухові. Референтом Служби Безпеки був Петро Федорів „Дальнич”, а начальником штабу ВО був курінний „Залізняка” – Іван Шпонтак, який рівночасно був командиром Так-

тичного Відтинку „Бастіон”. Курінь „Месники” під командою майора „Залізняка” мав п'ять сотень, а його третя сотня, під командуванням сотенного „Шума”, основним завданням мала саме охорону Головного штабу УПА на Закерзонні.

Зрештою, кожен фільм, так як і кожен літературний, малярський, музичний чи будь який інший художній твір, має свою неповторну мистецьку мову. Письменник-поет своїми словами, реченнями, ритмами прикрашує свій твір. Маляр кольорами фарб передає красу своєї картини. Різьбар своєю невтомною працею, долотом різьбить свої обдумані твори, які віддзеркалюють

Пам'ятник на цвинтарі в Грушовичах на Надсянні

якісь реальні або мистецько-художні об'єкти. Музик заглиблюється над найкращими мелодіями і надає своєму творові невмирущу музичну цінність. За тим самим принципом працював і режисер фільму Мирослав Іваник, який показав феномен УПА на Закерзонні на реалістичному тлі найголовніших подій, які пов'язані з українським життям на цій території. Він вміло поєднав долю і недолю українського народу з долею їхнього підпілля.

Я, що спостерігав за тими подіями десятилітнім хлопцем, сприймаю фільм як правдиво і гармонійно показаний образ того часу. У ньому подано

багато реалістичних сцен, а головне – відтворено дух того часу. Колективу, що працював над фільмом (а це люди, що народилися кільканадцять, а то й кілька десяти років після подій) вдалося відчувати і відтворити неповторний світ тодішнього покоління, яке з такою безмежною відданістю служило українській справі.

Дивлячись цей фільм, до мене настирливо повертало питання, як сприймуть його інші глядачі? Адже, щоб вповні сприйняти будь-який фільм, треба мати певну суму знань, без яких сприйняття цих подій може стати не вповні зрозумілим. Не є тайною, що

люди, в тому числі і в нашій громаді й, зокрема, молоді, дуже мало читають, а за тим іде мале знання історії і розуміння минулих подій.

Додатково, творцям фільму прийшлося зміритись з двома іншими протиріччями. З одного боку прийшлося мати справу з розпорошеними, суб'єктивними, дуже часто тільки на емоційно-пісенному рівні знаннями про УПА серед українців, а з другого боку – з монструальним стереотипом упівця-різуна, створеним ворожою пропагандою. Через це праця над фільмом була вкрай складною і глядач не може сподіватися легкої і розважальної відповіді на всі свої питання. Цей фільм вимагає від глядача деякого зусилля, але чи оце героїчне покоління, про яке розказує фільм, не заслужило в нас хоч на годину такої „посвяти“?

Я твердо переконаний, що обов'язком кожного свідомого українця є цей фільм оглянути і ніколи не забувати про безцінний героїський подвиг закерзонської гілки УПА, яка зі зброєю в руках відстоювала наше право жити на землі наших предків. Для мого покоління УПА – це було мов „богоспасіння для мертвих, живих і ненароджених“. Вона своєю стійкістю й мужністю обороняла людські цінності, а при тому довела світові непоборне прагнення нашого народу жити ідеалами справедливості та гуманізму на своїй відвічній українській землі Закерзоння.

На кінець, висловлюю глибоку вдячність всім тим, хто спричинився до появи фільму про УПА на Закерзонні, а при тому низько хили голову перед тими, хто за цю землю боровся, і перед тими, хто за неї загинув. Бажаю від щирого серця міцного здоров'я, благополуччя, довгих років життя та успіхів для тих всіх, які пережили, пройшовши важкими дорогами партизанської кривавої війни через неймовірні випробування – Вічна Вам Слава, наші Герої. Не розчаруйтеся за недолугу діяльність сучасної незалежної України, яка не враховує ідей Вашого героїчного покоління. Ваша жертва заклала основи для цього дому, а будувати його треба цеглина по цеглині. Маю надію, що фільм „Вогонь і Зброя“ – це саме така мала цеглина до будови нашого національного дому.

Ярослав СТЕХ
Фото Ю. Гаврилюка

Аборигеній

Книга первісних думок (1982-1992)

Продовження з чисел 4-6/2008,
1-2/2009

11.01.1987 р., Величка

Голос... Що це – зойк повітря здушеного губами? Слова... Що це – нанизані на нитку голосу голосні й приголосні? А може це ріка, якої хвилі на денне світло виносять – ув'язнену в темряві черепа, в мозку звивинах – думку?

26.01.1987 р., Величка

1. Можна сісти собі над карткою, найчастіше білого паперу й почати задумуватися над чимось, що далось б на цю картку перенести, показати якусь мудрість собі, свою мудрість іншим. І хто ж знає чиї це роздуми – ще одного, охопленого манією писання та друкування графомана, чи талановитої людини. Адже така людина найчастіше у свій талант не вірить, боїться, що не переживе стиду, коли це іншим не сподобається. І так справді вартісні речі, створені справді талановитими людьми, не мають можливості ніколи побачити світ.

2. А на нас виливається ріка графоманських нісенітниць та різного калібру дурниць, досі небачених, які нас нібито дуже захоплюють та навантажують великою життєвою мудрістю, котра як все, що вважаємо своїм, є безсумнісно вкрадена в інших. От і так розквітає у нас прогресивна думка на європейську чи взагалі світову (світ це Європа з деякими придатками) міру та процвітає інтелект.

3. Рецепт на „бути інтелектуальним” є дуже простий і навіть можна сказати, що зовсім не складний. Хватить мати дуже витріщені очі (зокрема зиз робить добре враження), на цих же очах випадає мати скла товсті як дно від колишньої літрової пляшки після горілки. І з-за цього скла треба витріщувати свої короткозорі оченята. При цьому в пригоді може бути недокурена цигарка а la Маяковський в зубах.

4. Митися не треба – інтелект це ж річ вельми делікатна...

01.02.1987 р., Величка

Над догасаючим небосхилом лісу запалюється перша зоря вечірня. Ми здивовані – вже нас ніч охопила, а щойно сонце було на півдні. І перед зливою проміння ми сховалися в тіні – під дуби і буки на скраю поляни, де буйний вітер чесав зелені трави. Ми мовчали – говорив вітер і лісні богині. Твої губи були німі, як уста Ехо, коли приваблювала на страту закоханого у своє обличчя Нарциса. Він застиг вдивлений у свою вроду, а я – зачарований дзеркалом Твоїх очей. Але ж сутінки густішають, незабаром ні очей не побачу, ні вроди... *[То мацай її, мацай! – заволав би хор старих Сатурів-еротоманів? Ой, вибачте, але сьогодні, 20 років пізніше, саме так, а не інакш „прорецензувався” мені мій власний молодечий романтизм. Старий цинік вже із мене зробився – ж!]*

06.02.1987 р., Біловежа

Ах, ця антична міфологія знов мені товчється по голові... Він був Нарцис, вона – тільки Ехо... Боги покарали її – повторяла лише слова. Приваблювала його до прагнень своїх повторюючи лише слова. Чужі – не свої слова. Коли прийшов, приваблений ехом своїх слів, у джерело глянув і тоді застиг зачарований собою. А це ж Ехо зваблювала його...

Записав це о год. 23.25, на кавалірському вечорі Івана Михальчука

22.02.1987 р., Величка – Краків

1. Будучи в Індії... Мені розповідали, що в них є касти. Триста їх, або й три тисячі... Від брахманів богам подібних до нечистих паріїв, від яких можна взяли лише воду – вона сама очищується. 2. Мабуть, і в звіврів також касти є. Але що сказати, коли парія-слон брахманамураля розтоптує – уваги не звертаючи, а може навіть і не мавши гадки?

23.02.1987 р., Величка

Ось люди, що з душами рабів нас в рабів хочуть обернути. Чому зрабілі? – вони ж по тій другій стороні грат. Чи ця

тісна в'язнична камера це єдина територія волі? Вони ж тіла наші закували, бо вільні у них душі. Ми звідти вийдемо колись і залишимо залізо на порозі. Вони ходять там назовні й кайданів, як ми, позбутись не можуть... Вони люди, чи привиди із топтаною підковами страху душею?

25.03.1987 р., Величка

Тоді він сказав: – Це для добра твоєї заблудшої душі. І вбив в його серце гостре залізо.

28.03.1987 р., Величка

1. Біль серця? Ні, серце це орган – біль душі. Яка причина? Жодної. Просто життя – біль існування...

2. Біль, мука існування... Це ж стільки разів повторене, трафарет. Але яке ж дійсне, коли сам це відчуваєш. Кожна людина мусить це ж відчувати, бо як повірити, що є такі, яким вистачає лише оптимізм, добре здоров'я і вдовolenня з життя.

3. Інколи от так, без причини, приходить журба, жаль і осідає в душі неначе роса на вечірній траві. Це біль незвичайний. Він не калічить душі. Він швидше лікує її. Це дивний бальзам, хвиля гіркоти, яка оновлює, сполоскує пил і бруд, змиває жалі й каже вибачати кривди. Промиває зіницю душі і бачимо вже світ в новій ясності, в нових кольорах, очима людини, яка переходить браму зеленого городу, залишаючи за собою піщані стежки вчорашнього дня.

4. Ця брама може бути народженням, може бути смертю, або тільки мрією. За нею чекає краса, яку ми виміряли під затисненими повіками. Чекає краса, якою хочемо обдарувати свою любов, краса, якою хочемо утішати інших, щоб не бачили нашого страждання. Але не можемо... Не можемо полинати туди, в цей город, де виростає золота квітка мрії, як цвіт папороті спалахуючий в ніч під Івана Купала. Наше тіло приковує нас тут, до землі...

5. Але чого мені шукати. Шукати любові? Минув же вік, коли любов ставала всім, новим світом, в якому можна було загубитися і жити тільки в ньому. Вона була музикою і краплиною золота, якою малював її очі і вії. Але відійшла. Залишився мертвий спокій.

6. Остало чекати. Смерть ще певно далеко, за широким простором літ і прийде сама, не ждана.

7. Остало чекати на суджене життя.

23.04.1987 р., Канюки

Нарво – ріко неначе билина, хоч і не Київські над тобою гори. Ім'я твоє гостре й звучне як удари мечів у подіях ратних, коли воду синю від неба кров запалювала ятвязька. Давно зламана їхня хоробрість, зірвана сила, прорізаний живчик живого народу – пам'ять лише в назві, невідома мова... Вони загинули, а за те ми... Ми... Так... Що ж ми... Оме-ла на березі, яка над рікою звіщує гілля, мабуть, щасливіша, хоч і нашої боїться сокири... (Написане під час рейду „Під-ляшшя'87")

11.05.1987 р., Краків – Величка

1. „Як основи зруйновано, що тоді праведний зробити?” Читаємо псалом та бачимо навколо світ виданий на лако-мість фальшивих не-пророків, які без осолоди кадила із однієї у другу ведуть нас неволю, не в ім'я Духа Святого і не в ім'я Сина... Простягають до нас руки плямовані кров'ю, в руках кусні соленого хліба на обман голодним ті-лом і душою... Але сіль роз'ятрить нам пам'ять, рани засохнуть як хлібовий м'якиш, піднесем до уст ваших гірку частку вседержителів чаші – дощем за-повітним горюче вугілля, огонь і сірку, і вітер гарячий...

2. Людино – пнешся на вершок гори, по дорозі нічого бачити не хочеш, уві-рена у святість остаточної мети. Але на-віщо поспіх? Зачекай, розглянься – по-думай, що по дорозі топчеш...

17.05.1987 р., Більськ

1. Море, знаєте, таке сексуальне... Зеле-на морська хвиля пиниться на мілинах і скелях, вливається на піщаний берег та лиже сліди Твоїх стіп.

2. А вчора, купавшись, почав вірити в реінкарнацію. Мусив я в попередньому втіленні бути многогрішним (не плу-тати з Дем'яном, гетьманом козацьким), щоб в цьому міг стати многостраж-дальним (не плутати з преподобним Іовом, святим Церкви православної).

3. Остас тільки надія, що мої гріхи по-переднього животіння змиє мос сьогод-нішнє нидіння. Цього може ззовні не видно, бо й душу не носить ж почеп-лену на ший для чужих очей – неначе якусь прикрасу чи магічний амулет...

24.05.1987 р., Величка

2. ...Мудрий собака старається брехати як найменше. Він же знає, що коли бреш-е то виразно чути як брязкає ланцюг, на якому він почеплений.

2. Повертаючись до собачих афориз-мів... Сьогодні, переходивши біля кіо-ску „Рух”-у на краківському Підваллі, де завжди купував „Наше слово” поба-чив, що все ще немає чергового числа – перерва триває вже більше як два тижні. Що ж – остає озброїтись терпе-ливістю. Але не можна при цьому за-бувати, що є терпеливість людини, яка знає, що її дерзання нічого їй не при-несуть і терпеливість собаки, який че-кає, аж ті, що сидять при столі, кинуть йому, й так вже обгризену, кістку...

3. А терпеливість поета? Вона наповне-на міфологоріями та римами, навіть як-що в них зміст парадоксальний, як тоді коли пишу про травестацію трагедії трави, про це, що тризуби і тритони гу-ляють в Лукомор'ї, а Посейдон пере-селився на пісок пустині, бо Нептуном бувши став банкрутом НЕП-у...

11.06.1987, Величка

1. Замикаю очі і бачу пустиню в ранко-вому сонці. Бачу оазу розцвітаючу по-серед жовто-коричневого піску. Посе-ред оази рожа з багряним цвітом. Через багрянець пелюсток переливається зо-лоте сійво ранкового сонця, а по золо-тому стеблі і колючках спливає кров. Віддихаємо свіжим повітрям ранку, але швидко приходить спека і згинаємось в злив вогняного полудня. Швидко приходить вечір, на піску зсихаються чорні грудки крові і приходить тьма. В ріках часу з шумом пересипається пі-сок. Незабаром запалюються досвітні вогні нового життя.

2. Про що ж співає птах, коли гніздо спопеліло, сіра пилюка обліпила крила, погасила очі, коли обірвався голос? Які ж будуть людські мрії, коли засихаючи на піску руїн ллється липка кров за-мість цілющого вина в золотих чашах Евхаристії...

10.08.1987 р., Більськ

Простори кличуть – далекі і широкі... Кличуть перехрестя усіх доріг... Кличу Тебе – не приходиш... Але не відходжу в простір...

27.08.1987 р., Більськ

Антисоціалістичні істерії... Привид Африки і скованих людей мучить ніч-тю „вільних горомадян” країн „наypo-ступовішої демократії”. Нічтю лозунги мовчать і підкрадається зневіра у слова вождів, за ґратами ілюзій настирливо б'ються суб'єктивні, цебто неправильні оцінки ситуації.

[Написане це було в місяць після по-вернення з першого візиту в УРСР (Ки-їв) і РФРСР (Ленінград, Москва), де на вулицях висіло тоді багато лозунгів. Зокрема в очі кидався „Комунізм по-бедит”. В Ленінграді, коли вдивився в такий напис на даху величезного, але обдряпаного та гидкого на вигляд бу-динку, прийшла ілюмінація, що цей на-пис неповний – що бракує там слів „...самого себе”.]

03.09.1987 р.

Малим дітям, щоб не заглядали у ко-лодязь, до якого можуть влетіти, роз-повідатися, що злапає їх та втягне За-лізна Баба. Бо ж ця вигадка здається їм більш реальною небезпекою, ніж холодна і спокійна безодня води, яка тихо чекає, щоб замкнутися над їхніми голівками.

12.09.1987 р., Краків (у Романа Любинецького на квартирі)

1. Крин кривавоколірний, кривдою по-критий, макрами мряки кинені на лица окрадених героїв. Де край цього без-межжя? Де ділись, на іконі відрубані, Архистратигові крила?

2. Перо повзе й рипить по площинах па-перу... Пергамент пожовклий льститься в племінні напрестольнім, мигтівши свячені парують воски, вино пройма-ється солоним смаком, виполоскує всі мрії...

3. Вінчання під вінцем зі стріл затрує-них увитим, обручання гострінню ір-жавливого заліза, перекованого на спо-пелілому камінні отчого порога, гарто-ваного холодом надр вічності, яку спо-віщає кожнорічний сніг, скрегіт криг на водах Дніпрових...

4. Про мене не забудь – під серпанком сірих димів, пам'ятай пристроєна в ку-мач палаючої стріхи... Обручання це вічне – вінець спадає на всіх нащадків скроні, родимося із тавром пекучим...

5. У гудінні крові приносять нас хрес-тити у церквах тризрубних, де з-під по-рогів з тесаного дуба джерела незатрує-ної віри крешуть!

6. Тяжіють винограду грона на грані космосу й земного світу, райдужні луки напруженні, щоб вистрілити громом у свічадо неба...

7. А воно безтривожне, не боїться гро-му, трощить подихом часу куполи і ар-ки, кам'яні колони, солом'яні стріхи – крин під кров'ю в'яне, кривди приси-нають у мряці...

Вересень 1987 р., певно у Краківі
— Я лише в самообороні! — Що? — Стрілив йому в спину...

09.10.1987 р., Краків

Чим писати листа до коханої? Кров'ю? Страх калічитися! Слізьми? Всякнуть у папір, висохнуть — сліду не буде!

11.10.1987, Краків

Повернув із перших військових занять — протягом академічного року раз у тиждень будуть вчити нас як бути офіцерами та воювати. Але ж ніхто із „трепів“, вибачте — професійних військових, які триндають про соціалізм і Варшавський договір, не переконає мене, що варто воювати під цим прапором. Я б може й пішов на війну, але де зараз війна, на якій можна б з переконанням та чесно покласти голову. Залишається жити...

12.10.1987 р., Краків

1. Говоримо. Телефонний автомат що хвилину вимагає „вкни монету“. В трубі тиша, але це ж не мовчання. В цій тиші б'ється Твоє серце — для мене. Так, ця хвилина тиші не є мовчанням...

Вслухуюся в її... Телефон знов вимагає монети... Лишаємо цього посередника наших розмов, які іншим можуть здаватися мовчанням. Відстань не може ж бути перешкодою у цьому, щоб разом послухати тиші...

2. Ходжу щоденно містом і час від часу спостерігаю вроду якоїсь дівчини. Майже всіх цих дівчат бачу перший і останній раз. Бачу чергову й здається мені, що вона вродлива. Бачу її і думаю — яка ти гарна. Придивляюся й думаю — ти ж лише гарна...

Мабуть листопад 1987 р.

Мільйон осліплених — за краще сяйво полярної зорі?

18.11.1987 р., Краків

Бескид... Гора — дзвін вкритий корою сторіч... Його серце б'ється в грудях лемків...

05.01.1988 р., Краків

Година п'ята й двадцять п'ять хвилин ранку. Кімната № 403/2. Тяжко повертати у ті стіни. Тут все нагадує Твоє буття минуле, болить Твоя теперішня відсутність.

10.01.1988 р., Краків

1. Дороги підляські — піщані і чорноземні, сухі і болотисті... Одні ваші суглоби випещують, інші приходять їх топтати... І нині, як за дулібів, бужан і волинян, прокладається у простір...

2. На ваших полосах нанизані дні... роки... Піти б з вами повз часу, який прорізали ви ходом своєю, пригадати, прослідити самому народу життя безперервне...

3. Підляські дороги — під сонцем, місяцем, сузір'ями прокладені від праотчих слідів до ніг наших...

10.04.1988 р., Краків

Гарно то чуже красти? Що ж, свого красти не треба. Хіба що воно від нас заховане за сімома замками, приречене на забуття.

02.05.1988 р., Люблин

Горимо як свічки на Твоєму, Батьківщині, престолі... Бачили ви престіл, де свічки горять, а з них кров капле?..

Юрій ГАВРИЛЮК

Продовження в чергових числах

Культурні події на Берестейщині (липень 2008 — травень 2009)

24 липня в Генеральному консульстві України в Бересті привіз Свічу пам'яті посол України в Білорусі Ігор Ліховий. Попередньо сюди прибула вистава присвячена жертвам Голодомору. Невеликий концерт на честь невинно загиблих дав „Слов'янський хор“ м. Кобриня.

24 серпня в будинку Центру молодіжної творчості м. Берестя з сольним концертом виступила композитор, поет і співачка Леся Горова. В концерті звучали пісні з патріотичного, ліричного і дитячих альбомів співачки. Перед початком концерту аудиторію короткою програмою вітав ансамбль с. Гута Ратнівського району.

22 вересня фестиваль української пісні „Співуча Берестейщина“ в силу організаційних та природних причин змушений був двічі змінити місце проведення. Незважаючи на те, в Палаці профспілок Берестя відбулося справжнє свято. На думку глядачів, які провели в залі майже пів дня, програма стала більш насиченою, а виконання чистішим. Фестиваль навідали вісім колективів з Рівненської і Волинської областей. Тра-

диційно найбільше було виконавців з Берестя та Берестейського, Кобринського і Малоритського районів.

7 листопада на Тришинських могилах Берестя силами групи українців Берестя були підчищені могили вояків УНР і їх родин, могила О. Стороженка, квартира Олесіюків-Базилевичів.

12 листопада разом з працівниками Українського консульства в Бересті представники української громади поклали квіти на могилу О. Стороженка. Діти, які навідували недільну фольклорну школу під керівництвом В. Кошелюк, прочитали кілька віршів.

2 грудня в с. Лепеси Кобринського району відзначено 110-річницю з дня народження Дмитра Фальківського. З теплими словами про письменника, значення його творчості для національної літератури і культури малої батьківщини виступили представники відділу культури, консул України Іван Баранчик, поети Василь Стасюк і Арсен Терерук, представники громад м. Кобриня і м. Берестя. Перед земляками виступив племінник письменника. На за-

кінчення до пам'ятника письменнику були покладені вінки і букети квітів. Святкування продовжилося на сцені музичної школи м. Кобриня. Тут виступили народні ансамблі Магдалина, Новосілок і Слов'янський хор. Байками розважив гостей Ярослав Берложецький. Динамічно і яскраво виглядала постановка молодіжним танцювальним ансамблем Кобринського будинку культури пісні Руслани „Дикі танці“. Справжньою перлиною ювілею став дебют пісень на вірші Д. Фальківського „Чи ще співать, чи вже доволі“ (музика Тамари Лукашук) і „Казка“ (музика Зої Ястремської).

7 грудня в приміщенні залізничного ліцею м. Берестя відбулися Загальні збори Українського науково-педагогічного товариства „Берегиня“. На сьогоднішній день товариство є єдиною організацією українців у Берестейській області. Воно має обласний статус, об'єднує членів з дванадцяти районів області і м. Берестя. Захід було розпочато співом „Причинної“. Після вибору президії і звіту голови організації, Наталії

Колодюк, був обраний новий склад правління організації. До нього увійшли Федір Силук і Віктор Місіюк (заступники), Максим Бутрим, Олександр Савченко, Валентина Кошелюк. Затверджений річний план заходів. У вільній формі обговорювались такі організаційні питання, як можлива зміна статуту, розмір членських внесків, підготовка абітурієнтів. Під час дискусії Арсен Тетерук звернув увагу на необхідність прийняти участь в обговоренні проекту пам'ятника до 1000-ліття Берестя. Пропозицію схвалено голосуванням.

11 грудня за допомогою товариства „Берегиня” студентки українознавства Берестейського університету провели в обласній бібліотеці вечір української літератури. Гостей привітав генеральний консул України в Бересті Іван Баранчик. Учні фольклорної школи читали вірші і проспівали „Очерет мені був за колиску”. Михайло Петрукович розповів про ювілеї видатних українських поетів і письменників з Берестейщини. Прийняти участь в заході був запрошений вихованець Стрітівської кобзарської школи бандурист Всеволод Сафронів. На жаль, насичена програма вечору, не дозволила достатньо повно насолодитись чудовим вокальним і музичним виконанням. Вечір закінчив виступ ансамблів „Голоси Полісся” і „Берестье”.

24 грудня з нагоди дня св. Миколая в кінотеатрі „Білорусь” м. Берестя консульством України був підведений результат конкурсу малюнку, в якому прийняли участь більше 300 учнів Берестя. Лауреати отримали нагороди. На заході були присутні професійні художники-українці Арсен Тетерук, Анатолій Желудко і Сергій Козак.

17 січня силами українського консульства і товариства „Берегиня” було проведено вечір Різдвяних колядок „Ой радуйся, Земле...”. Головним гостем вечорниці був колектив „Іршавська родина” з Закарпатської області. На початку заходу учасники ансамблю велично рецитували „Отче наш”. На заході були присутні голови українських організацій „Обрії” і „Трембіта” з Республіканської асоціації українців „Ватра”. Подія зібрала більше двох сотень учасників. Тут в урочистій атмосфері було передано Вірі Мурашкевич (просвітянці з м. Кобринь), українську державну нагороду за довголітню працю на ниві української культури – медаль Святої княгині Ольги.

22 січня в День Злуки тридцять проживаючих у місті і околиці українців зішлись для покладання квітів до пам'ятника Т. Шевченка. З промовою виступив генеральний консул України в Бересті. В короткому виступі Віктор Місіюк нагадав присутнім, що подія була одним з етапів процесу, започаткованого Берестейським миром.

20 лютого в Пинській районній бібліотеці пройшов літературний вечір присвячений 70-річчю В'ячеслава Панковця. Вечір був прекрасно zorganizований працівниками бібліотеки. Декламація віршів ювіляра була настільки чудова, що вразила навіть тих, хто не один раз їх перечитував. Першим виступав сам п. В'ячеслав, якій наголосив на тому, що писав свої твори у специфічних мовних обставинах, в силу яких частині присутніх (усього було близько тридцяти осіб) можуть бути не відомі його вірші. Пишучи, він добре розумів, що саме так може бути, але вважав належним засвідчити своє україномовне існування. Від імені Українського консульства в Бересті поета вітала Ірина Чеботарьова. Лист із поздоровленнями від „Берегині” передав заступник голови організації Віктор Місіюк. Зі своїми віршами, покладеними на музику, виступили поети-барди Микола Герасимик і Олесь Поплавський. Михайло Петрукович та Віктор Місіюк познайомили присутніх з творчістю народжених на Пинщині еміграційних українських прозаїків Миколи Євсєвського і Федора Одрача.

9 березня у Бересті відбулося покладання квітів до пам'ятника Т. Шевченка. Святковий день закінчився концертом, який у будинку Обласного театру драми і музики дав Львівський симфонічний оркестр у супроводі виконавців з різних міст України. У концерті „Повертайтеся до мамі” приймали участь непрофесійні співаки з обмеженнями з реабілітаційного проекту „Відчинилося життя”. Виконання було неперевершено чудове.

13 березня в Бересті пройшов зональний тур Фестивалю національних меншин, на якому українців представляв Юрій Носаль.

1 квітня з нагоди 200-річчя з дня народження Миколи Гоголя відбулося покладання квітів до пам'ятника письменника членами російського клубу „Светлояр” і українського науково-педагогічного союзу „Берегиня”. Від імені останнього до зібраних промовляли

з словами про цінність творчості великого земляка Віктор Місіюк і Валентина Кошелюк.

12 квітня з 80-річчям привітали видатного українського діяча, актора і пластика Володимира Харсюка українці Малорити і Берестя, місцеві активісти Білоруського народного фронту. Особисто поздоровив ювіляра генеральний консул України в Бересті.

2 травня відбувся святковий вечір з нагоди 60-річчя з дня народження Михайла Петруковича. Ювіляра навідали рідні, друзі, колеги, а також генеральний консул України Іван Баранчик і завідувач сектору у справах національностей Волинської держадміністрації Олександр Кравчук. На урочистому прийомі виступили, в скорочених составах, хори домів культури Берестя і Ратна.

15 травня нові українські сценічні костюми від Міністерства закордонних справ України отримав хор Кобринського будинку культури „Поліські передзвони” (керівник Зоя Ястремська). На передачу була запрошена одна з засновниць колективу, Віра Мурашкевич. Репертуар одного з найкращих ансамблів області складається в основному з українських пісень.

18 травня в Обласній бібліотеці зустрічались з громадськістю міста і своїми колегами працівники Рівненської обласної бібліотеки.

19 травня в День пам'яті жертв репресій працівники Українського консульства в Бересті і місцева громада поклали квіти до пам'ятника репресованих. Своїми спогадами поділився з присутніми член товариства „Меморіал” Павло Пилипук. Художник і композитор Арсен Тетерук згадав про те, як репресії майже не знищили цілу його родину.

20 травня в Обласній бібліотеці відбулася літературна зустріч присвячена перекладацькій творчості члена Союзу білоруських письменників і Союзу письменників України Валерія Стрелка. Колеги, які були присутні в залі, високо оцінили його переклади з білоруської на українську мову „Тарас на Парнасе”, „Майдан волі” Алеса Пашковича, „Новая земля” Якуба Колоса і інші. Приємне враження справила на автора увага з боку консульства України в Бересті і місцевої громади.

Інформацію підготував
Віктор МІСІЮК

3 хроніки подій на Підляшші

Мельницький коровай

2 травня у Гмінному осередку культури, спорту і рекреації у Мельнику відбувся III конкурс Мельницького короваю. Взяли в ньому участь господині, які пам'ятають традицію випікання обрядового хліба та його символіку.

На заході вибрано найбільш традиційний, найсмачніший і найгарніший коровай, спечений мельницькими жінками, та нагороджено переможців. На завершення конкурсу виступили фольклорні ансамблі гміни Мельник – «Вереси» з Велинова, який веде Людмила Вишенко, та «Новина» з Мощони-Королівської. Показалися вони на сцені між іншими з українським загальновідомим репертуаром.

Концерт групи «Слов'яни»

8 травня у пабі «Амігос» у Білостоці з українськими і російськими піснями виступив молодіжний ансамбль «Слов'яни» з Білостоку. Учасники групи, це між іншими молодь з Черемхи, яка виїхала до Білостоку на навчання, дехто із них співав досі в українських групах, напр. у «Гілочці». Концерт провело Українське артистичне агентство «Гамалія».

«Гайнівські дні церковної музики»

10 травня у Соборі святої Трійці в Гайнівці почався Міжнародний Фестиваль «Гайнівські дні церковної музики». Під час врочистого концерту нагороджено лауреатів цьогорічної нагороди ім. князя Костянтина Острозького, яку признає місячник «Православний пере-

гляд». Серед лауреатів знайшовся між іншими д-р Григорій Купріянович з УМКС в Люблині, український історик, головний ініціатор урочистих відзначень 70-тих роковин нищення церков на Холмщині і Південному Підляшші, старанням якого спопуляризовано знання про події 1938 року.

У днях **12-15 травня** проходили конкурсні змагання фестивалю. Серед виконавців знайшовся лиш один учасник з України – дитячий ансамбль «Намисто» зі Львова. З українським сакральним співом виступали, однак, також хори з Польщі – Молодіжний хор «Надія» Православної парафії св. Володимира в Криниці (II місце у категорії «парафіяльні міські хори»), хор Православної парафії Успіння Пресвятої Богородиці в Кальникові, одному з найбільших сільських скупчень українців у Польщі, «Рамонка» з підляської Лосинки (вирізнення у категорії «хори інші»), хор Православної парафії св. Димитра у Гайнівці. Фестиваль завершився **16 травня** оголошенням результатів та врочистими гала-концертами в Соборі святої Трійці в Гайнівці та в Церкві Мудрості Божої у Білостоці. Супроводжуючі концерти церковної музики відбулися між іншими в Забудові, Більську, Городку, Дубинах, Біловезі та Варшаві.

Фестиваль зорганізував, покликаний Його Блаженством Митрополитом Варшавським і всієї Польщі Савою, Громадський організаційний комітет і Об'єднання «Любителі церковної музики».

Фестиваль дитячої пісні

12 травня у будинку Білоруського громадсько-культурного товариства в Білостоці відбувся Фестиваль дитячої пісні національних меншин «Співаймо разом». Виступили на ньому між іншими діти з українських груп з Садочка № 9 «Лісова поляна» у Більську.

Тиждень пізніше, **19 травня**, дошкільнята презентувалися у Драматичному театрі в Білостоці під час заходу «Підляшшя – наша мала батьківщина».

«Фантазія» з Кліщель у Бересті

15-17 травня дитячий ансамбль «Фантазія» з Кліщель, якого веде Ігор Фіта, взяв участь у Міжнародному фестивалі фольклору «Родовід» у Бересті над Бугом у Білорусі. Поїздка групи, це результат співпраці, яку місто Кліщель веде з Високим у Білорусі. У рамках цієї співпраці неодноразово побував у Кліщелях з концертами фольклорний гурт «Катринка», який виконує між іншим автентичний фольклор українського Полісся.

У фестивалі, який пройшов у Центрі творчості молоді в Бересті, взяла участь колективи з Білорусії, Росії, України, Хорватії, Польщі і Німеччини. «Фантазія» виступила на ньому з обрядовим репертуаром Кліщель і околиці – виконала між іншими веснянки і рогульки з Добриводи і Дашів, стаючи лауреатом II місця.

Лемківська культура у Супраслі

16 травня в Музеї ікон у Супраслі в рамках Європейської ночі музеїв відбулася презентація лемківської культури. Відкрито під час неї виставку «Душа Лемковини» та виступив з концертом лемківський ансамбль пісні і танцю «Кичера» з Лігниць.

Підляшшя у Варшаві

17 травня на Театральному майдані у Варшаві презентувалося кілька десятків сільських гмін Підляського воєводства, серед них Гайнівського, Більського і Сім'ятицького повітів. Організатором заходу під назвою „Підляські сільські гміни у Варшаві” в черговий раз був Союз сільських гмін Підляського воєводства.

На виставкових стендах гміни, фірми і інституції з воєводства презентували свій доробок, туристичну пропозицію і культурні цінності – народне ремесло, а також підляський фольклор. На стендах знайшлися гончарські та керамічні вироби, народні тканини, вироби з дерева, соломи і лози.

У презентації брали участь жителі Гайнівського повіту, а також локальні виробники народного ремесла. Вони презентували туристичні переваги регіону Біловезької пуші та страви підляської кухні. На головній сцені виступив український фольклорний колектив «Гілочка» з Черемхи.

Більський повіт представляла в столиці гміна Орля. На її стенді можна було знайти все, що типове для

регіону – спробувати підляських страв і традиційної наливки, побачити вироби народного ремісництва. Свої вироби показували народні творці з Крив'ятич, Рудутів, Кошелів і Орлі. З місцевим фольклором виступив колектив «Вервочки», який виконує між іншими український фольклор.

З Сім'ятицького повіту приїхала до Варшави репрезентація гміни Мельник, між іншими ансамбль «Новина» з Мошони-Королівської.

Міжнародний фестиваль церковної музики

20-24 травня у Підляській опері і філармонії у Білостоці проходив XXVIII Міжнародний фестиваль церковної музики «Гайнівка 2009». Виступили під час нього 23 православні, греко-католицькі, католицькі, протестантські та світські хори з Білорусі, Естонії, Литви, Росії, Словаччини, Румунії, Угорщини, Польщі та України.

Почесним гостем фестивалю, а водночас одним із членів журі була проф. Леся Дичко, найвідоміший хоролий композитор в Україні, яка цього року відзначала ювілей 70-річчя. Під час інавгураційного концерту її «Урочисту літургію» виконав Академічний хор ім. В. Палкіна Харківської обласної філармонії. На концерті прозвучав також «Зряще мя бесгласна» Костянтина Горького. Цього року припадає 150-та річниця з дня народження композитора, якого чималий період життя і творчості пов'язаний був із Харковом. Твір Горького разом виконали чотири хори з України, Білорусі, Росії та Польщі, загалом – коло 150-ти хористів.

У конкурсних змаганнях взяли участь чотири українські хори. Всі були нагороджені. У категорії «дитячі хори» одним із двох лауреатів першого місця став Дівочий хор «Вогник» Київського Палацу дітей та юнацтва. У категорії «любительські світські хори» одне з двох других місць припало Камерному хорові «Ренесанс» з Южноукраїнська. Лауреатом одного із двох других місць у категорії «професійні хори» став Камерний хор військово-музичного центру сухопутних військ Збройних Сил України з Чернігова. Натомість у категорії «хори музичних шкіл і учбових закладів» третє місце припало Дівочому хорові «Ярославна» з Києва. Окрім того, керівник хору Луїза Коваленко та його солістка Дарія Ковтун отримали спеціальні вирізнення журі.

Супроводжуючі концерти фестивалю пройшли у Біловезі, Варшаві, Кракові та Венгрові. **22 травня** у Музичному університеті ім. Фридеріка Шопена в Білостоці відбулася авторська зустріч з проф. Лесею Дичко.

Міжнародний фестиваль церковної музики зорганізувала Фондація «Церковна музика» в Гайнівці.

У Загороді в Козликах

22 травня у Скансені-Загороді українців Підляшшя неподалик від села Козлики над Нарвою відбувся циклічний захід «На Миколу». У програмі зустрічі були: доповідь вчительки історії з Гайнівки Йоанни Корх на тему «Пам'ятні знаки епідемій на Підляшші від середньовіччя

по XX століття», а також виступ групи учасників майстер-класів українського народного співу. Захід закінчила товариська зустріч.

Майстер-класи проходили в Загороді в днях **22-24 травня**. Були вони частиною циклу зустрічей з народним співом, що їх проводить Білостоцький музей села від 2008 року. Постійними ведучими занять, які присвячені українському фольклорові, є Юрій Пастушенко, учасник ансамблю автентичного співу «Древо» з Києва, та Зузанна Моравецька-Пастушенко. Співорганізатором зустрічей над Нарвою було Товариство любителів скансену в Козликах.

Ювілей Братства св.св. Кирила і Методія

24 травня у Більську відбулися врочистості пов'язані з відзначенням 20-ліття Об'єднання Православне братство св.св. Кирила і Методія. Почалися вони врочистою літургією у Пречистенській церкві, яку очолив Його Блаженство Митрополит Варшавський і всієї Польщі Сава. Головна частина ювілею відбулася у Будинку православної культури. Можна було почути під час неї про історію Братства і його діяльність, та послухати виступів дітей із закладів, що їх веде Братство – громадського православного садочка в Більську, яке існує перший рік, та Громадської початкової школи ім. св.св. Кирила і Методія у Білостоці. На завершення відбувся концерт фольклорового ансамблю «Черемшина» з Черемхи.

Конференція у Білостоці

25-26 травня в Інституті історії Університету в Білостоці проходила міжнародна конференція «Локальні і регіональні ринки від XIV до XVIII ст.». З доповідями на теми пов'язані з історією локальних ринків на українських землях виступили українські науковці з Києва і Острога.

Зелені свята в музею

31 травня у Білостоцькому музею села проведено плернерний цілоденний захід «Зелені свята в скансені». З народним мистецтвом, регіональною кухнею та фольклором презентувалися під час нього гміни і повіти Підляського воєводства, серед них Сім'ятицький повіт. На сцені та поміж виставочними стендами виступав ансамбль «Новина» з Мошони-Королівської.

На завершення заходу відвідувачі музею могли подивитися фільм «Таких пісень собі шукаю», який був присвячений українській фольклорній традиції Полісся, а точніше – двох поліських сіл: Переброди і Старі Коні. Його реалізація відбувалася у рамках проекту «Україна архаїчна і сучасна – пісні та люди» за кошти Польсько-американської фундації свободи.

«Зелені свята в скансені» були реалізовані як частина проекту Регіональної операційної програми Підляського воєводства «Зберегти від забуття».

Людмила ЛАБОВИЧ

PROGRAM REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Dyrektor Muzeum Podlaskiego
serdecznie zaprasza na festyn kulinarny

Smaki Podlasia

Białostockie Muzeum Wsi pod Osowiczami
niedziela 5 lipca 2009 roku w godz. 11.00 – 17.00

W programie między innymi:

- ♦ **degustacja i sprzedaż potraw regionalnych,**
m.in. podlaskich, białoruskich, litewskich i tatarskich
- ♦ **Konkurs na Najlepszą Wędzonkę**
- ♦ **Kiermasz i pokazy rzemiosła ludowego**
- ♦ **występy zespołów folklorystycznych**
(m.in. «Družba» i «Rankowa Rosa» z Równego)
- ♦ **otwarcie ekspozycji «Leśna bimbrownia»**

Inne festyny:

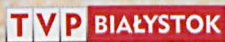
- ♦ **WESELE W SKANSENIE – 2 sierpnia**
- ♦ **DOŻYNKI W SKANSENIE – 30 sierpnia**
- ♦ **FESTYN ZIOŁOWO-MIODOWY – 13 września**
- ♦ **FESTIWAL ZESPOŁÓW FOLKLORYSTYCZNYCH – 27 września**

Białostockie Muzeum Wsi w Osowiczach
Oddział Muzeum Podlaskiego w Białymstoku
ul. Nadawki 21c, 16-010 Wasilków
tel. + 48 85 - 743 60 82
e-mail: bmw@muzeum.bialystok.pl
www.bialostockiemuzeumwsi.pl

Patronat medialny:

telepin®

Подзвони тим, кого кохаєш

- Розмовляй з цілим світом
- Дзвони зі стаціонарного або мобільного телефону і з телефонної будки
- Менше заплатиш, довше порозмовляєш
- Насолоджуйся високою якістю зв'язку

Хвилина розмови вже від 11 гр. брутто*

Довідайся більше

інфолінія: 0 801 880 006

www.telepin.pl

* ціна не враховує вартості з'єднання з номером доступу